

Народна банка на Република Северна Македонија

Годишен извештај за 2020 година

Скопје, април 2021 година

Содржина

Обраќање на гувернерот	5
Краток осврт кон макроекономските движења во 2020 година	9
Основни економски показатели за македонската економија	11
I. Монетарната политика во 2020 година	12
1.1. Цели на монетарната политика	12
1.2. Поставеност на монетарната политика.....	13
II. Меѓународно окружување	18
III. Макроекономски движења во 2020 година	23
3.1. БДП и инфлација.....	23
3.2. Пазар на труд.....	26
3.3. Јавни финансии.....	29
3.4. Биланс на плаќања, МИП и надворешен долг	33
3.5. Монетарни и кредитни агрегати	39
3.5.1. Монетарни агрегати.....	39
3.5.2. Кредитна активност	42
IV. Макроекономскиот амбиент и монетарната политика во 2021 - 2023 година	44
V. Монетарни инструменти	47
Прилог 1. Движења на девизниот пазар и интервенции на Народната банка	50
Прилог 2. Движења на меѓубанкарскиот пазар на необезбедени депозити и секундарниот пазар на хартии од вредност	53
VI. Управување и инвестирање на девизните резерви	56
6.1. Состојба и промени на девизните резерви	56
6.2. Услови на меѓународните финансиски пазари и активен пристап на инвестирање на девизните резерви.....	57
6.3. Структура на девизните резерви	58
6.4. Резултати од управувањето и инвестирањето на девизните резерви	60
Прилог 3. Стручно усовршување и надградба на институционалниот капацитет	61
VII. Платежни услуги и платни системи.....	63
7.1. Усогласување на националното со европското законодавство	63
7.2. Платен промет остварен со безготовински платни инструменти	64
7.2.1 Кредитни трансфери.....	65
7.2.2 Платежни картички	65
7.3. Платежна инфраструктура.....	66
7.4. Платни системи во земјата.....	68

7.5. Надзор на платните системи во согласност со меѓународно прифатените стандарди	68
VIII. Издавање и управување со книжните и кованите пари на Република Северна Македонија – трезорско работење	70
8.1. Издадени пари во оптек.....	70
8.2. Снабдување на банките и центрите за готовина со книжни и ковани пари	72
8.3. Обработка и поништување книжни и ковани пари.....	72
8.4. Експертиза на сомнителни / фалсификувани пари.....	72
8.5. Контрола на примената на стандардите и критериумите за готовинско работење кај банките и центрите за готовина	74
8.6. Продажба на ковани пари за колекционерски цели.....	74
IX. Внатрешна ревизија.....	75
X. Управување со човечките ресурси	76
XI. Извршување на Програмата за работа за 2020 година.....	78
Стратегиска цел 1 – Одржување на ценовната стабилност преку стабилен курс на денарот во однос на еврото	78
Стратегиска цел 2 – Одржување стабилен и сигурен банкарски систем, како основен предуслов за финансиска стабилност и за одржлив економски раст на земјата	80
Прилог 4 Унапредување на регулативата заради хармонизација со одредбите на Европската регулатива за капитални барања и на ефикасноста на анализите на банкарскиот систем и финансиската стабилност	80
Стратегиска цел 3 – Чување и управување со девизните резерви во согласност со принципите на сигурност и ликвидност и обезбедување оптимален поврат	84
Стратегиска цел 4 – Зголемување на ефикасноста на системот на снабдување и обработка на книжните и кованите пари и зголемување на квалитетот и функционалноста на готовите пари во оптек	84
Стратегиска цел 5 – Сигурно и ефикасно функционирање на платните системи и развој на пазарот на платежни услуги.....	85
Стратегиска цел 6 – Поддршка на развојот на домашните финансиски пазари.....	85
Стратегиска цел 7 – Поттикнување и натамошен развој на истражувачката дејност во областите коишто се од клучно значење за ефикасно остварување на целите на Народната банка	86
Стратегиска цел 8 – Обезбедување квалитетни статистички податоци, целосно усогласени со меѓународните и европските статистички стандарди, водејќи сметка за товарот на известување и нивната ефикасна, навремена и едноставна дисеминација до корисниците.....	87
Стратегиска цел 9 – Подготовка на Народната банка за приклучување и членство во ЕСЦБ	89
Стратегиска цел 10 – Натамошно унапредување на корпоративното управување, транспарентноста и општествената одговорност на институцијата	90

11.1. Односи со јавноста, соработка со домашните и странските институции, издавачки работи.....	90
11.2. Финансиска едукација и инклузија.....	91
11.3. Музејско работење, библиотека и архив.....	92
11.4. Стратегија и превенција.....	92
11.5. Останати корпоративни активности	94
Стратегиска цел 11 – Одржување стабилен информатички систем и негова надградба согласно со постоечките капацитети и меѓународните стандарди	95

Обраќање на гувернерот

Почитувани,

Нема сомнение дека изминатата година беше година на драматичен пресврт во сите области на живеењето – најверојатно најтешката година за глобалната економија по Глобалната депресија од триесеттите години на минатиот век. Со појавата на пандемијата и воведувањето на мерките за заштита на здравјето на луѓето и за спречување на нејзиното ширење, сите ние, вклучително и носителите на политиките, бевме исправени пред огромен предизвик. Оттука, неминовно е по извесна временска дистанца да погледнеме наназад и да согледаме како се справивме.

По повеќе од една година од започнувањето на глобалната криза, податоците укажуваат дека во рамките на нашите надлежности, соодветно му одговоривме на досегашниот предизвик. Од една страна, успешно остварувајќи ги нашите законски цели и задачи коишто се клучен придонес за постигнување на севкупната макроекономска стабилност. Од друга страна, носејќи соодветни мерки и одлуки со коишто го дадовме нашиот максимум за поддршка на македонската економија во справувањето со шокот од пандемијата.

Но, корона-кризата уште еднаш потврди дека не е секогаш важна само добрата процена на ефектите од мерките и одлуките на носителите на политиките, туку и нивната навременост. Слично како и останатите централни банки, ние на оваа криза ѝ одговоривме брзо, со олабавување на монетарната политика и со воведување регулаторна флексибилност, преку којашто меѓу другото, стимулиравме привремено одложување на отплатата на кредитите од страна на граѓаните и компаниите погодени од пандемијата. Ваквата реакција придонесе за одржување поволни финансиски услови, задржување на кредитниот циклус на банкарскиот систем, олеснување на финансискиот товар на погодените сектори, што беше исклучително за пребрдување на првиот бран од кризата.

Олабавувањето на политиките беше овозможено од претходно изградениот простор, видлив преку умерената инфлација и комфорното ниво на девизни резерви. Сепак, кризата со себе донесе голема неизвесност, којашто наметна потреба од преземање чекори коишто за мала и отворена економија, со фиксен девизен курс, ќе обезбедат гаранција за брз и едноставен пристап до девизна ликвидност при нагло затегнување на глобалните финансиски услови. Токму затоа, како централна банка покренавме регионална иницијатива којашто беше поддржана од сите централни банки во регионот на Западен Балкан за позајмување ликвидност во евра од Европската централна банка (ЕЦБ). ЕЦБ му одговори позитивно на нашето барање, што е сигнал за препознавање на капацитетот на Народната банка за водење соодветни политики и за добрите фундаменти на економијата. Во досегашниот период, не се користени овие средства, но тие и натаму овозможуваат дополнителен простор за соодветно делување доколку кризата наметне потреба од тоа, а репо-линијата има важност до март следната година.

Општо земено, од временска дистанца од повеќе од една година, остварувањата упатуваат дека како централна банка соодветно му

одговоривме на акутниот бран на пандемијата и придонесовме за намалување на економските штети од неа, што впрочем е забележано и во оцените од извештаите на сите релевантни меѓународни финансиски институции. Секако, и за овие оценки, како и за севкупниот економски амбиент, клучно е што ги остваривме и нашите основни законски цели. Ценовната стабилност беше задржана, со умерена и ниска стапка на инфлација, којашто минатата година изнесуваше 1,2%, во просек. И покрај краткотрајните притисоци на девизниот пазар, пред сè поради помалата понуда на девизи, девизниот курс на денарот во однос на еврото остана стабилен, а девизните резерви и натаму растат и се задржаа во комфортната зона. Воедно, и покрај кризата, но и други предизвици со кои се соочивме минатата година како централна банка, банкарскиот систем ги задржа и ги подобри показателите за неговото работење. Според податоците за банкарскиот систем заклучно со крајот на минатата година, стапката на адекватност на капиталот се зголеми, ликвидноста традиционално се одржува на солидно ниво, а квалитетот на кредитното портфолио се подобри. Ова се само дел од податоците – клучните показатели на коишто се темели и оцената за стабилноста на банкарскиот систем, којшто ја потврди својата отпорност на шокови.

Осврнувајќи се на годината што е зад нас, не можам, а да не кажам дека како и во претходни кризни епизоди, се соочивме и со шпекулации и неточни информации, коишто во период кога е изразена чувствителноста на реалниот сектор, би можеле да имаат далекусежни последици за економијата – во однос на домашната валута и во однос на банкарскиот систем. Но, со транспарентниот однос со јавноста, со навремени реакции и преземање соодветни мерки, се постигна објективно информирање на јавноста и стабилизирање на пазарните очекувања.

Покрај сите овие активности за справување со економските последици од пандемијата, со пожртвуваност и посветеност на тимот на институцијата, во 2020 година продолживме со работата на нашите развојни проекти. Имајќи ги предвид предизвиците за дигитализација, коишто станаа поизразени со актуелната криза, особено радува фактот што во текот на годината имаше интерес за Портата за иновации – платформа за комуникација со финтек-секторот, што ја воспоставивме кон крајот на 2019 година. Основната цел на овој проект е да се поддржи и да се поттикне развојот на иновациите во областа на финансиските услуги и производи. Затоа, драго ми е што преку него може да комуницираме со сите компании коишто развиваат или применуваат иновации во финансиската сфера и притоа користат нови технологии за сите прашања и дилеми коишто се поврзани со регулативата што го засега финтек-секторот, како и за сите предлози во оваа сфера.

Со поддршка од Европскиот фонд за Југоисточна Европа (ЕФСЕ), минатата година ја спроведовме и Анкетата за развој на финтек-секторот во земјата. Резултатите од Анкетата ќе послужат како основа за подетални дискусии со финансиските институции, регулаторите и други заинтересирани страни заради преземање натамошни активности за поддршка на развојот на иновативни финансиски услуги. Една од клучните активности за оваа цел ќе биде изработката на Националната стратегија за поддршка на развојот на финтек-секторот, којашто е планирана за текот на оваа година. **Истовремено, заради следење на новините во областа на дигитализацијата, претставници на Народната банка се вклучија во работата на Иновациската мрежа (англ. Innovation Hub) на Банката за меѓународни порамнувања (БИС),** каде што се разгледуваат клучни прашања за иднината на финансискиот свет, како издавањето дигитални валути на централните банки (англ.

CDBC – central bank digital currencies), токенизацијата при зеленото финансирање, следењето на развојот на глобалните „стабилни монети“ (англ. stablecoins).

Исто така, се вложивме и во други битни проекти за натамошно унапредување на нашите институционални капацитети. Се вброивме меѓу носителите на статистички истражувања коишто не само што не беа прекинати во досегашниот период од кризата, туку и се направија методолошки подобрувања и се воведоа нови и подетални податоци. Имено, кон крајот на годината за првпат објавивме податоци за статистиката на финансиските сметки, како една од најкомплексните статистики. На овој начин продолжуваме со исполнувањето на сите барања и обврските коишто ги презедовме од пред две години кога станавме 18-тата земја во светот којашто го исполнува највисокиот статистички стандард на ММФ – СДДС плус. Кон крајот на годината организиравме и работилница за земјите од Југоисточна Европа посветена на предизвиците за статистиката коишто ги наметна пандемијата на ковид-19. Остварувањата во овој сегмент се исклучително значајни, затоа што секојдневно се зголемува потребата од повеќе грануларни податоци и нив, во натамошниот период, ќе може да ги обезбедуваат само носители на статистички истражувања коишто се подготвени да ги следат новите стандарди и практики.

Воедно, минатата година, работевме и на првата Стратегија за финансиска едукација и финансиска инклузија, а акцент ставивме и на промоција на конкуренцијата и заштитата на потрошувачите, преку склучен меморандум за соработка со Комисијата за заштита на конкуренцијата, насочен кон унапредување на размената на податоци и информации поврзани со конкуренцијата во банкарскиот сектор. Истовремено, се засилија активностите за соработка на Народната банка со граѓанскиот сектор во сферата на финансиската едукација, финансиската инклузија и заштитата на потрошувачите на финансиски услуги и производи. Развивањето на ваквата соработката заради повисока финансиска писменост и поголема финансиска вклученост на популацијата, како и на нејзината поголема информираност од потрошувачки аспект, е од исклучително значење. Имено, на овој начин се постигнуваат уште повидливи резултати со поголема достапност на знаењата до поголем дел од населението, коишто се важни и за натамошното јакнење на финансиската стабилност и за развојот на економијата во целина.

Особено е важно што, во текот на 2020 година, продолжија и нашите напори за побрзо приближување кон европското семејство на централни банки. Па така, го склучивме Договорот за соработка со ЕЦБ во сферата на заштитата на банкнотите во евра од фалсификување. Со ова се оствари уште еден чекор во исполнувањето на препораките од извештајот на Европската комисија и се потврди нашата стратегиска определба за чекорење по патот кон Европскиот систем на централни банки. Во контекстот на оваа стратегиска определба, особено беше значајно што во текот на минатата година продолжи и твининг-проектот „Јакнење на институционалниот капацитет на Народната банка на патот кон нејзиното членство во Европскиот систем на централни банки“, финансиран од ЕУ, којшто успешно заврши годинава со низа остварени резултати, во областа на платните системи, супервизијата, статистиката и истражувачката активност.

Ова се само дел од остварените проекти. Дел од проектите, меѓу кои и оние за натамошното јакнење на финансиската стабилност, како и новиот Закон за платежни услуги и платни системи на коишто работевме заедно со Министерството за финансии, допрва ќе дадат резултати коишто би биле влог во македонската економија.

Почитувани,

Минатата година, кризата нè потсети на важноста на одамна научени лекции, коишто секогаш треба да ги носиме со себе. Важно е во добри времиња да водиме здрави политики преку кои ќе го зајакнеме просторот за реакција, кога е потребно да се обезбеди поддршка за економијата. На ниеден предизвик не може соодветно да му се одговори без изградени, стручни и посветени тимови. Кризите често се катализатори на одредени процеси. Оваа криза го стави на „брза лента“ процесот на дигитализација на економиите и на целото општество, кон што треба секако и ние соодветно да се приспособуваме.

Драго ни е што остварените резултати потврдуваат дека Народната банка, со своите политики пред кризата, овозможи простор за соодветна реакција и во вакви тешки времиња, а притоа се потврди и стручноста, посветеноста и подготвеноста на нејзиниот тим. А таквиот тим е подготвен да придонесе и во процесите коишто ќе мора да се одвиваат заради побрзо остварување на перспективите за нашата економија.

Но, не смееме да запреме само на досега постигнатото. Напротив. Подготвени сме и решени сме уште многу да работиме со следење на најновите и највисоки стандарди и на најдобрите практики во централнобанкарското работење и во овој период на глобална неизвесност. Со голема внимателност го следиме развојот на настаните и потенцијалните ризици од окружувањето и нивните ефекти врз домашната економија и секогаш ќе бидеме посветени, во рамките на нашите надлежности, да го дадеме максимумот за македонската економија во справувањето со актуелната криза.

28 април 2021 година
Скопје

Гувернер
и претседавач на Советот на
Народната банка
д-р Анита Ангеловска-Бежоска

Краток осврт кон макроекономските движења во 2020 година

Во глобални рамки, 2020 година ќе остане запаметена по една од најголемите светски рецесии, предизвикана од вонредни неекономски фактори – пандемијата на корона-вирусот. Здравствената криза, како специфично искуство во поновата економска историја, наметна потреба од зајакната заштита на јавното здравје и воведување мерки за спречување на натамошното ширење на вирусот, коишто имаа силен одраз врз глобалната економија и врз одделните национални економии, согласно со степенот со кој тие беа погодени од вирусот и мерките за заштита што ги применуваа. Најголемиот пад беше забележан во вториот квартал којшто беше придружен со најстроги мерки на заштита, со силен одраз врз економиите. Постепеното олабавување на мерките во продолжение на годината, заедно со стимулативните мерки на макроекономските политики, имаа соодветен позитивен одраз и врз економските остварувања. Сепак, за целата 2020 година **глобалната економија оствари пад од 3,5%, што се оценува како најголема глобална рецесија уште од Големата депресија во 1930-тите години.** Носителите на макроекономските политики ширум светот во 2020 година се соочија со една исклучителна ситуација којашто наметна потреба од итна реакција заради поддршка на економиите за справување со последиците од корона-кризата. Појавата на нов бран на вирусот кон крајот на годината и мутациите на вирусот претставуваат надолни ризици за изгледите за економското закрепнување во 2021 година, додека пронајдените вакцини и започнатиот процес на вакцинација во повеќе земји делуваат охрабрувачки во овој поглед.

Македонската економија не отстапуваше од глобалните трендови, имајќи ја предвид појавата на заразата во првите месеци од годината и преземените превентивни мерки. Наспроти намалувањето на БДП во вториот квартал (14,9%), во втората половина од годината падот беше помал, при што во текот на целата година беше дисперзиран помеѓу различни економски дејности, укажувајќи на силината и распространетоста на шокот. Нарушеното функционирање на глобалните синџири на производство дополнително се одрази на економските и извозните остварувања. Сепак, како резултат на брзото приспособување на компаниите кон новите наметнати услови на работа, промените во навиките на населението, постепеното олабавување на заштитните мерки, како и стимулативните мерки на политиките, **во 2020 година беше остварен пад на БДП од 4,5%,** што беше во согласност со очекувањата на Народната банка. Од аспект на структурните компоненти, падот беше условен од намалената потрошувачка при позитивен придонес единствено на јавната потрошувачка, наспроти позитивниот придонес на нето-извозот.

Во надворешниот сектор, дефицитот на тековната сметка се задржа на умерено ниво од 3,5% од БДП, слично на минатогодишното остварување, при понизок дефицит во размената на стоки. Имено, пандемијата и рестриктивните мерки за спречување на заразата неповолно се одразија на двете страни од трговската размена со странство, при што намалувањето на увозот беше поголемо во однос на падот кај извозот. Истовремено, е остварен и понизок дефицит кај примарниот доход и повисок суфицит кај услугите. Овие ефекти беа во целост неутрализирани од помалите нето-приливи врз основа на секундарниот доход, при **значително намалување на нето-приливите од откупената странска ефективна на менувачкиот пазар.** За разлика од други кризни ситуации, на овој пазарен сегмент овојпат отсуствуваа поголеми притисоци од побарувачката на девизи, при забележано намалување на

понудата на девизи, што главно го одразува фактот што голем дел од приливите доаѓаат во готовина од иселениците во странство. Имено, условите коишто ги наметна пандемијата со затворањето на границите, ограниченото движење, намалувањето на економската активност и вработеноста кај поголемиот дел од земјите имаа негативно влијае врз расположливиот доход и врз можноста за праќање позначителен дел од доходот на иселениците назад во матичната економија. За одбележување е порастот на дознаките преку официјални канали, иако тие и натаму сочинуваат помал дел од вкупните приватни трансфери.

Народната банка ја пресретна кризата од пандемијата со соодветно ниво на девизни резерви, коешто во претходните неколку години бележеше постојан пораст, при релативно висок откуп на девизниот пазар. Исто така, во текот на 2020 година беа остварени и приливи од задолжувањата на државата во странство заради санирање на последиците од кризата. Девизните резерви остварија годишен пораст, и покрај нето-продажбата на девизи на девизниот пазар, којашто сепак значително забави во текот на втората половина на година, во согласност со поповолните движења во економијата, посебно во извозниот сегмент. Значајно е да се одбележи дека и во 2020 година имаше нето-приливи од странски директни инвестиции, но во поскупоцен обем.

Соодветното ниво на девизни резерви, заедно со ниската просечна инфлација, којашто во 2020 година изнесуваше 1,2% годишно, овозможија брза и навремена реакција на монетарната политика, како одговор на последиците од пандемијата, заради одржување и стимулирање на кредитните текови и следствено, поддршка на економијата. Уште во првите месеци од пандемијата, Народната банка постепено ја намали каматната стапка, а беа преземени мерки и за зголемување на ликвидноста на банкарскиот систем преку постепено намалување на понудата на благајнички записи и проширување на листата на прифатливи хартии од вредност како инструменти за обезбедување денарска ликвидност за банките. Со повторното активирање на мерката за намалување на основата за задолжителна резерва, овојпат за кредити и на најпогодените сектори од пандемијата, како и со регулаторните измени со коишто се овозможи поголема флексибилност на банките за процесот на кредитирање, се обезбеди поддршка за кредитната активност на банките. Следствено, за одбележување е што во една исклучително комплексна година, депозитите и кредитите на банките кај приватниот сектор и натаму растат. Вкупните депозити се зголемија за 5,7%, при најголем придонес на трансакциските депозити, одразувајќи го делумно и ефектот од ограничувањата на потрошувачката наметнати од пандемијата, додека вкупните кредити се зголемија за 4,7% годишно.

Општо земено, 2020 година беше година во знакот на пандемијата, при што во отежнато окружување, Народната банка со навремената реакција, преземањето соодветни мерки и зајакнатата комуникација со јавноста придонесе за успешно остварување на своите цели и стабилизирање на пазарните очекувања. Брзата и навремена реакција на монетарната политика и координацијата со фискалната политика како одговор на глобалната криза го ублажија ударот врз реалниот сектор. Притоа, уште еднаш се потврди дека просторот што се гради во добри времиња преку водење здрави и одржливи политики, остава можност за соодветно делување кога е тоа потребно. И покрај очекуваното заживување во 2021 година, сепак целосно закрепнување и надоместување на економските загуби се очекува во текот на 2022 година, што упатува на потребата од внимателно следење на

макроекономските движења и соодветно приспособување на политиките и во наредниот период.

Основни економски показатели за македонската економија

годишни промени, во %	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Реален сектор													
Бруто домашен производ *	5,5	-0,4	3,4	2,3	-0,5	2,9	3,6	3,9	2,8	1,1	2,9	3,2	-4,5
Инфлација	8,3	-0,8	1,6	3,9	3,3	2,8	-0,3	-0,3	-0,2	1,4	1,5	0,8	1,2
Стапка на невработеност	33,8	32,2	32,1	31,4	31,0	29,0	28,0	26,1	23,7	22,4	20,7	17,3	16,4
Надворешен сектор													
Биланс на тековна сметка (% од БДП)	-12,7	-6,8	-2,0	-2,5	-3,2	-1,6	-0,5	-2,0	-2,9	-1,0	-0,1	-3,3	-3,5
Трговски биланс (% од БДП)	-28,6	-25,8	-21,6	-25,2	-26,5	-22,9	-21,7	-20,1	-18,8	-17,8	-16,2	-17,6	-16,8
Странски директни инвестиции (% од БДП)	6,0	2,0	2,2	4,6	1,7	2,8	2,3	2,2	3,3	1,8	5,6	3,2	1,9
Бруто надворешен долг (% од БДП)	48,8	55,9	57,8	64,2	68,2	64,0	70,0	69,3	74,7	73,4	73,0	72,7	80,2
Бруто девизни резерви (во милиони ЕУР)	1,494,9	1,597,5	1,714,5	2,068,9	2,193,3	1,993,0	2,436,5	2,261,8	2,613,4	2,336,3	2,867,1	3,262,6	3,359,9
Монетарен сектор													
Парична маса (М4)	11,8	5,7	12,1	9,5	4,4	5,2	10,6	6,9	6,2	5,1	11,8	9,3	6,9
Вкупни кредити	34,4	5,2	7,0	8,4	5,6	6,6	10,0	9,6	6,5**	5,4	7,3	7,6**	4,7
Вкупни депозити (со депозитни пари)	8,9	17,8	12,8	9,1	4,4	5,4	10,5	6,4	6,1	5,0	12,1	9,0	5,7
Фискален сектор													
Буџетско салдо (% од БДП)	-0,9	-2,6	-2,4	-2,5	-3,8	-3,8	-4,2	-3,5	-2,7	-2,7	-1,8	-2,0	-8,1
Јавен долг (% од БДП)	23,0	26,2	27,2	32,0	38,3	40,3	45,8	46,6	48,8	47,7	48,4	49,4	60,2
Банкарски сектор													
Стапка на адекватност на капиталот (%)	16,2	16,4	16,1	16,8	17,1	16,8	15,7	15,5	15,2	15,7	16,5	16,3	16,7
Нефункционални кредити на нефинансискиот сектор/ бруто кредити (%)	6,8	9,1	9,3	9,9	10,5	11,5	11,3	10,8	6,6	6,3	5,2	4,8	3,4
Ликвидна актива / вкупна актива (%)	22,9	25,6	30,9	31,2	32,4	31,2	29,8	28,2	28,9	27,1	26,7	26,9	23,3

Извор: НБРСМ, ДЗС, Министерство за финансии.

* Претходен податок за 2019, проценет податок за 2020.

** Коригирано за отписите.

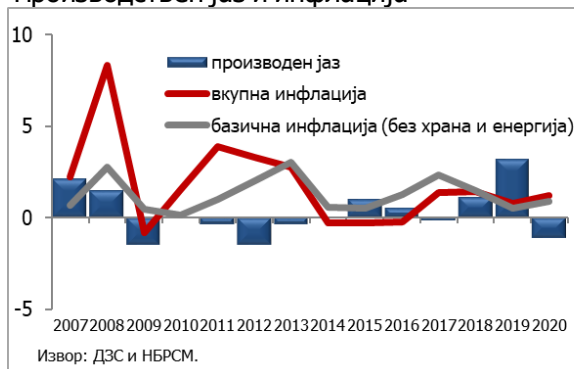
I. Монетарната политика во 2020 година

1.1. Цели на монетарната политика

Одржувањето на ценовната стабилност претставува основна законски дефинирана цел на монетарната политика на Народната банка. Друга цел, подредена на основната цел, е да придонесува кон одржување стабилен и конкурентен финансиски систем што е пазарно ориентиран. Народната банка ја поддржува и општата економска политика без да го загрози остварувањето на основната цел и во согласност со принципот на отворена пазарна економија со слободна конкуренција. Од стратегиски аспект, од октомври 1995 година се применува стратегијата на одржување стабилен номинален девизен курс на денарот, до 2001 година во однос на германската марка, а потоа во однос на еврото.

Тргувајќи од овие законски одредби и специфичните околности поради здравствената и економска криза предизвикана од пандемијата на ковид-19, Народната банка и во текот на 2020 година ја приспособуваше монетарната политика за да обезбеди непрекинатост во остварувањето на законски дефинираните цели. Целите на монетарната политика беа успешно остварени, што се согледува преку натамошното одржување на ценовната стабилност и стабилноста на девизниот курс. Девизните резерви остварија годишен раст и се задржаа на соодветното ниво и во сигурната зона. Во однос на ценовната стабилност, во 2020 година беше остварен умерен годишен раст на домашните цени, во услови на натамошно надолно придвижување на цените на енергијата и умерен раст на прехранбената и базичната компонента на инфлацијата. Во 2020 година, успешно беше одржана и финансиската стабилност, како дополнителна поддршка во остварувањето на основната цел. При комфортно ниво на девизни резерви и отсуство на инфлациски притисоци, Народната банка во текот на 2020 година продолжи со олабавувањето на монетарната политика, заради ублажување на ефектите од силниот негативен шок за домашната економија поврзан со брзото ширење на вирусната инфекција ковид-19.

Графикон 1
Производствен јаз и инфлација*

Графикон 2
Бруто девизни резерви

* Производствениот јаз претставува показател за цикличната положба на економијата и се пресметува како отстапување на оствареното од потенцијалното ниво на БДП во однос на потенцијалното ниво на БДП (производен јаз = (остварен БДП – потенцијален БДП)/потенцијален БДП). Вкупната и базичната инфлација претставуваат просечна годишна промена (во %).

Графикон 3
Показатели за адекватноста на девизните резерви

* Според правилото на Гринспан и Гвидоти (Greenspan-Guidotti rule), потребно е земјата да одржува целосна покриеност на краткорочниот долг (преостанато достасување) со девизни резерви.

** Ликвидната актива се состои од високоликвидната актива и краткорочно орочените депозити кај странски банки. Вкупната актива не ги вклучува средствата кај домашните банки.

*** Показателот се однесува на кредитите кон финансискиот и нефинансискиот сектор, при што за 2016 година податокот ги вклучува промените од регулаторните измени.

Извор: НБРСМ и ДЗС.

Графикон 4
Избрани показатели за финансиската стабилност

1.2. Поставеност на монетарната политика

Народната банка ја олабавува монетарната политика и во текот на 2020 година, заради ублажување на негативните последици од пандемијата на ковид-19. Во текот на 2020 година, Народната банка во три наврати ја намали основната каматна стапка, сведувајќи ја на историско најниско ниво од 1,5%¹, при истовремено намалување на понудениот износ на благајничките записи за 15.000 милиони денари. Исто така, повторно се примени нестандардната мерка кај задолжителната резерва, со која се овозможи намалување на основата за обврската на задолжителната резерва во денари на деловните банки за износот на новоодобрените и реструктурираните кредити одобрени на претпријатијата во дејности коишто се најпогодени од ширењето на ковид-19. Истовремено, во август 2020 година Народната банка повторно ги активира аукциите на девизни депозити, што во услови на неизвесност на меѓународните пазари, им дава можност на банките во земјава да пласираат дел од своите девизни средства во краткорочни и сигурни инструменти на централната банка. Ваквата поставеност на монетарната политика придонесе кон поддршка на кредитните текови во економијата и зголемување на ликвидноста во банкарскиот систем, при солидно ниво на девизни резерви и отсуство на инфлациски притисоци. Вкупните депозити и кредити и натаму растат на годишна основа, и покрај зголемената неизвесност од пандемијата. Народната банка внимателно ги следи показателите и потенцијалните ризици од домашното и надворешното окружување, заради соодветно приспособување на поставеноста на монетарната политика.

Амбиентот за спроведување на монетарната политика во 2020 година наметна приспособлив карактер на политиките, заради ублажување на негативните ефекти од пандемијата на ковид-19 и од мерките за спречување на ширењето на вирусот врз економијата. На девизниот пазар, Народната банка интервенира заради надополнување на понудата на девизи во услови на намалени девизни приливи во економијата поради пандемијата, при истовремено намалена побарувачка. Штедењето на домаќинствата, и покрај здравствената криза, и натаму расте, за што придонесе и поголемата

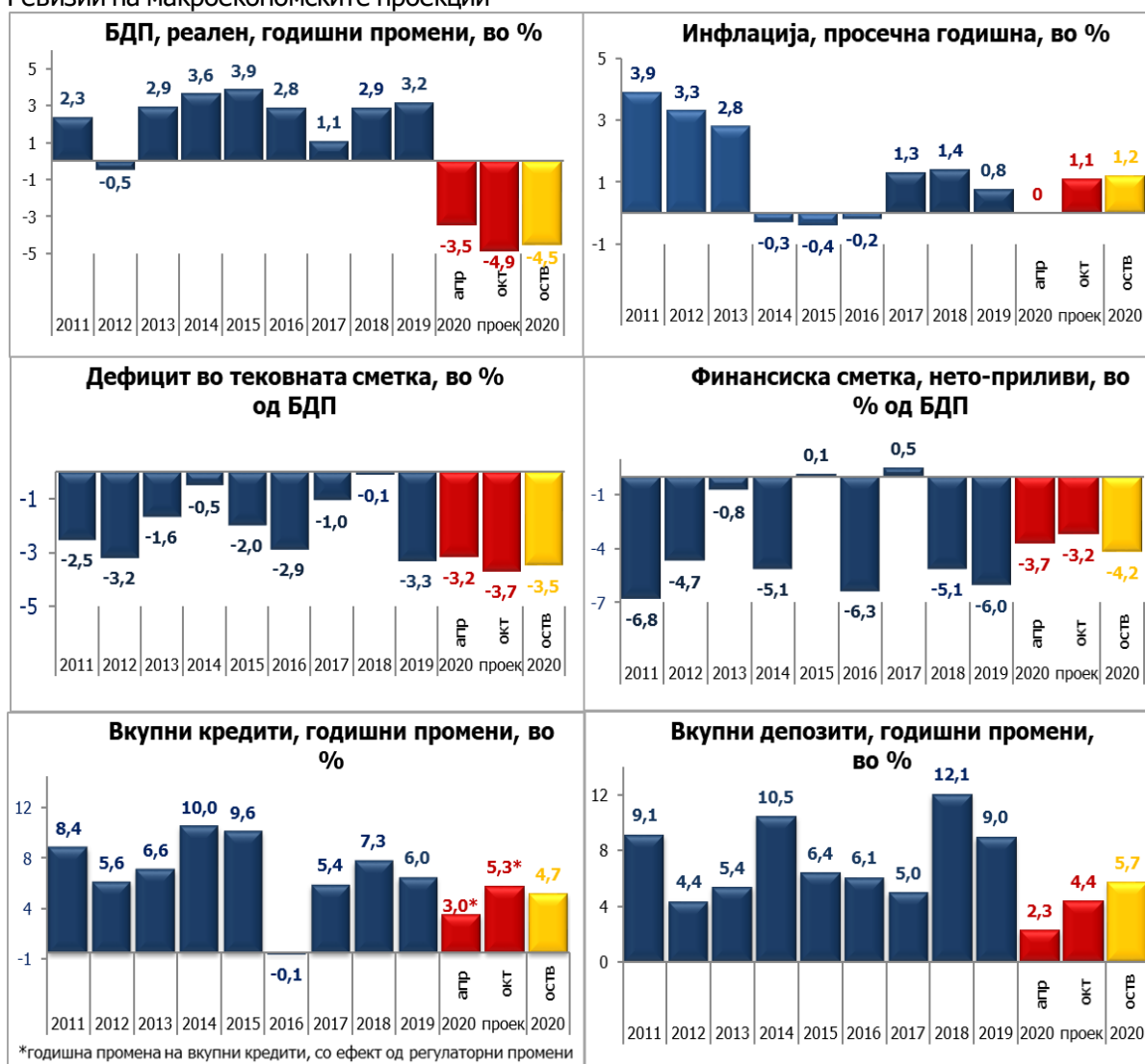
¹ Народната банка во текот на првиот квартал на 2021 година дополнително ја намали основната каматна стапка, со што таа се сведе на 1,25%.

воздржаност од трошење во услови на неизвесност од развојот на пандемијата. Покрај тоа, и исплатената финансиска поддршка во рамките на фискалните мерки, коишто беа преземени за справување со кризата предизвикана од ковид-19 и за ублажување на ефектите врз пазарот на труд, влијаеше врз динамиката на депозитите во текот на годината, како и на расположливиот доход.

Домашните потрошувачки цени во 2020 година забележаа мало зголемување. Имено општото ценовно ниво во 2020 година забележа просечен годишен раст од 1,2%, којшто во најголем дел произлегува од растот на цените на храната, при помал позитивен придонес и од базичната инфлација, додека енергетската компонента имаше негативен придонес. Ваквото остварување е во согласност со проектираната стапка на инфлација за 2020 година од октомвриските проекции, при кои беше направена нагорна ревизија на очекуваната стапка со априлските оценки. Имено, и покрај претежно надолните притисоци од увозните цени и намалената домашна побарувачка, благото забрзување на домашната инфлација во 2020 година делумно ги отсликува и случувањата поврзани со ковид-19, односно изразената потрошувачка на одредени производи и услуги, како и зголемувањата на цените од административна и регулаторна природа, а одреден ефект имаа и ограничувањата на страната на понудата предизвикани од глобалната здравствена и економска криза.

Од аспект на економската активност, под влијание на шокот од пандемијата, во текот на годината беа забележани негативни трендови, изразени преку влошување на деловната активност, што влијаеше врз довербата и очекувањата на фирмите и потрошувачите. Домашната економија во 2020 година забележа реален пад од 4,5%, којшто е во рамките на очекувањата.

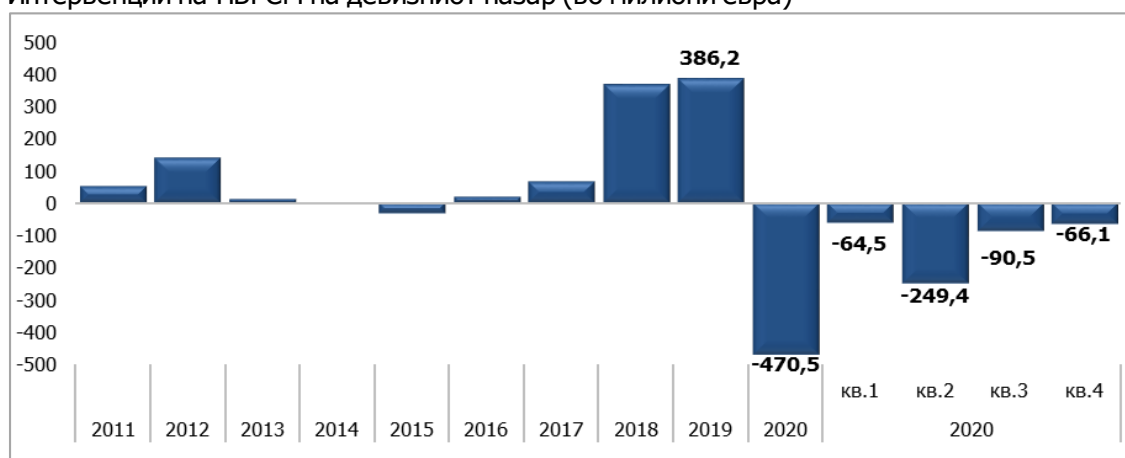
Графикон 5
Ревизии на макроекономските проекции

Извор: НБРСМ и ДЗС. Проекциите за сите показатели се однесуваат на макроекономските проекции на НБРСМ.

Девизните резерви бележат непрекинат раст во изминатите неколку години, а овој тренд продолжи и во текот на 2020 година, при што резервите постојано се одржуваа на соодветно и комфортно ниво. Во услови на криза предизвикана од пандемијата, растот на девизните резерви во 2020 година е поддржан пред сè од задолжувањето на државата на меѓународните финансиски пазари, при контрациклична фискална поставеност. Од друга страна, Народната банка интервенира со нето-продажба на девизи заради одржување на рамнотежата помеѓу понудата и побарувачката на девизи. Најголемиот дел од интервенциите на девизниот пазар од страна на Народната банка беа концентрирани во периодот март – јули, односно во акутната фаза на справување со пандемијата, но оттогаш наваму потребите за интервенција се значително намалени. Главен фактор за интервенциите претставува изразено намалената понуда на девизи од менувачкиот пазар, чијшто висок годишен пад беше основен фактор и за малото продлабочување на дефицитот на тековната сметка. Сепак, солидните позитивни финансиски текови во рамките на финансиската сметка на билансот на плаќања овозможува целосно финансирање на дефицитот во тековната сметка и дополнителен раст на девизните резерви.

Графикон 6
Интервенции на НБРСМ на девизниот пазар (во милиони евра)

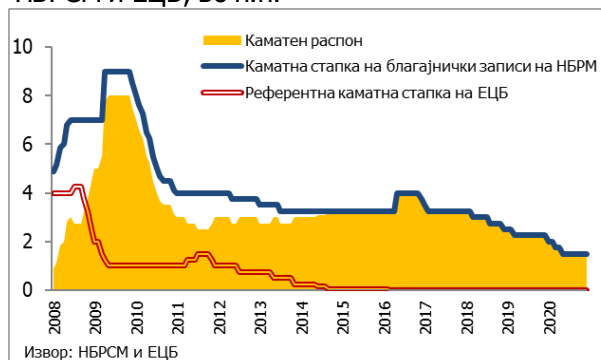
Извор: НБРСМ.

Штедењето на приватниот сектор растеше и во текот на годината, при што неизвесноста поради пандемијата имаше одредено влијание врз рочните и валутните склоности на економските субјекти. Годишниот раст на вкупните депозити во 2020 година во поголем дел се должеше на зголемувањето на депозитните пари и депозитите во странска валута, додека депозитите во домашна валута забележаа пад, што е вообичаена појава во кризни ситуации. Во услови на зголемувањето на согледувањата на ризик од страна на економските субјекти, во текот на годината се забележа зголемување на краткорочните депозити за сметка на долгорочните депозити, како и умерен раст на степенот на евроизација². Од секторски аспект, годишниот раст на вкупните депозити произлегува речиси подеднакво од двата сектора (домаќинствата и претпријатијата). Од аспект на кредитните текови, тие и натаму се зголемуваат во текот на 2020 година, но поумерено во однос на претходната година. Заради ублажување на последиците од кризата, Народната банка донесени низа мерки, насочени кон намалување на цената на финансирање преку кредити од банките, како и обезбедување дополнителна ликвидност во банкарскиот систем, а со цел да се поттикне кредитната активност. Кредитите на домаќинствата и понатаму се секторот со најголем придонес во кредитниот раст, при позитивен придонес и на кредити на претпријатијата, но послаб во однос на претходната година.

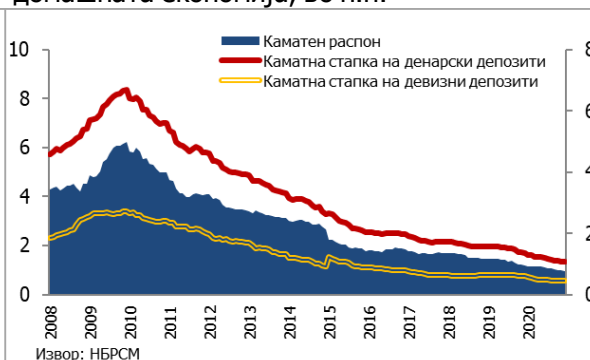
Со оглед на примената на фиксен номинален девизен курс на денарот во однос на еврото, промените на каматните стапки во еврозоната, како економија сидро, имаат важна улога од аспект на поставеноста на монетарната политика во земјата. Во текот на 2020 година, Европската централна банка (ЕЦБ) продолжи со спроведувањето олабавена монетарна политика, преку низата мерки за квантитативното олеснување, додека основните каматни стапки ги задржа на истото ниво. Како резултат на намалувањето на основната каматна стапка на Народната банка, се забележа стеснување на распонот меѓу каматните стапки на Народната банка и ЕЦБ од 2,25 п.п. на 1,5 п.п. Во однос на каматните стапки на банките во домашната економија, распонот помеѓу каматната стапка на денарските и каматната стапка на девизните депозити во 2020 година забележа минимално намалување (од 1,0 п.п. на 0,8 п.п.), како резултат првенствено на надолното поместување на каматната стапка на денарските депозити, при минимален пад на каматната стапка на девизните депозити.

² Учество на девизните депозити во вкупните депозити во финансискиот систем.

Графикон 7
Распон на основните каматни стапки на
НБРСМ и ЕЦБ, во п.п.

Графикон 8
Распон на каматните стапки на банките во
домашната економија, во п.п.

Основна каматна стапка на НБРСМ: каматна стапка на благајничките записи на НБРСМ.

Основна каматна стапка на ЕЦБ: каматна стапка на основните операции за рефинансирање на ЕЦБ.

II. Меѓународно окружување³

Во 2020 година глобалната економска активност беше под влијание на појавата и ширењето на новата вирусна инфекција ковид-19, најпрво во Кина, а потоа и низ целиот свет, по што следуваа и воведување силни рестриктивни мерки во текот на вториот квартал за движење на населението, во и надвор од државите, заради спречување на ширењето на пандемијата и заштита на јавното здравје. Оттука, дојде до намалена побарувачка, но и нарушување во процесот на глобализација и синџирите на снабдување и силен пад на глобалната трговска размена, со што економиите беа силно погодени. Фискалните и монетарните власти делуваа брзо за да ги ублажат негативните ефекти од кризата. Иако во третиот квартал беше забележано мало подобрување во активноста и олабавување на мерките, сепак во последниот квартал од годината, со појавата на вториот бран на пандемијата, во дел од земјите, пред сè европските, повторно беа воведени рестриктивни мерки, но во помал обем во однос на вториот квартал и насочени главно кон секторите со поголема социјална интеракција.

Следствено, во 2020 година глобалната економска активност значително се намали и оценетиот пад изнесува 3,5% (по растот од 2,8% во 2019 година), што се оценува како најголема глобална рецесија уште од Големата депресија во 1930-тите години. Падот на економската активност е синхронизиран и широко дисперзиран и се забележува и кај развиените, и кај брзорастечките и земјите во развој, со исклучок на Кина којашто бележи раст на активноста, но забавен (раст од 2,3%, наспроти растот од 6% во 2019 година), поттикнат од нето-извозот и инвестициите, во услови на стимулативна фискална политика⁴. Во рамките на развиените земји, во 2020 година релативно високи стапки на пад остварија економиите на Обединетото Кралство (пад од 10%, наспроти растот од 1,4% во 2019 година), еврозоната (пад од 7,2%, наспроти растот од 1,3% во 2019 година) и Јапонија (пад од 5,1%, наспроти малиот раст од 0,3% во 2019 година), додека поумерен пад оствари економијата на САД (пад од 3,4%, наспроти растот од 2,2% во 2019 година). Притоа, кај речиси сите овие економии, неповолните остварувања се должат на падот на речиси сите компоненти на побарувачката, во најголем дел заради намалената потрошувачка на населението и извозот, наспроти потрошувачката на државата, којашто бележи раст заради зголемените трошоци поврзани со пандемијата. Единствено во Обединетото Кралство е забележан пад на сите компоненти, вклучително и јавната потрошувачка. Сепак, кон крајот на 2020 година повеќе вакцини од различни производители беа одобрени за употреба, а во декември во неколку земји започна и процесот на имунизација, што придонесе за зголемување на оптимизмот за побрзо завршување на пандемијата.

Очекувањата за растот на глобалната економија во наредниот период се карактеризираат со исклучителна неизвесност поврзана со развојот на пандемијата и изгледите за справување со неа. Притоа, појавата на вториот бран од пандемијата кон крајот на 2020 година и повторното воведување рестриктивни мерки претставуваат ограничувачки фактори за растот на краток рок. Од друга страна, договорот помеѓу ЕУ и Обединетото Кралство од декември 2020 година, поврзан со напуштањето на Обединетото Кралство на ЕУ, претставува отстранување на еден значаен негативен ризик. Нагорни ризици за глобалниот раст во наредниот период претставуваат

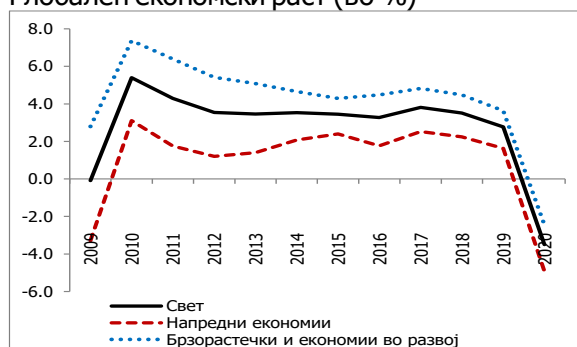
³ Анализата се заснова врз „Светскиот економски преглед“ на ММФ, ажурирање октомври 2020 и јануари 2021 година; „Глобалните економски изгледи“ на Светската банка, јануари 2021 година; кварталните извештаи на Народната банка.

⁴ Кина забележа реален годишен економски раст од 3,2%, 4,9% и 6,5% во вториот, третиот и четвртиот квартал од 2020 година соодветно, наспроти падот од 6,8% во првиот квартал од годината.

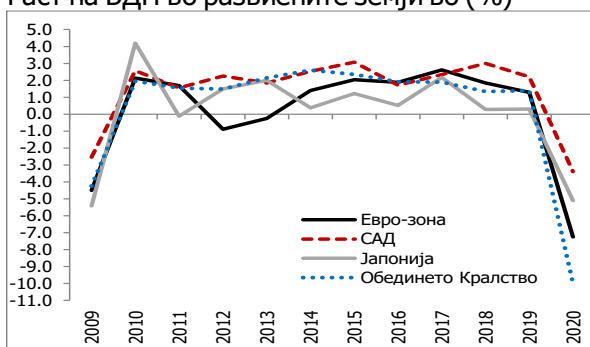
поповолните случувања од аспект на производството и дистрибуцијата на вакцините, подобрувањето и поголемата ефективност на терапиите за справување со вирусот, како и евентуално поголемиот фискален стимул од очекуваниот. Од друга страна, како надолни ризици се вбројуваат повторното забрзано ширење на заразата поради мутации на вирусот, евентуалното воведување значително построги мерки за справување со вирусот од очекуваното, како и побавниот напредок во медицинскиот третман на вирусот, вклучително и побавниот процес на вакцинација. Исто така, предвременото прекинување на политиките за економска поддршка може да доведе до неповолен ефект врз пазарот на труд и врз солвентноста на фирмите, а затегнувањето на условите за финансирање може да го отежни пристапот до финансиските пазари за дел од земјите. Сето ова може да придонесе за послаб долгорочен глобален раст.

Просечната годишна стапка на инфлација во 2020 година благо забави, при што се сведе на 3,2% (3,5% во 2019 година) и во најголем дел е одраз на намалената глобална побарувачка, како и ниските цени на енергијата коишто преовладуваа во текот на целата година, претежно како резултат на ширењето на пандемијата во глобални рамки. Гледано по групи земји, стапката на инфлација во 2020 година кај развиените економии забави сведувајќи се на 0,7% (наспроти 1,4% во 2019 година), додека кај брзорастечките економии забележа минимално забавување и изнесува 5% (5,1% во 2019 година).

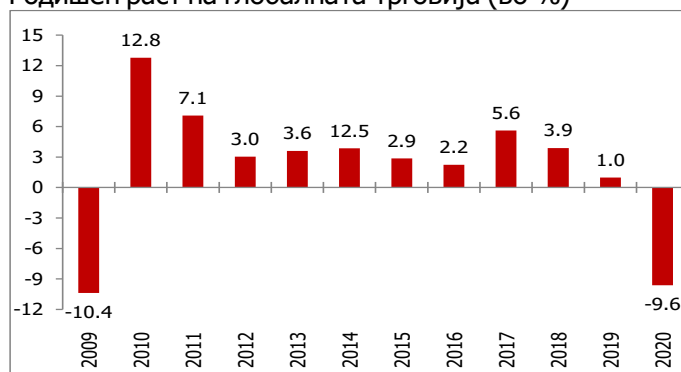
Графикон 9
Глобален економски раст (во %)

Графикон 10
Раст на БДП во развиените земји во (%)

Графикон 11
Годишен раст на глобалната трговија (во %)

Извор: Светски економски преглед, октомври 2020 година и ажурирање јануари 2021 година, ММФ.

Кога станува збор за квантитативните показатели коишто го отсликуваат надворешното окружување на македонската економија, оценетата странска ефективна побарувачка бележи релативно висок годишен пад во 2020 година, а странската ефективна инфлација забави во споредба со претходната година. Имено, во 2020 година се оценува пад на странската ефективна побарувачка од 5,6% (наспроти растот од 1,4%

во 2019 година), во услови на неповолни економски остварувања кај сите земји трговски партнерки, со најголем негативен придонес на Германија, Италија и Грција. Ваквите движења се резултат на ширењето на пандемијата и воведувањето на рестриктивните мерки во земјите заради спречување на натамошно ширење на заразата, пред сè во вториот квартал. Што се однесува до странските ефективни цени за 2020 година, во просек, тие остварија мал раст од 0,3% (забавување во однос на растот од 1,5% во 2019 година), а забавувањето се должи на помалите ценовни притисоци кај сите земји, со најголем придонес од Германија, Словенија и Хрватска⁵.

Графикон 12

Странска ефективна побарувачка

Графикон 13

Странска ефективна инфлација

Извор: Национални заводи за статистика и пресметки на НБРСМ⁶.

На пазарите на примарни производи, во 2020 година, цените на енергенсите забележаа значителен пад, цените на храната во просек останаа релативно стабилни, додека цените на металите забележаа мал раст. Така, во 2020 година просечната цена на нафтата изнесуваше 37 евра за барел и беше пониска за 35,2% во однос на 2019 година (57,2 евра за барел), во најголема мера како резултат на слабата глобална побарувачка поради ширењето на пандемијата, и покрај договорот за ограничено производството на нафта од страна на земјите членки на ОПЕК+ во текот на целата година. Анализата по месеци покажува дека во април 2020 година е остварена најниска цена од 2002 година наваму⁷, по што следуваше одредено закрепнување на цената и нејзино стабилизирање во услови на постепено олабавување на рестриктивните мерки. Во последните два месеци од годината, кај цената на нафтата повторно се забележаа релативно високи стапки на месечен раст, во најголема мера како резултат на очекувањата за зголемена побарувачка, при засилен пазарен оптимизам по објавата за висока ефикасност на повеќе вакцини и почетокот на процесот на вакцинација кон крајот на 2020 година во дел од развиените земји, како и на очекувањата за натамошно ограничено производство од страна на земјите членки на ОПЕК+. Индексот на цените на основните метали во 2020 година забележа мал раст од 1,2%. Растот на цените на металите, којшто започна од втората половина на годината, е резултат главно на зголемената побарувачка од Кина, чиешто економското закрепнување започна уште во вториот квартал од годината и продолжи засилено во текот на годината.

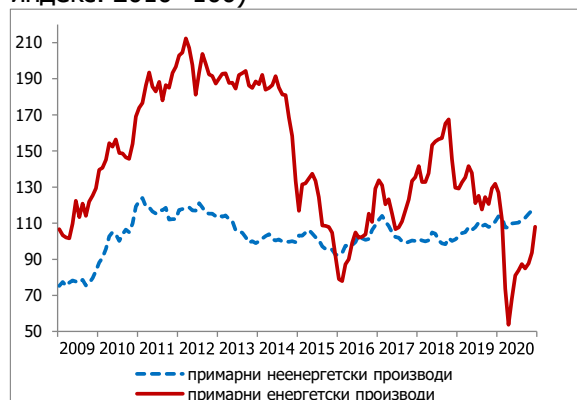
⁵ Инфлацијата во Хрватска е коригирана за промените во девизниот курс.

⁶ Странската ефективна побарувачка е пресметана како збир од пондерираните индекси на бруто домашниот производ на најзначајните трговски партнери на нашата земја. Во пресметката на индексот се вклучени: Германија, Грција, Италија, Холандија, Белгија, Шпанија, Србија, Хрватска, Словенија и Бугарија. Пондерите се пресметани врз основа на учеството на извозот кон овие земји во вкупниот извоз. Странската ефективна инфлација претставува пондериран збир на индексите на потрошувачките цени на земјите најзначајни партнерки на нашата земја, во доменот на увозот на стоки за широка потрошувачка. Пондерациската структура се заснова врз нормализираните учества на номиналниот увоз од секоја од земјите во вкупниот номинален увоз во периодот 2013 – квартал 3, 2016 година. Во пресметката на овој показател се вклучени: Бугарија, Германија, Грција, Франција, Италија, Австрија, Словенија, Хрватска и Србија.

⁷ Во април 2020 година, цената на нафтата од типот „брент“ се сведе на 21,5 евра за барел, што е најниска цена од декември 2001 година наваму (20,8 евра за барел).

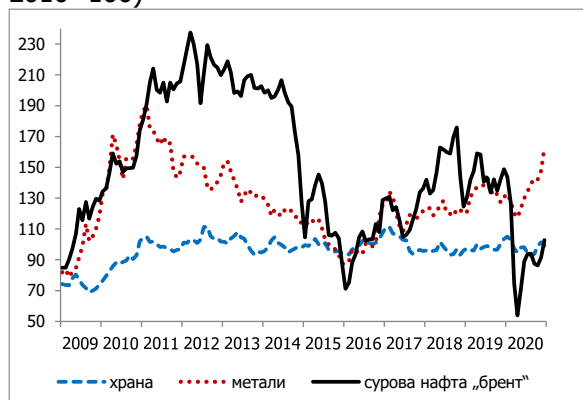
Графикон 14

Месечно движење на цената на примарните енергетски и неенергетски производи (евра, индекс: 2010=100)

Графикон 15

Месечно движење на цените на суровата нафта, металите⁸ и храната (евра, индекс: 2010=100)

Извор: База на податоци на ММФ за цените на примарните производи.

Во текот на 2020 година, централните банки на развиените земји спроведуваа стимулативни монетарни политики за ублажување на негативните ефекти од пандемијата. Така, ФЕД во два наврата ја намали каматната стапка во март, за вкупно 150 базични поени, сведувајќи ја на интервал од 0% до 0,25%. Исто така, ФЕД презеде мерки за зголемување на понудениот износ при спроведување на репо-операциите, промена во календарот на откуп на трезорски хартии од вредност во зависност од рочната структура, како и зголемување на износот на откупени хартии од вредност во рамките на програмата за квантитативното олеснување⁹, воведе дополнителни мерки за поддршка на кредитирањето на населението и фирмите¹⁰ и спроведе координирана акција со повеќе централни банки за понатамошно подобрување во обезбедувањето ликвидност во САД-долари, како и мерки за одржување на капитализираноста на банкарскиот систем на високо ниво¹¹. Исто така, во август, ФЕД ги објави измените во стратегијата за спроведување на монетарната политика, според која се остава простор во одредени периоди за остварување и повисока стапка на инфлација од претходно утврдената целна инфлација од 2%¹², согласно со определбата за просечна стапка на инфлација од 2% во подолг временски период.

По подолго време на непроменета монетарна политика (од август 2018 година), во март 2020 година Банката на Англија во два наврата ја намали каматната стапка,

⁸ Индексот на металите е композитен индекс којшто вклучува цени на бакарот, алуминиумот, железната руда, лимот, никелот, цинкот, оловото и ураниумот.

⁹ Во март 2020 година ФЕД донесе одлука до го зголеми износот на откуп на државни хартии од вредност од најмалку 500 милијарди долари и за најмалку 200 милијарди долари откупот на хипотекарни хартии од вредност издадени од страна на државните агенции во наредните месеци. Исто така, во декември 2020 година, ФЕД најави дека ќе продолжи со откупот на државни хартии од вредност од најмалку 80 милијарди долари месечно, како и на хипотекарни хартии од вредност издадени од страна на државните агенции во вредност од најмалку 40 милијарди долари месечно.

¹⁰ Една од мерките претставува воведување на програмата за заштита на платата на малите бизниси, наречена ППП (The Small Business Administration's Paycheck Protection Program – PPP).

¹¹ Се однесува на мерката со која на големите банки (оние со вкупни средства во износ поголем од 100 милијарди долари) им се забранува да вршат откуп на акции, а дополнително исплатата на дивиденди ќе биде ограничена и ќе зависи од тековниот профит, што би придонело за зачувување на силните капитални позиции на банките.

¹² На 27 август 2020 година, ФЕД објави ажурирање на долгорочните цели и стратегијата за спроведување на монетарната политика и позначајните промени се однесуваат на: 1) максималната вработеност, при што сега одлуките ќе се засноваат врз оценките за надолжни отстапувања од максималното ниво на вработеност, наместо досегашната практика за отстапувања од максималното ниво во двете насоки; 2) ценовната стабилност, при што ФЕД ја приспособи својата стратегија за постигнување на долгорочната цел – инфлација од 2%, на тој начин што ќе се обидува да постигне инфлација што во просек е 2% во одреден временски период, односно по периодите во кои инфлацијата постојано била под 2%, соодветната монетарна политика ќе цели кон остварување инфлација умерено над 2% во одреден временски период.

свкупно од 0,75% на 0,1%. Покрај тоа, заради поддршка на економијата, воведо и пакет мерки за поддршка на кредитирањето на малите и средните претпријатија, заедно со Министерството за финансии основаа фонд за поддршка на фирмите преку купување комерцијални хартии од вредност со рочност до една година (со примена до март 2021 година), а во текот на годината во три наврати донесе одлука за зголемување на обемот на откуп на државни обврзници (со вкупен износ од 875 милијарди фунти). Банката на Јапонија не ја промени каматната стапка во 2020 година (-0,1%), при што монетарното олеснување го спроведе преку натамошна значителна понуда на средства преку разни операции, меѓу кои и откуп на државни хартии од вредност, обезбедување домашна и девизна ликвидност за стабилизација на финансиските пазари и разни мерки за олеснување на финансирањето на фирмите, како што се програмата за монетарно олеснување преку зголемен откуп на корпоративни хартии од вредност и отворање специјален фонд за олеснето финансирање на приватниот сектор заради новиот вирус. Притоа, во декември беше одлучено дека двете програми ќе се применуваат уште дополнителни 6 месеци со што би траеле до септември 2021 година.

Европската централна банка (ЕЦБ) ја задржа истата каматна стапка (0%), но презеде низа мерки за квантитативно олеснување во текот на годината. Така, во март воведо привремен дополнителен износ на квантитативно олеснување од 120 милијарди евра којшто се применуваше до крајот на 2020 година, како дополнување на веќе утврдениот износ на откуп на хартии од вредност во износ од 20 милијарди евра месечно (APP), а почна со примена и привремената програма за откуп на хартии од вредност за итна поддршка на економијата заради пандемијата (PEPP), чијшто обем до крајот на годината достигна 1.850 милијарди евра¹³. Покрај тоа, условите во рамките на третиот пакет целни долгорочни репо-операции (TLTRO III) беа олеснети во три наврати, беше донесен сет мерки за олеснување во врска со обезбедувањето, а спроведе и нова серија од 7 долгорочни репо-операции поврзани со пандемијата (PELTRO), коишто ќе продолжат и во текот на 2021 година. Воедно, ЕЦБ повторно им препорача на банките да бидат исклучително претпазливи при исплатата на дивиденди и при откупот на акции¹⁴, заради одржување на стабилноста на финансискиот систем во услови на пандемија. Покрај тоа, во јуни ЕЦБ одлучи да воведо своп и репо-линии (EUREP) за централните банки надвор од ЕЦБ, вклучително и репо-линија за НБРСМ¹⁵, чијашто важност во декември беше продолжена до март 2022 година (претходно до јуни 2021 година).

¹³ Во март 2020 година беше најавен износ на програмата од 750 милијарди евра, но потоа во текот на годината се зголеми двапати, за 600 и 500 милијарди евра, во јуни и декември, соодветно, при истовремено поместување на периодот на нејзиното времетраење, од првично предвидениот датум - крајот на 2020 година, во јуни се продолжи на најмалку до јуни 2021 година и во декември - најмалку до крајот на март 2022 година.

¹⁴ ЕЦБ ги повика банките да се воздржат од исплата на дивиденди или да ја ограничат исплатата до 30 септември 2021 (претходно до 27 март 2021 година), при што препорача доколку банките се решат да исплатат дивиденди или да извршат откуп на акции, износите да бидат под 15% од вкупниот кумулативен профит на банките во периодот 2019-2020 година и да не бидат повисоки од 20 б.п. од нивото на основен капитал.

¹⁵ Во август 2020 година, Европската централна банка (ЕЦБ) објави дека на Народната банка на Република Северна Македонија ѝ одобри репо-линија во износ од 400 милиони евра за обезбедување девизна ликвидност во евра за финансиските институции во Република Северна Македонија преку централната банка, заради задоволување на евентуалните потреби за ликвидност во евра во услови на нарушувања на пазарот заради шокот од ковид-19, при што репо-линијата ќе важи до март 2022 година (првично до јуни 2021 година). Сепак, во досегашниот период (заклучно со март 2021 година), Народната банка нема искористено средства од одобрената репо-линија, со оглед на постојаното одржување и на денарската, и на девизната ликвидност на банкарскиот систем на соодветно ниво.

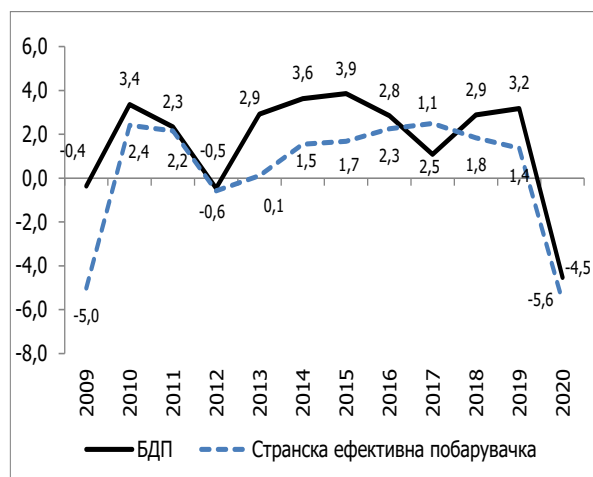
III. Макроекономски движења во 2020 година

3.1. БДП и инфлација

Според проценетите податоци на ДЗС, во 2020 година е забележано намалување на реалниот БДП од 4,5%¹⁶ (раст од 3,2% во 2019 година). Ваквиот пад се должи на здравствената и економска криза предизвикана од пандемијата на ковид-19, којашто доведе до намалување на надворешната побарувачка, привремено нарушување на синџирите за производство, како и поголема воздржаност на економските субјекти, во услови на нагласена неизвесност и преземени мерки за ограничување на ширењето на вирусот. Во вакви околности, во 2020 година намалување забележаа и домашната и извозната побарувачка. Гледано по одделните компоненти, зголемување е видливо единствено кај јавната потрошувачка, имајќи ја предвид потребата за заштита и одржување на јавното здравје во услови на пандемија. Во текот на 2020 година, носителите на политиките преземаа координирани мерки за ублажување на последиците од здравствената криза врз економијата.

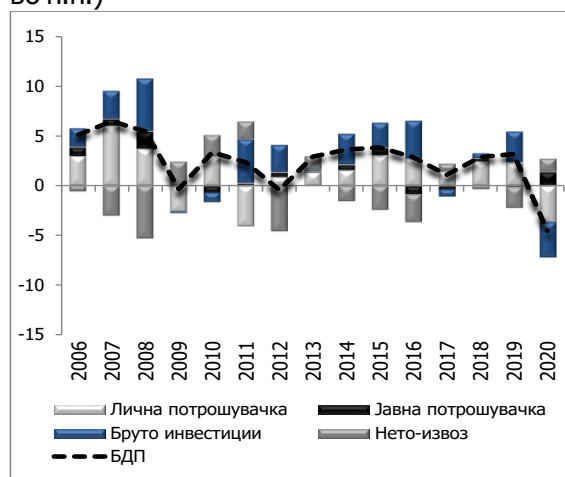
Графикон 16

БДП и странска ефективна побарувачка
(годишни стапки на реална промена, во %)

Графикон 17

БДП (реален раст, во %) и расходни
компоненти на БДП (придонеси кон растот,
во п.п.)

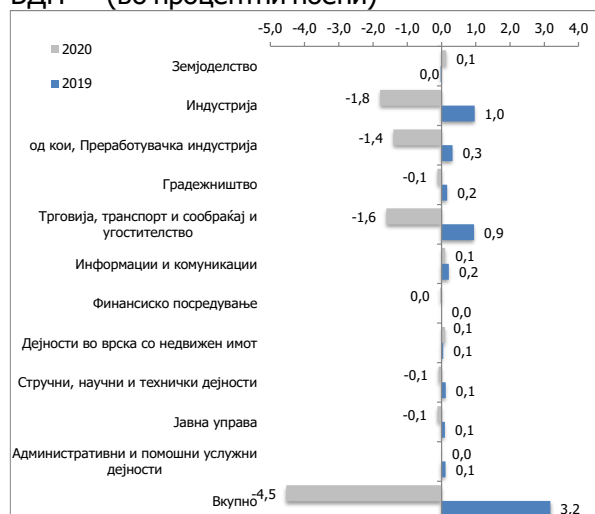
Извор: Државен завод за статистика и Еуростат, пресметки на НБРСМ. Податоците за БДП за 2019 година се претходни, а за 2020 година се проценети.

Гледано преку производната страна, падот на економијата во текот на 2020 година е широко дисперзиран, а најизразен е во делот на индустријата и дејностите од групата „трговија, транспорт и угостителство“, сектори коишто беа клучни за растот во претходните години. Анализирано грануларно, преку индексот на индустриското производство, падот на **индустријата** главно е резултат на неповолните остварувања во преработувачката индустрија, претежно во дејностите во кои се активни извозните капацитети со странски капитал поврзани со автомобилската индустрија, како што се производството на машини и уреди и производството на моторни возила, а негативен придонес се забележува и кај производството на електрична опрема. Кај традиционалните дејности, позначителен негативен придонес се забележува кај

¹⁶ Реалниот БДП во текот на 2020 година ја следеше следнава динамика: прв квартал 0,9%, втор квартал -14,9%, трет квартал -3,3% и четврти квартал -0,7%.

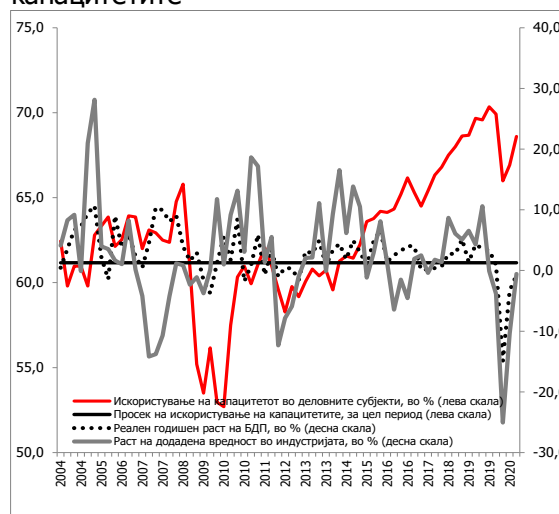
производството на облека и текстил, производството на прехранбени производи и производството на пијалаци. Падот кај **трговијата** речиси во целост се должи на случувањата поврзани со пандемијата, а гледано одделно, по видови промет, пад на прометот се забележува и кај трговијата на големо и трговијата на мало. Во согласност со рестрикциите во движењето на населението, како локално, така и во меѓународни рамки поврзани со пандемијата, кај **транспортот** се забележува пад на активноста кај сите видови сообраќај, освен кај товарниот патен сообраќај. **Угостителството** е најпогодениот сектор од пандемијата каде што бројот на туристи, ноќевањата, како и вкупниот промет речиси се преполовија. Понатаму, **градежниот сектор** во 2020 година забележа поумерен пад од другите сектори, при послаба активност во доменот на високоградбата, во услови на поволни движења кај нискоградбата поврзани со јавните инвестиции во патната инфраструктура. Од друга страна, кај земјоделството, информациите и комуникациите и дејностите во врска со недвижен имот е забележан реален раст на активноста во 2020 година.

Графикон 18
Придонес кон реалната годишна промена на БДП (во процентни поени)

Извор: Државен завод за статистика и пресметки на НБРСМ. Податоците за БДП за 2019 година се претходни, а за 2020 година се проценети.

Графикон 19
БДП, индустрија и искористување на капацитетите

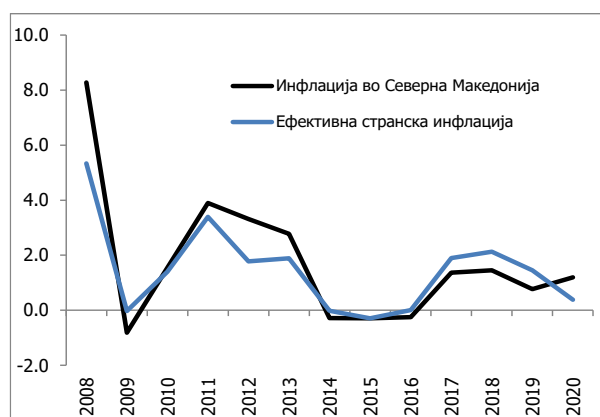

Гледано од аспект на агрегатната побарувачка, во 2020 година домашната побарувачка има негативен придонес, при позитивен придонес на нето-извозот. Во рамките на домашната побарувачка, најголем негативен придонес има **потрошувачката на домаќинствата**, при пад на расположливиот доход и неповолни движења на пазарот на труд, но и при поголема воздржаност од потрошувачка поврзана со неизвесноста околу работните места и идните примања. Падот на потрошувачката на домаќинствата делумно беше ублажен со мерките за финансиска поддршка на граѓаните. Значителен негативен придонес имаа и **инвестициите**, врз коишто слабата побарувачка и високото ниво на неизвесност имаа силно влијание. Падот на инвестициите во 2020 година е во согласност со забележаниот пад на додадената вредност во градежништвото и со намалениот увоз на производи за инвестиции, а падот беше ублажен преку растот на јавните инвестиции во инфраструктурата (гледано преку растот на извршените градежни работи во доменот на нискоградбата). Од друга страна, **јавната потрошувачка** забележа висок раст и делуваше контрациклично, како резултат на зголемената поддршка на здравствениот сектор и на локалните власти и за

справување со ковид-19¹⁷. Во услови на пад на странската побарувачка и привременото нарушување на глобалните синџири на производство и логистика, **ИЗВОЗОТ** забележа пад во 2020 година. Намалената извозна активност, како и падот и на домашната побарувачка, предизвикаа надолно приспособување и кај **УВОЗОТ** на стоки и услуги, при што нето-извозот имаше позитивен придонес кон растот.

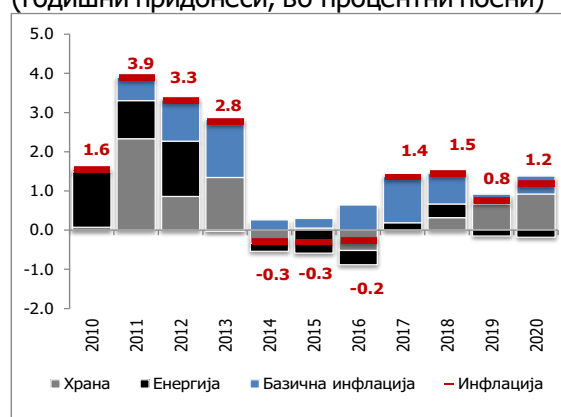
Во 2020 година, просечната стапка на инфлација се задржа на ниско и стабилно ниво и изнесуваше 1,2%, главно предизвикана од растот на цените на прехранбената компонента, а во помал дел и од позитивниот придонес на базичната инфлација, додека цените на енергијата имаа мал негативен придонес. Остварувањата во 2020 година упатуваат на благо забрзување на инфлацијата во споредба со остварувањата во 2019 година, кога инфлацијата изнесуваше 0,8%. Во услови на претежно надолни притисоци од увозните цени (длабок пад на цената на нафта, поумерена странска ефективна инфлација и мал раст на цените на храната) и намалена домашна побарувачка, благото забрзување на домашната инфлација во 2020 година делумно ги отсликува и случувањата поврзани со ковид-19, односно изразената потрошувачка на одредени производи и услуги, како и зголемувањата на цените од административна и регулаторна природа, а одреден ефект веројатно имаат и ограничувањата на страна на понудата предизвикани од глобалната здравствена и економска криза. Анализирани динамички, растот на потрошувачките цени забрзуваше во текот на годината, при што од 0,6% во првиот квартал, достигна 2,2% во четвртиот квартал од годината.

Графикон 20
Домашна инфлација и странска ефективна инфлација, годишни стапки на раст (во %)

Извор: ДЗС, Еуростат и пресметки на НБРСМ.

Графикон 21
Променлива (храна и енергија) и долгорочна компонента на инфлацијата (годишни придонеси, во процентни поени)

Во однос на главните компоненти на индексот на потрошувачки цени, највисок позитивен придонес кон стапката на инфлација има прехранбената компонента (раст од 2,6% и придонес од 0,9 п.п. во вкупната инфлација), одразувајќи ги повисоките цени кај поголем дел подгрупи во рамките на индексот, односно умерено повисоките цени на лебот и житата, месото, млечните производи, масло и маснотии, како и кај цените на овошјето. Дополнителен позитивен придонес кон растот на потрошувачките цени има и базичната компонента (раст од 0,9% и придонес од 0,5 п.п. во вкупната инфлација), што се должи во најголема мера на промените од административна природа, поврзани

¹⁷ Во текот на целата година најголемиот дел од растот на јавната потрошувачка се објаснува со повисоките трансфери до фондот за здравство, трансферите до локалните власти, како и повисоките расходи за плати.

со зголемувањето на акцизата на тутунот¹⁸, при истовремено поизразени надолни притисоци од цените на транспортните услуги во воздушниот сообраќај. Од друга страна, енергетската компонента има мал негативен придонес кон годишниот раст на домашните цени (пад од 1,4% и придонес од -0,2 п.п. во вкупната инфлација), под влијание на високиот пад на цената на нафта на светските берзи, при што овој ефект во еден дел беше неутрализиран од одлуката за зголемување на акцизите за дел од дериватите¹⁹ од април 2020 година и одлуката за зголемување на домашната цена на електричната енергија²⁰ од август 2020 година.

3.2. Пазар на труд

Неповолните поместувања во економијата, предизвикани од пандемијата на ковид-19, имаа пренесени ефекти и на пазарот на труд²¹. Сепак, влијанието на пандемијата врз овој пазарен сегмент беше релативно умерено, а негативните ефекти беа сконцентрирани во вториот квартал од 2020 година. Имено, ова беше периодот на акутната фаза на справувањето со пандемијата, кога беа преземени и најстроги мерки за спречување на ширењето на вирусната инфекција. Во текот на 2020 година, беа донесени повеќе антикризни мерки²² со цел да се ублажи влијанието на кризата врз пазарот на трудот, а продолжи и спроведувањето на постојните активни мерки за вработување²³ како поддршка за раст на вработеноста. Бројот на вработени лица во 2020 година се намали за 0,3%, при истовремено намалување и на стапката на вработеност за 0,2 п.п. до нивото од 47,1%. Анализирани по сектори, во 2020 година, намалувањето на вработеноста во најголем дел се поврзува со секторот земјоделство, а во помала мера и со индустријата, пред сè поради намалувањето на бројот на лица вработени во енергетскиот сектор и градежништвото. Исто така, намалување на вработеноста се забележува и кај неколку услужни дејности коишто беа директно погодени од пандемијата, пред сè кај дејностите поврзани со недвижен имот, транспорт и складирање, административни и помошни услужни дејности, како и кај дејностите поврзани со објекти за сместување и сервисни дејности со храна. Од друга страна, во 2020 година раст на вработувањата се забележува во здравството, трговијата на големо и мало и поправката на моторни возила и мотоцикли, информациите и комуникациите, како и во образованието.

¹⁸ Годишниот раст на цената на тутунот е одраз на покачувањето на цените на цигарите во март и јули 2020 година, согласно со предвиденото годишно зголемување на акцизите на цигарите за 0,20 денари/парче, заклучно со 1 јули 2023 година. Исто така, за растот придонесоа и промените во Законот за тутун, производи од тутун и сродни производи, којшто обврзува сите пакувања на цигарите да имаат по 20 цигари до ноември 2020 година (претходно имаше кутии и по 19 цигари), што заедно со зголемениот износ за акциза којашто се наплатува по цигара, придонесе за зголемување на трошоците на производителите.

¹⁹ Оваа одлука беше донесена за да се ублажат економските последици од зголемените трошоци за справување со корона-вирусот и обезбедување средства за редовно отплаќање на буџетските потреби. Предложениот механизам овозможува и постепено враќање на постојните износи на акцизи во услови на нормализирање на цените на пазарот.

²⁰ Со одлука на РКЕ, започнувајќи од 1.8.2020 година, цената на електричната енергија е повисока за 7,4%.

²¹ Анализата на пазарот на труд е направена преку користење на кварталните анкети за работната сила, односно годишните показатели за 2020 година се изведени како просек од објавените квартални податоци.

²² За повеќе информации за донесените мерки пристапете на следнава врска: <https://vlada.mk/ekonomski-merki-covid19>

²³ И во текот на 2020 година, Министерството за труд и социјална политика и Агенцијата за вработување и натаму спроведуваа активни мерки и програми наменети за зголемување на вработеноста.

Графикон 22

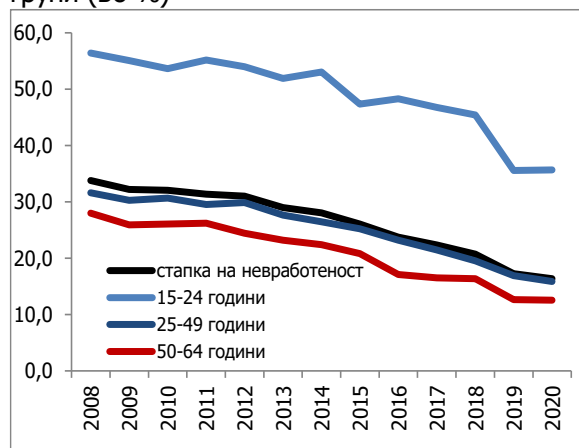
Селектирани показатели од пазарот на труд (во %)

Извор: Државен завод за статистика и пресметки на НБРСМ.

Графикон 23

Стапка на невработеност според старосните групи (во %)

Поизразени негативни поместувања во текот на годината се забележуваат на страната на понудата на работна сила. Имено, вкупното активно население забележа намалување од 1,4%, што при истовремен раст на неактивното население од 1,9%, доведе до надолно поместување на стапката на активност (за 0,8 п.п.), којашто изнесуваше 56,4%. И покрај неповолните придвижувања и на страната на побарувачката и на страната на понудата на работна сила, бројот на невработени лица се намали за 6,3%, а стапката на невработеност во 2020 година се сведе на историски најниското ниво од 16,4% (годишно намалување за 0,9 п.п.). Притоа, гледано по старосни групи, намалувањето на вкупната стапка на невработеност се објаснува со пониската невработеност кај лицата на возраст од 25 до 49 години, додека невработеноста во категоријата млади лица од 15 до 24 години забележа минимално зголемување.

Растот на просечните исплатени плати продолжи во 2020 година, во добар дел поради пренесен ефект од зголемувањата на платите кон крајот на 2019 година и дополнителни зголемувања коишто беа направени во почетокот на 2020 година, пред почетокот на пандемијата. Имено, повисокото ниво на платите во 2020 година во еден дел се должи на зголемувањето на нивото на минималната нето-плата (на крајот на 2019 година²⁴ и во јули 2020 година²⁵), на зголемувањето на платите во јавниот сектор²⁶, како и ефектот од мерката за субвенционирање на придонесите поради зголемувањето

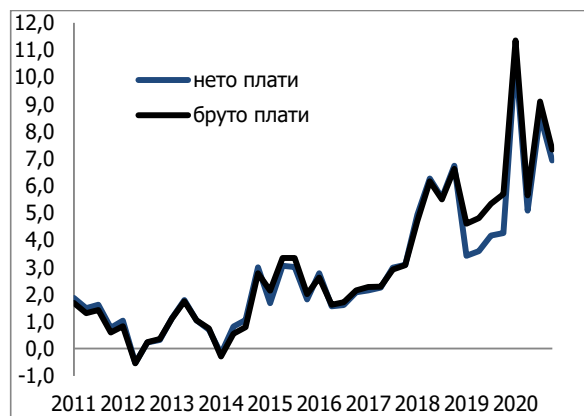
²⁴ Покрај редовното усогласување во април 2019 година, минималната плата беше вонредно зголемена во декември 2019 година (за околу 2000 денари, нето) и изнесуваше 14.500 денари во нето-износ (Закон за минимална плата, „Службен весник на РСМ“ бр. 239/19).

²⁵ Согласно со објавата на Министерството за труд и социјална политика, објавена во „Службен весник на РСМ“ бр. 75/20 и Уредбата со законска сила за примена на Законот за минимална плата во Република Македонија „Службен весник на РСМ“ бр. 88/20, минималната нето-плата од јули 2020 година се зголеми за 3%, односно за 434 денари. Висината на минималната плата во бруто-износ, започнувајќи од јули 2020 година до март 2021 година изнесува 21.776 денари (претходно 21.107 денари), односно минималната плата во нето-износ изнесува 14.934 денари (претходно 14.500 денари). Редовното усогласување за зголемување на минималната плата (со порастот за претходната година на просечно исплатената плата во РСМ, индексот на трошоци на живот и реалниот пораст на БДП – една третина од порастот од секој показател, соодветно) беше направено уште пред кризата предизвикана од пандемијата на ковид-19, но со Уредба, Владата го стави во мирување до завршувањето на вонредната состојба (односно за периодот април-јуни 2020 година).

²⁶ Почнувајќи со септемвриската плата во 2019 година, беше извршено зголемување за 5% на платите на здравствениците и социјалните работници и на вработените во образованието, полицијата, одбраната и целиот јавен сектор. Во јануари 2020 година, извршено е дополнително зголемување на платите во образованието од 10%, а од февруари 2020 година зголемување на платите е извршено кај вработените во здравството (раст од 25% за специјалистите, 15% за општите лекари, 10% за медицинските сестри и по 5% за здравствениите соработници и помошно-техничкиот персонал).

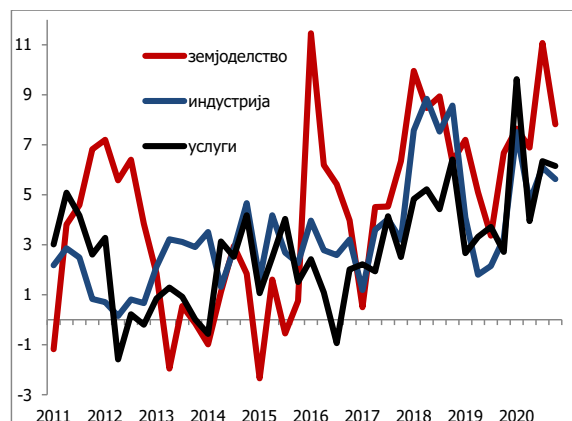
на платата²⁷. Така, номиналните нето и бруто-плати²⁸ забележаа годишен раст од 7,8% и 8,3%²⁹, соодветно (3,9% и 5,1% соодветно, во 2019 година). Нагорна корекција на нето-платите е забележана кај речиси сите сектори на дејности, а посебно висок раст е забележан во дејноста „информации и комуникации“ (11,3%), којшто може да се поврзе со трендот на сè поголема дигитализација, дополнително нагласена во услови на пандемија. Понатаму, раст е забележан и во дејностите „образование“ (11,2%), „здравствена и социјална заштита“ (9,6%), „трговија на големо и мало; поправка на моторни возила и мотоцикли“ (8,8%), „преработувачката индустрија“ (8,5%), „градежништвото“ (8,4%), „земјоделството“ (8,4%) и „други услужни дејности“ (8,3%). Пад на платите во 2020 година беше забележан единствено во дејноста „хотели и ресторани“, дејност којашто беше најпогодена од пандемијата. Притоа, во услови на раст на општото ниво на потрошувачките цени, нето и бруто-платите забележаа реален раст од 6,5% и 7%, соодветно.

Графикон 24
Просечни бруто и нето-плати
(годишни промени, во %)

Извор: Државен завод за статистика и пресметки на НБРСМ.

Графикон 25
Просечни нето-плати по сектори
(годишни промени, во %)

Од аспект на показателите на конкурентноста³⁰, во 2020 година се забележува натамошно влошување. Имено, во текот на годината продуктивноста на трудот се намали за 3% (пад од 2% во 2019 година), како резултат на значителното намалување на додадената вредност, во услови на мало намалување на бројот на вработени лица. Гледано по сектори, најголемиот негативен придонес доаѓа од услужниот сектор и индустријата, додека земјоделството има минимален позитивен придонес. Согласно со растот на платите и падот на продуктивноста, трошоците за труд по единица производ

²⁷ Согласно со Законот за субвенционирање на придонесите од задолжително социјално осигурување поради зголемување на платата, којшто започна да се применува со исплатата на платата од ноември 2019 година („Службен весник на РСМ“ бр. 239/19), при што субвенционирањето на придонеси се одобрува доколку зголемувањето на нето-платата е во износ од најмалку 600 до најмногу 6000 денари месечно по осигуреник („Службен весник на РСМ“ бр. 239/19, чл. 2 и 3).

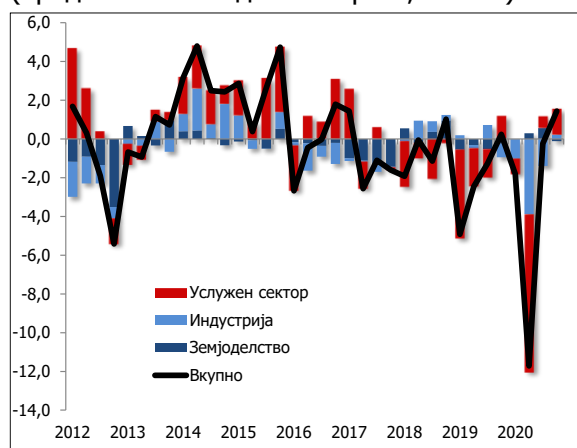
²⁸ Вкупните исплатени бруто-плати опфаќаат: исплатени нето-плати за извештајниот месец, платен персонален данок и платени придонеси (за пензиско и инвалидско осигурување, за здравствено осигурување, за вработување, за професионално заболување и за водостопанство). Податоците се однесуваат на исплатените плати.

²⁹ Повисокиот раст на бруто-платите од растот на нето-платите е резултат на зголемувањето на стапките по кои се плаќаат придонесите за задолжително пензиско и инвалидско осигурување и задолжително здравствено осигурување. Стапките по кои се плаќаат придонесите во 2020 година се 18,8% за задолжително пензиско и инвалидско осигурување и 7,5% за задолжително здравствено осигурување (претходно висината на овие стапки изнесуваше 18,4% и 7,4%, соодветно).

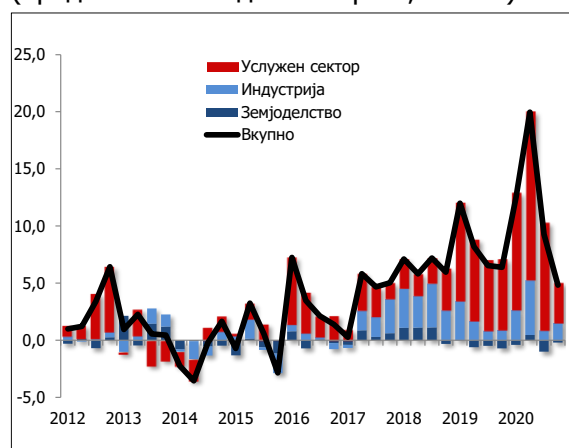
³⁰ Продуктивноста и трошоците за труд по единица производ за целата економија се пресметани врз база на податоците од Државниот завод за статистика за: БДП, бројот на вработени лица и за просечните бруто-плати. Вкупната продуктивност се пресметува како пондериран збир на пресметаната продуктивност на ниво на индивидуален сектор. Во рамките на секој сектор продуктивноста се пресметува како сооднос помеѓу додадената вредност во тој сектор и бројот на вработени лица.

во 2020 година се повисоки за 11,7% (раст од 8,3% во 2019 година), при поголемо зголемување на трошоците за труд кај услужниот сектор, а во помал дел и кај индустријата, при пад на трошоците за труд во земјоделството. Динамички гледано, показателите на конкурентноста забележаа значително влошување во вториот квартал од годината, којшто беше најмногу погоден од мерките за справување со пандемијата. Со постепено економско закрепнување во втората половина од 2020 година, се забележуваат значителни подобрувања кај двата показатели, така што во последниот квартал од 2020 година продуктивноста на трудот оствари мал годишен раст од 1,4%, а растот кај трошоците за труд по единица производ се сведе на 4,8%.

Графикон 26
Продуктивност на трудот
(придонеси кон годишниот раст, во п.п.)

Графикон 27
Трошоци за труд по единица производ
(придонеси кон годишниот раст, во п.п.)

Извор: Државен завод за статистика и пресметки на НБРСМ.

3.3. Јавни финансии

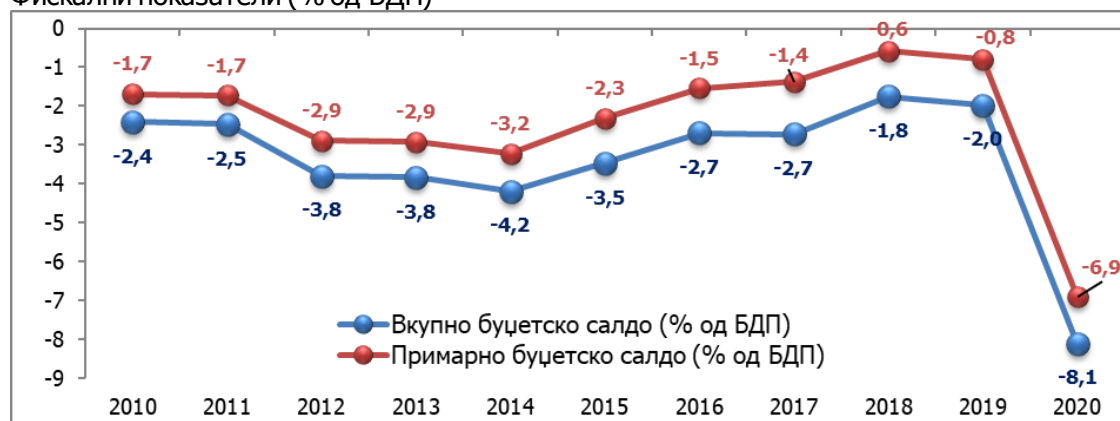
Јавните финансии во 2020 година беа под најголемо влијание на пандемијата на ковид-19. Буџетскиот дефицит во 2020 година забележа значително продлабочување и изнесуваше 8,1% од БДП, наспроти умерениот дефицит во изминатите четири години, во просек, од 2,3% од БДП. Слични поместувања бележи и примарното буџетско салдо³¹, коешто достигна 6,9% од БДП, наспроти просечниот примарен буџетски дефицит од околу 1% од БДП во изминатите четири години. Поголемиот буџетски дефицит, во најголем дел е последица на растот на буџетските расходи, како одраз на преземените фискални мерки за ублажување на економските последици од здравствената криза. Дополнителен, но значително поумерен ефект имаше и падот на буџетските приходи, во услови на намалување на економската активност.

Имајќи ја предвид пандемијата, како неочекуван глобален шок од почетокот на 2020 година, остварениот буџетски дефицит во 2020 година е значително повисок од првичниот план за годината. Притоа за 2020 година, во два наврата, беше извршена нагорна корекција на дефицитот од првично планираните 17.385 милиони денари (2,6% од БДП) на 56.495 милиони денари (8,5% од БДП), согласно со надолното приспособување кај буџетските приходи, од една страна, и истовременото зголемување

³¹ Примарното буџетско салдо е разлика меѓу вкупните буџетски приходи и вкупните буџетски расходи, намалени за отплатата на тековните обврски врз основа на земени заеми (камати). Овој фискален показател се смета за посоодветен при анализата на тековниот курс на политиката, заради фактот што во него не се интегрирани фискалните трошоци врзани за минатото однесување на фискалната политика во врска со јавниот долг.

на расходите, од друга. Сепак, остварениот дефицит е малку понизок во однос на последниот ребаланс³².

Графикон 28
Фискални показатели (% од БДП)

Извор: Министерство за финансии и пресметки на НБРСМ.

Графикон 29
Вкупни буџетски приходи и расходи и нивните главни компоненти (% од БДП)

Извор: Министерство за финансии и пресметки на НБРСМ.

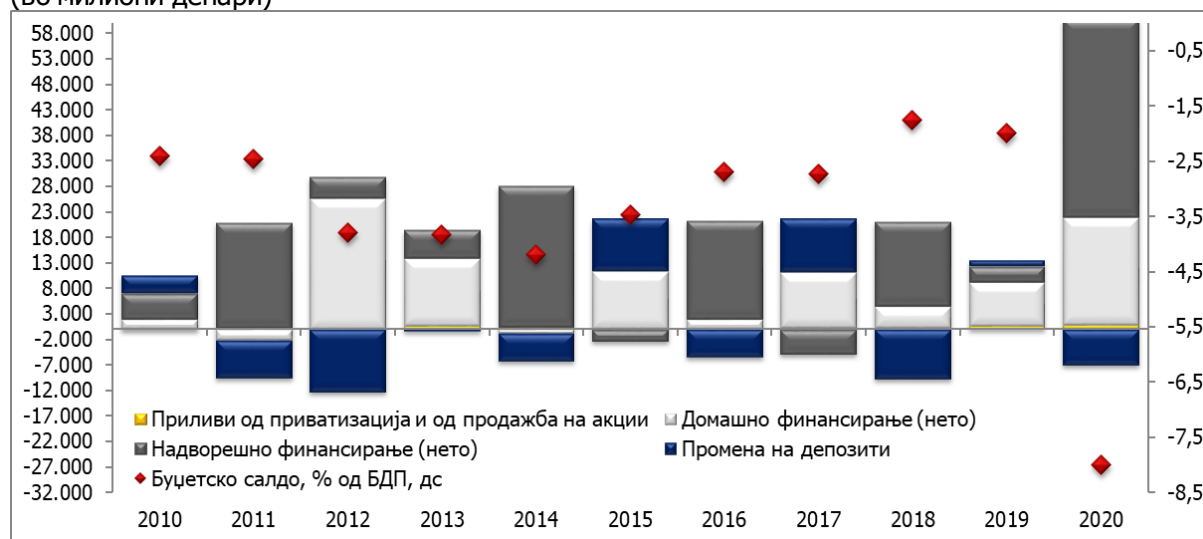
При намалена економска активност, но и даночни олеснувања во рамките на антикризните мерки за ублажување на последиците од здравствената криза, вкупните буџетски приходи во 2020 година се пониски за 6,9% на годишна основа. Најголемиот дел од падот на вкупните приходи произлегува од намалувањето на даночните приходи. Како резултат на исплатените трансфери за поддршка на претпријатијата и домаќинствата и на зголемените трошоци за здравствена заштита, буџетските расходи забележаа значителен раст од 12% на годишна основа. Изразено преку БДП, учеството на буџетските приходи и расходи во БДП во 2020 година изнесуваше 28,6% и 36,7%, соодветно (29,6% и 31,5% во 2019 година, соодветно). Притоа, остварениот буџетски дефицит во 2020 година во најголем дел беше финансиран преку надворешно задолжување³³ на државата, при што дел од приливите се задржани како депозити на

³² Владата на Република Северна Македонија, на седницата, одржана на 15 мај 2020 година, донесе уредба со законска сила за изменување и дополнување на Буџетот на Република Северна Македонија за 2020 година за време на вонредна состојба („Службен весник на РСМ“ бр. 126 од 15.5.2020 година). На 4 ноември 2020 година е усвоен вториот ребаланс на буџетот за 2020 година („Службен весник на РСМ“ бр. 262 од 4.11.2020 година). Со вториот ребаланс беше планиран буџетски дефицит од 56.495 милиони денари во 2020 година, додека остварениот буџетски дефицит изнесуваше 53.866 милиони денари.

³³ На почетокот на април, Меѓународниот монетарен фонд одобри финансиска поддршка за нашата земја, преку Инструментот за брзо финансирање, во износ од околу 176 милиони евра. Исто така, во јуни беше остварен прилив на средства од седмата еврообврзница издадена на номинален износ од 700 милиони евра, со годишна каматна стапка од 3,675% и рок на достасување од 6 години. Во октомври беше остварен прилив на сметката на државата од 83 милиони евра, во вид на заем во рамките на макрофинансиска помош од Европската комисија.

државата кај Народната банка. Воедно, во овој период, државата дополнително се задолжи на домашниот пазар на државни хартии од вредност.

Графикон 30
Структура на финансирањето на буџетското салдо*
(во милиони денари)

* Негативната промена на депозитите во структурата на финансирање на буџетското салдо претставува раст на депозитите на државата.

Извор: Министерство за финансии и пресметки на НБРСМ.

Зголемените потреби за финансирање на буџетот во 2020 година во еден дел беа финансирани преку домашниот примарен пазар на државни хартии од вредност, при што состојбата на издадените хартии од вредност се зголеми за 21.511 милиони денари³⁴ и на крајот на годината изнесуваше 127.865 милиони денари. Новите емисии на државни хартии од вредност во поголем дел беа со подолга рочност од рочноста на хартиите од вредност коишто достасуваа, што придонесе за зголемување на просечната рочност на издадените државни хартии од вредност, а со тоа и за продлабочување на овој сегмент од финансискиот пазар, како и за раст на учеството на државните обврзници во структурата на хартиите од вредност. Поволни поместувања беа забележани и кај валутната структура, што е воочливо преку растот на портфолиото на државните хартии од вредност во домашна валута. Во текот на 2020 година, новоиздадените хартии од вредност беа со пониски каматни стапки.

³⁴ Јавниот долг е дефиниран со Законот за јавен долг („Службен весник“ бр. 62/2005, 88/2008, 35/2011, 139/2014 и 98/2019), според кој тој претставува збир на државниот долг и долгот на јавните претпријатија основани од државата или од општините, општините во Градот Скопје и Градот Скопје, како и трговските друштва коишто се во целосна или во претежна сопственост на државата или на општините, општините во Градот Скопје и Градот Скопје.

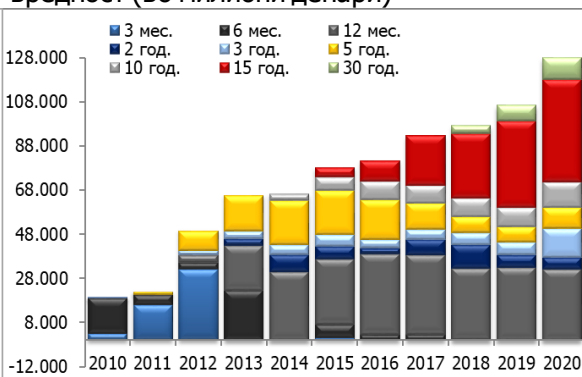
Графикон 31

Валутна структура на државните хартии од вредност (во милиони денари)

Графикон 32

Рочна структура на државните хартии од вредност (во милиони денари)

Извор: Министерство за финансии и НБРСМ.

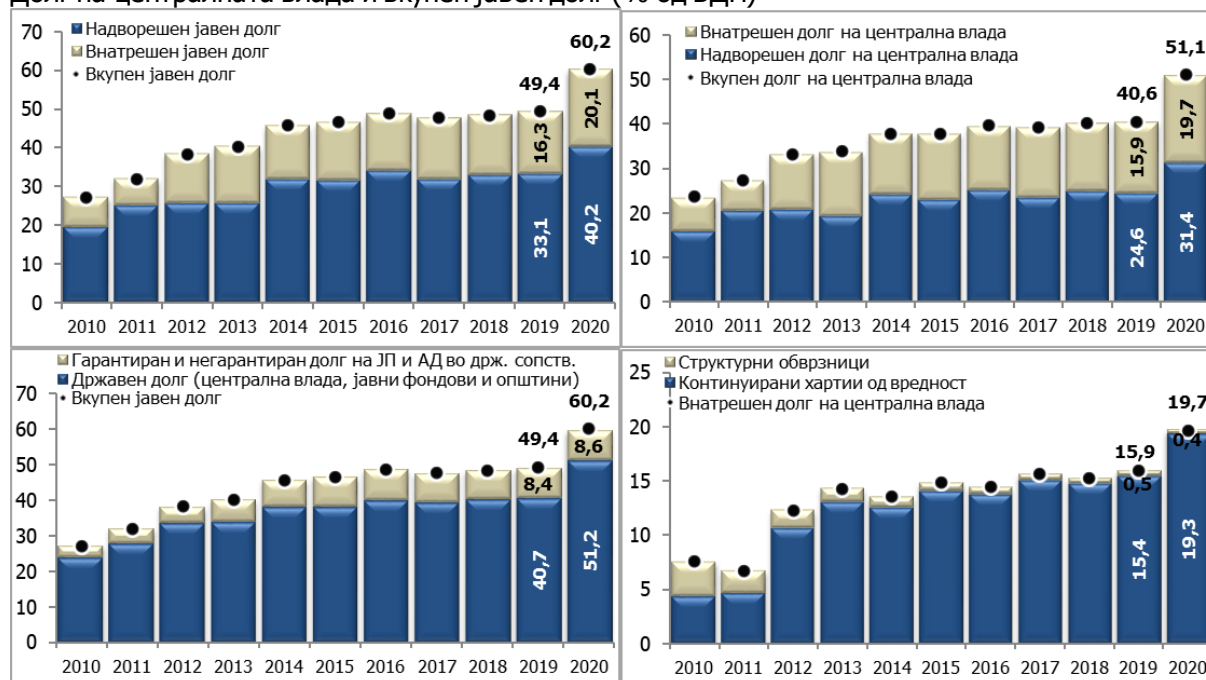
Во услови на повисок буџетски дефицит и зголемени потреби за негово финансирање, во 2020 година долгот на централната влада достигна 51,1% од БДП. Годишниот раст на долгот на централната влада е резултат на зголемувањето на надворешниот долг (од 24,6% на 31,4% од БДП), при ист оновремен раст и на внатрешниот долг (од 15,9% на 19,7% од БДП). Вкупниот јавен долг³⁵ на крајот на 2020 година достигна 60,2% од БДП. Зголемувањето на јавниот долг произлегува од зголемувањето на надворешниот јавен долг (од 33,1% на 40,2% од БДП), како и од растот кај домашниот јавен долг (од 16,3% на 20,1% од БДП). Во рамките на јавниот долг, вкупниот државен долг (долгот на централната влада, јавните фондови и општините) во 2020 година оствари раст од 40,7% на 51,2% од БДП, додека долгот на јавните претпријатија (гарантиран и негарантиран)³⁶ беше на нивото од 8,6% од БДП. На крајот на 2020 година, учеството на државниот долг во вкупниот јавен долг изнесува 85,1% (82,2% во 2019 година), додека учеството на долгот на јавните претпријатија (гарантиран и негарантиран) во вкупниот јавен долг изнесува 14,3% (17% во 2019 година).

³⁵ Јавниот долг е дефиниран со Законот за јавен долг („Службен весник“ бр. 62/2005, 88/2008, 35/2011, 139/2014 и 98/2019), според кој тој претставува збир на државниот долг и долгот на јавните претпријатија основани од државата или од општините, општините во Градот Скопје и Градот Скопје, како и трговските друштва коишто се во целосна или во претежна сопственост на државата или на општините, општините во Градот Скопје и Градот Скопје.

³⁶ Согласно со измените во Законот за јавен долг од мај 2019 година, негарантираниот долг на јавните претпријатија и акционерски друштва основани од државата или од општините, општините во Градот Скопје и Градот Скопје се пресметува во јавниот долг („Службен весник“ бр. 62/2005, 88/2008, 35/2011, 139/2014 и 98/2019).

Графикон 33

Долг на централната влада и вкупен јавен долг (% од БДП)

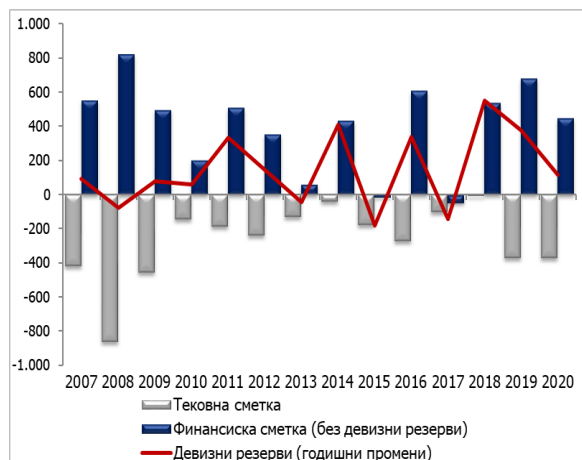

Извор: Министерство за финансии и пресметки на НБРСМ.

3.4. Биланс на плаќања, МИП и надворешен долг

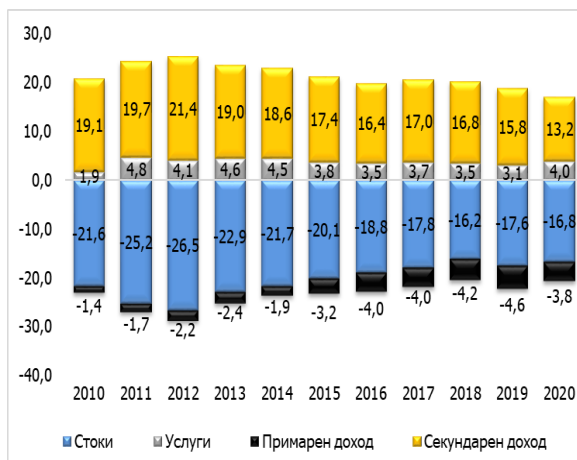
Во текот на 2020 година, во услови на пад на светската трговија и привремен прекин на глобалните синџири на производство, значително намалени патувања, висока неизвесност и претежно неповолно надворешно окружување предизвикано од појавата и ширењето на пандемијата на ковид-19, дефицитот на тековната сметка на билансот на плаќања се задржа на умерено ниво. Така, негативното салдо во тековните трансакции забележа минимално годишно проширување од 0,1 п.п. и достигна 3,5% од БДП. Од аспект на компонентите, продлабочувањето кај салдото на тековната сметка во целост произлегува од намалувањето на суфицитот кај секундарниот доход како резултат на значително пониските нето-приливи од менувачкото работење. Рестриктивните мерки за спречување на ширењето на вирусот значително го намалија меѓународното движење на патници, што предизвика поголема надолна корекција кај приливите на девизи преку неформални дознаки и соодветно надолно приспособување на нето откупената ефективна на менувачкиот пазар. Од друга страна, се забележува раст на девизните приливи преку формалните канали (личните трансфери). Овие неповолни движења во голем дел беа ублажени од подобрувањето кај суфицитот на услугите, поради поизразеното надолно приспособување на страна на увозот, од понискиот дефицит кај примарниот доход, но и од намалениот трговски дефицит, остварен во услови на повисок пад на увозот во однос на падот на извозот на стоки, што во голем дел се должи на релативно брзото приспособување на извозните капацитети кон новонастанатата ситуација и солидното закрепнување на синџирите на производство. Подобрите остварувања кај категоријата „услуги“ произлегуваат од повисокиот суфицит кај другите деловни услуги, од речиси неутралното салдо кај градежништвото (во споредба со високиот дефицит од минатата година) и од зголемениот суфицит кај телекомуникациските, компјутерските и информациските услуги.

Графикон 34
Тековна и финансиска сметка
(во милиони евра)

Извор: НБРСМ.

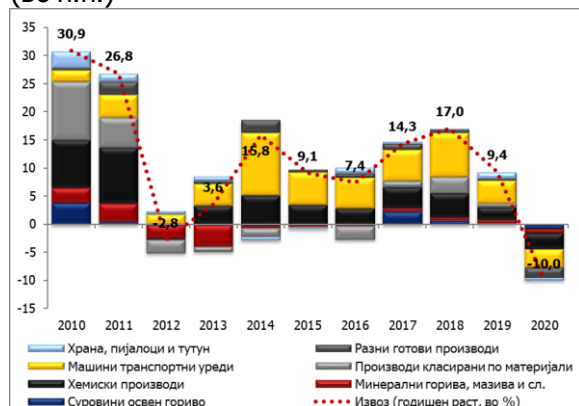
Графикон 35
Основни компоненти на тековната сметка
(% од БДП)

Дефицитот во размената на стоки со странство во 2020 година забележа стеснување на годишна основа од 9,8% (или 1,3 п.п. од БДП), наспроти проширувањето во претходната година. Притоа, движењата кај двете компоненти на надворешнотрговската размена беа под значајно влијание на пандемијата предизвикана од вирусот ковид-19 и економските предизвици како резултат на здравствената криза. Извозот на стоки забележа намалување на годишна основа за 10%, што главно се должи на понискиот извоз на опрема и машини, како и падот на извозот на хемиски производи и облека и текстил. Ваквите остварувања во најголем дел се предизвикани од привремениот прекин во работењето на капацитетите ориентирани кон извоз од автомобилската индустрија, како последица на нарушување на глобалниот синџир на снабдување и на воведувањето ригорозни рестриктивни мерки во домашната економија и во рамките на земјите од ЕУ, особено изразено во вториот квартал од годината. Веќе во втората половина од годината вкупната извозна активност забележа релативно брзо закрепнување, остварувајќи мал раст на годишна основа. Понискиот извоз, намалената домашна побарувачка, како и падот на цените на енергенсите поради пандемијата доведоа до намалување и кај увозната компонента на надворешнотрговската размена. Така, увозот на стоки забележа годишен пад од 10%, при значителен пад на увозот на енергија, поконкретно на нафтени деривати, како и понизок сировински увоз на капацитетите ориентирани кон извоз во економијата, што е забележливо преку понискиот увоз на обоени метали и машини и транспортни уреди. Значителниот придонес на енергетската компонента во падот на увозот се должи истовремено на пониските увозни цени, како резултат на високиот пад на берзанските цени, но и на изразениот количински пад кај увозот на нафтените деривати, што се должи на пониската потрошувачка предизвикана од рестрикциите во меѓународните и домашните патувања како мерка за спречување на ширењето на вирусот.

Графикон 36

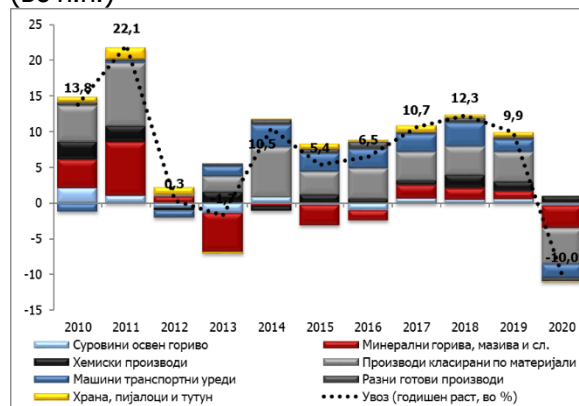
Придонеси во годишната промена на извозот (во п.п.)

Извор: ДЗС.

Графикон 37

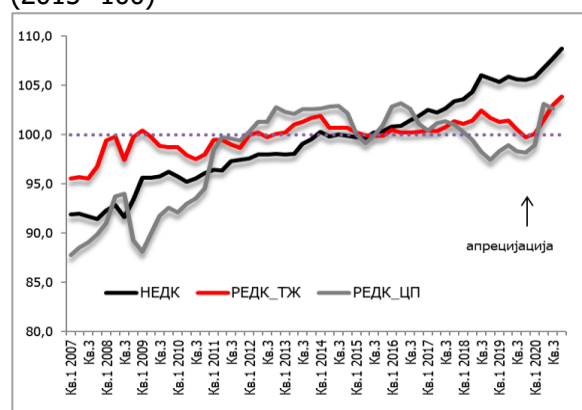
Придонеси во годишната промена на увозот (во п.п.)

Во однос на показателите за ценовната конкурентност на домашната економија³⁷, во 2020 година реалниот ефективен девизен курс дефлациониран со трошоците на живот оствари апрецијација од 1,3% на годишна основа, додека порастот на индексот пресметан со цените на производителите на индустриски производи е поизразен и изнесува 3,6%. Притоа, номиналниот ефективен девизен курс апрецира на годишна основа за 1,5%, што се должи на натамошната, но поизразена депрецијација на турската лира во однос на денарот. Релативните трошоци на живот и оваа година забележаа намалување на годишна основа, но значително поумерено (за само 0,2%). Од друга страна, по намалувањето во претходните три години, релативните цени на производителите на индустриски производи во 2020 година забележаа раст (од 2%), во услови на натамошна блага динамика на раст кај домашните цени, а намалување кај странските цени.

Графикон 38

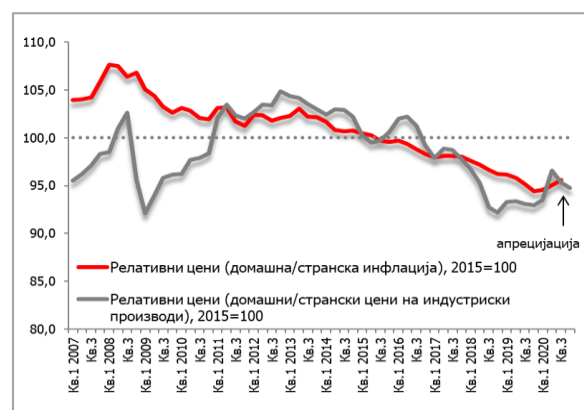
НЕДК и РЕДК, без примарните производи пресметан според индексот на трошоците на живот и цените на производителите (2015=100)

Извор: НБРСМ.

Графикон 39

Релативни цени (2015=100)

³⁷ Анализата на показателите за ценовната конкурентност се заснова врз индексите на РЕДК, пресметани со пондери засновани на надворешнотрговската размена без примарните производи. Примарни производи коишто не се опфатени во пресметката се: нафтата и нафтените деривати, железото и челикот, рудите и увозните сировини за новите индустриски капацитети во слободните економски зони.

Индексите на РЕДК пресметани според единичните трошоци за работна сила³⁸ исто така упатуваат на апрецијација во 2020 година. Поконкретно, индексот на РЕДК пресметан со пондерите засновани врз вкупната надворешнотрговска размена забележа апрецијација за 8,2%, при умерена апрецијација на НЕДК за 2% и поизразен годишен раст на релативните трошоци на работна сила од 6,1%. Апрецијација на годишна основа бележи и индексот на РЕДК пресметан со пондери засновани врз надворешнотрговската размена без примарните производи и тоа од 8,9%, како резултат на растот на релативните трошоци за работна сила од 7,2%, како и апрецијацијата на НЕДК на годишна основа за 1,5%.

Графикон 40

РЕДК (пресметан според индексот на трошоци за работна сила, 2015=100)

Графикон 41

РЕДК, без примарни производи
(пресметан според индексот на трошоци за работна сила, 2015=100)

Во 2020 година, во финансиската сметка на билансот на плаќања беа остварени нето-приливи од 447,9 милиони евра, или 4,2% од БДП, коишто овозможија целосно финансирање на дефицитот во тековната сметка и истовремено раст на девизните резерви. Поволните текови се резултат на остварените нето-приливи кај речиси сите компоненти на финансиската сметка, со исклучок на категоријата валути и депозити каде што продолжува трендот на остварени нето-одливи. Позитивните финансиски текови во најголем дел произлегуваат од задолжувањето на државата во странство, преку издавањето нова еврообврзница на меѓународниот пазар на капитал³⁹ и во форма на долгорочни кредити од меѓународни финансиски институции⁴⁰. Дополнителни нето-приливи се остварени и врз основа на долгорочното задолжување на приватниот сектор и врз основа на трговски кредити. Значителен извор на приливи во финансиската сметка беа и директните инвестиции, коишто во 2020 година изнесуваат 205,7 милиони евра, или 1,9% од БДП, но пониски во однос на остварувањата во претходната година (3,2% од БДП). Во однос на структурата на директните инвестиции, тие речиси во целост произлегуваат од нето-приливите врз основа на меѓукомпаниски долг и акционерски капитал. Движењата кај валутите и депозитите во целост се условени од однесувањето

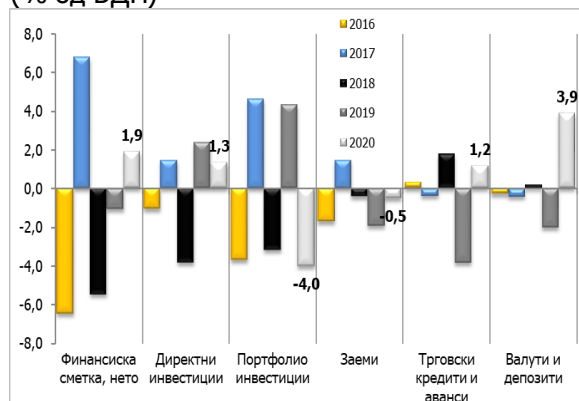
³⁸ Индексите на РЕДК засновани врз единичните трошоци на работна сила се интерни пресметки на НБРСМ и не претставуваат формално статистичко истражување. Во пресметката се користат готовите податоци за индексите на единични трошоци на работна сила на ниво на целата економија, коишто се објавени од страна на ЕЦБ, Бирото за статистика на трудот на САД и ОЕЦД. Исклучок претставуваат податоците коишто се засноваат врз интерни пресметки, поконкретно за Русија и Србија, при што пресметаните индекси за Србија се однесуваат само на ниво на индустрискиот сектор.

³⁹ Во мај 2020 година, Министерството за финансии ја издаде седмата еврообврзница на износ од 700 милиони евра и со камат на стапка од 3,675%.

⁴⁰ Во април 2020 година, Министерството за финансии се задолжи кај Меѓународниот монетарен фонд (ММФ), при што врз основа на Инструментот за брзо финансирање повлече средства во износ од 176,8 милиони евра, додека во последниот квартал беа повлечени средства од Европската комисија во износ од околу 80 милиони евра и од Светската банка во износ од околу 32 милиона евра.

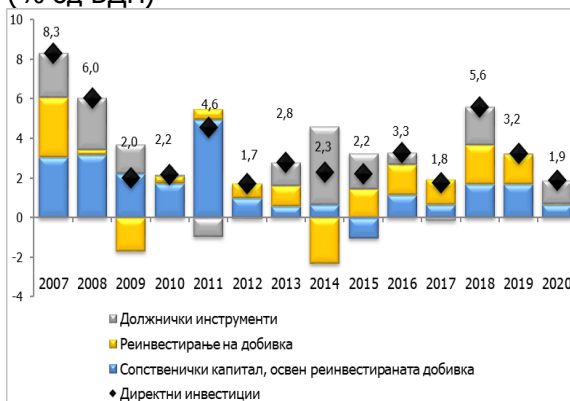
на останатите сектори во економијата (главно на населението), при мало намалување на девизните средства на банките на сметките во странство.

Графикон 42
Финансиска сметка
(% од БДП)

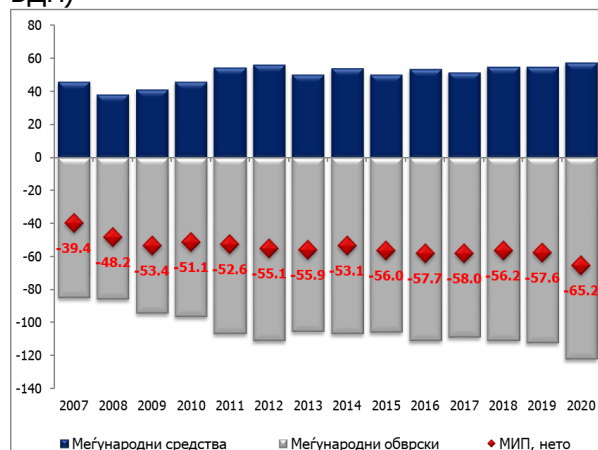
Извор: НБРСМ.

Графикон 43
Директни инвестиции
(% од БДП)

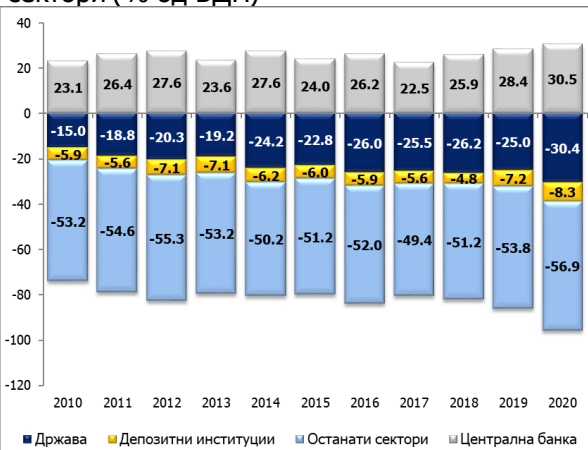
На крајот на 2020 година, нето меѓународната инвестициска позиција (МИП) на македонската економија изнесува 7.019,2 милиона евра, или 65,2% од БДП. На годишна основа, таа е повисока за 7,6 процентни поени од БДП, при повисок раст на меѓународните обврски во однос на растот на меѓународните средства (за 10,0 п.п. и 2,4 п.п. од БДП, соодветно). Секторската анализа на МИП покажува дека нејзиното зголемување во најголем дел се должи на зголемените нето-обврски на државата, односно повисоки нето-обврски врз основа на портфолио-инвестиции и заеми. Исто така, зголемени нето-обврски бележат и останатите сектори во економијата (главно заради повисоки нето-обврски кон директните инвеститори), како и депозитните институции (чишто повисоки нето-обврски претежно произлегуваат од повисоките нето-обврски врз основа на долгорочни кредити). Од друга страна, поволни поместувања се забележани кај нето-позицијата на централната банка, како резултат на порастот на девизните резерви.

Графикон 44
Меѓународна инвестициска позиција (% од БДП)

Извор: НБРСМ.

Графикон 45
Меѓународна инвестициска позиција, по сектори (% од БДП)

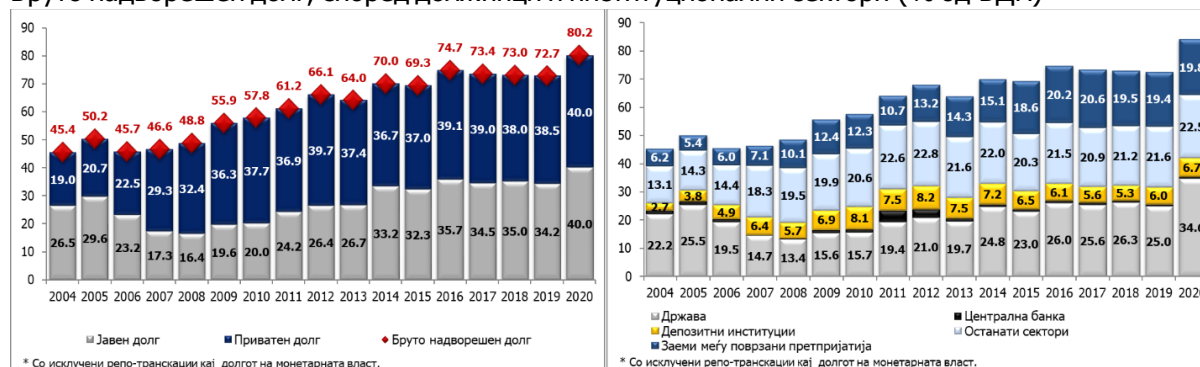

Состојбата на бруто надворешниот долг, на крајот 2020 година, изнесува 8.630,3 милиони евра, или 80,2% од БДП, што на годишна основа претставува раст од 7,4 п.п.

од БДП. Ваквото поместување главно произлегува од растот на долгот на јавниот сектор за 5,7 п.п. од БДП, при раст и на приватниот долг за 1,7 п.п. од БДП. Зголемениот долг на јавниот сектор во најголем дел се должи на повисокиот долг на централната влада (поради издавање еврообврзница, како и заеми од меѓународните финансиски институции), а во помал дел и од повисокиот долг на јавните банки. Истовремено, годишниот раст на приватниот долг главно произлегува од повисокиот долг врз основа на долгорочни заеми на небанкарскиот приватен сектор и деловните банки, при мал раст и кај меѓукомпанискиот долг.

Графикон 46

Бруто надворешен долг, според должници и институционални сектори (% од БДП)

Извор: НБРСМ

Показателите за надворешната задолженост на домашната економија и понатаму се во безбедната зона. Показателот за учество на бруто надворешниот долг во БДП и натаму ја класифицира економијата во групата високозадолжени земји, додека сите останати показатели упатуваат на ниска задолженост. Динамичката анализа упатува на подобрување кај показателите за ликвидност, при мали нагорни поместувања кај речиси сите показатели за солвентност.

На 31.12.2020 година, нето надворешниот долг изнесува 3.391,5 милиони евра, или 31,5% од БДП, што претставува годишен раст од 6,5 п.п. од БДП. Повисокиот нето надворешен долг се должи на повисокиот јавен и приватен нето-долг (за 4,1 п.п. и 2,4 п.п. од БДП, соодветно).

Табела 1
Показатели на надворешната задолженост

	Солвентност				Ликвидност		
	Отплата на камата/ извоз на стоки и услуги и други приливи	Бруто долг/ извоз на стоки и услуги и други приливи	Бруто долг/ БДП	Отплата на долгот/ извоз на стоки и услуги и други приливи	Девизни резерви/ краткорочен долг	Девизни резерви/ краткорочен долг со преостанато достасување*	Краткорочен долг/ Вкупен долг
	во %				сооднос	сооднос	во %
31.12.2004	2.41	129.3	47.3	12.4	1.14	0.89	30.27
31.12.2005	2.66	147.0	54.2	11.1	1.67	1.04	26.67
31.12.2006	3.44	131.3	49.8	21.7	1.95	1.34	28.98
31.12.2007	2.78	119.3	51.3	19.4	1.35	1.08	39.82
31.12.2008	2.66	116.9	54.1	10.2	1.29	0.95	35.19
31.12.2009	2.43	131.0	57.8	11.8	1.29	0.94	32.86
31.12.2010	3.22	140.4	59.7	13.9	1.49	0.99	27.93
31.12.2011	3.12	148.4	64.6	16.8	1.78	1.18	25.22
31.12.2012	2.92	142.1	67.6	13.1	1.64	1.03	26.66
31.12.2013	2.51	137.3	67.3	15.8	1.64	1.08	23.31
31.12.2014	3.01	149.1	74.0	17.2	1.82	1.13	22.32
31.12.2015	2.68	143.8	73.2	20.0	1.69	1.13	21.32
31.12.2016	2.38	149.9	79.3	14.9	1.65	1.16	21.93
31.12.2017	2.69	140.1	77.2	12.7	1.31	0.89	24.03
31.12.2018	2.22	131.4	77.4	15.8	1.42	1.04	25.75
31.12.2019	1.96	117.2	72.7	8.6	1.56	1.02	25.58
31.12.2020	2.11	137.9	80.2	15.1	1.85	1.08	21.03
Критериум за умерена задолженост	12 - 20%	165 - 275%	30 - 50%	18 - 30%	1.00		

*Критериумот за умерена задолженост е земен според методологијата на Светска банка за изработка на показатели на задолженост, којашто подразбира користење тригодишни подвижни просеци на БДП и извозот на стоки и услуги и други приливи, како именители во пресметката на показателите. Изработено во согласност со „External debt statistics: Guide for compilers and users“, издаден од страна на ММФ. Според правилото на Гринспан и Гвидоти, потребно е земјата да одржува целосна покриеност на краткорочниот долг (преостанато достасување) со девизни Извор: НБРСМ.

3.5. Монетарни и кредитни агрегати⁴¹

3.5.1. Монетарни агрегати

Во текот на 2020 година, домашната економија се соочи со неочекуван шок предизвикан од ширењето на вирусната инфекција ковид-19. Во вакви околности, паричната маса и вкупните депозити во финансискиот сектор⁴² и натаму растат, но поумерено во споредба со претходната година. Притоа, мерките за финансиска поддршка на компаниите погодени од кризата и на расположливиот доход на домаќинствата, како и мерката за одложување на отплатата на кредитите делумно влијаеја врз динамиката на паричната маса и на депозитите во текот на годината, во услови на поголема воздржаност од потрошувачка и инвестиции.

⁴¹ Податоците за вкупните депозити и кредити од август 2020 година па наваму не ги вклучуваат податоците за една банка на која во август 2020 година ѝ е укината дозволата за основање и работење и е отворена стечајна постапка. Со цел пореално да се согледаат остварените текови во банкарскиот систем, без ефектот од ваквата промена во приказот на податоците во монетарната статистика, кај остварувањата на вкупните депозитни и кредитни текови во 2020 година се направени приспособувања во тековите со податоците за соодветната банка. Имено, приспособувањето кај вкупните депозити е направено со вклучување на износот на депозитите којшто не подлежи на обесштетување преку ФОД во тековната состојба на вкупните депозити, додека приспособувањето кај вкупните кредити е направено со вклучување на јулските податоци за состојбата на кредитите на банката во тековната состојба на вкупните кредити.

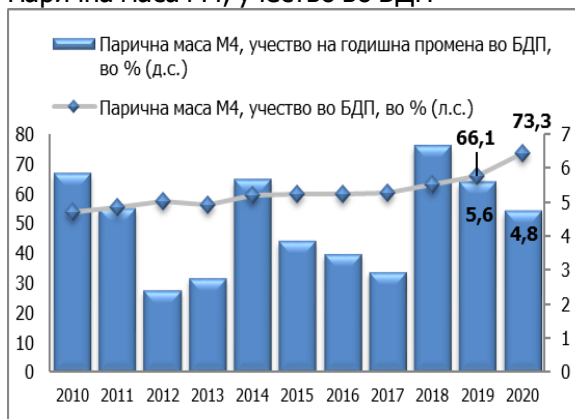
⁴² Податоците се однесуваат на депозитите на недржавниот сектор во банките и штедилниците, средствата на останатите финансиски институции на сметките кај Народната банка и средствата на единиците на локалната самоуправа на сметките кај Народната банка. Податоците соодветствуваат со методолошките измени на Народната банка од јуни 2018 година. Повеќе информации за методолошките измени може да се најдат на следната врска: http://www.nbrm.mk/monetarna_statistika_i_statistika_na_kamatni_stapki.nspix.

Графикон 47
Парична маса М4 и вкупните депозити

Извор: НБРСМ.

Графикон 48
Парична маса М4, учество во БДП

Најшироката парична маса М4, во 2020 година, забележа раст од 6,9%, што претставува умерено забавување во споредба со растот во претходната година (9,3%). Гледано структурно, во услови на зголемена неизвесност поради пандемијата и склоност на држење средства во поликвидна форма, се забележува раст на најликвидните компоненти на М4 – готовите пари во оптек и депозитните пари. Имено, во текот на годината се забележува значително забрзување на годишниот раст на готовите пари во оптек (од 12% во 2019 година на 21% во 2020 година), при зголемување и на нивното учество во најшироката парична маса М4 (од 7,9% во 2019 година на 9% во 2020 година). Од рочен аспект, се забележува намалување на долгорочните депозити, при забрзување на растот на краткорочните депозити. Соодветно на забавениот монетарен раст, показателот за учеството на годишната промена на паричната маса во однос на БДП на крајот на годината изнесуваше 4,7% и е понизок во споредба со минатата година (5,6%). Од друга страна, поради изразениот негативен ефект врз економската активност, учеството на паричната маса во БДП и натаму се зголемува и на крајот на годината изнесуваше 73,3%, наспроти 66,1% во претходната година.

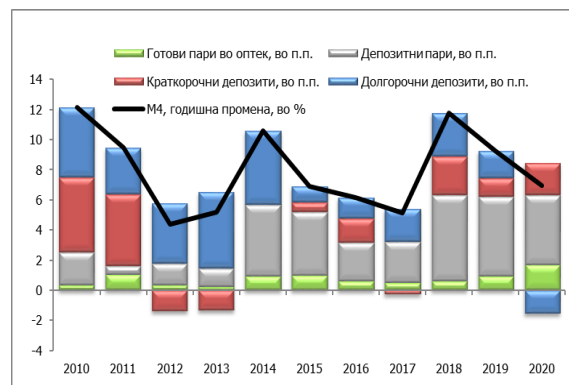
Табела 2
Компоненти на паричната маса – состојби и промени

	Состојба			Годишна промена		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
	во милиони денари			во %		
Готови пари во оптек	32,233	36,108	43,696	7,6	12,0	21,0
Депозитни пари	117,616	139,580	160,765	22,1	18,7	15,2
М1	149,849	175,688	204,461	18,7	17,2	16,4
Краткорочни денарски депозити до 1 година	49,487	49,042	44,042	3,5	-0,9	-10,2
Краткорочни девизни депозити до 1 година	114,501	120,160	134,950	7,4	4,9	12,3
М2	313,837	344,889	383,453	11,8	9,9	11,2
Долгорочни денарски депозити над 1 до 2 години	38,132	36,845	30,665	1,9	-3,4	-16,8
Долгорочни девизни депозити над 1 до 2 години	21,466	22,294	22,108	13,4	3,9	-0,8
М3	373,436	404,028	436,226	10,8	8,2	8,0
Долгорочни денарски депозити над 2 години	29,369	35,767	34,667	29,7	21,8	-3,1
Долгорочни девизни депозити над 2 години	14,010	15,616	16,092	5,4	11,5	3,0
Вкупни депозити*	266,965	279,723	282,523	8,2	4,8	1,0
Вкупни депозити	384,581	419,303	443,288	12,1	9,0	5,7
М4	416,814	455,411	486,984	11,8	9,3	6,9

*без депозитни пари

Извор: НБРСМ.

Графикон 49
Парична маса, годишна промена и структура

Во 2020 година, вкупните депозити во финансискиот сектор остварија раст од 5,7%⁴³, којшто беше послаб во споредба со претходната година (9,0%). Анализирано од

⁴³ Со вклучување на податоците од банката во стечај, депозитниот раст во 2020 година изнесува 6,3%.

секторски аспект, и оваа година носител на растот се депозитите на домаќинствата, надополнет со придонесот на депозитите на претпријатијата. Анализирано од валутен и од рочен аспект, забележана е промена во споредба со претходната година, поточно раст на придонесот на девизните депозити и на краткорочните депозити. Сепак, и натаму растат и депозитите во домашна валута (во целост како резултат на депозитните пари), но значително послабо во однос на претходниот период.

Графикон 50

Вкупни депозити (со депозитните пари), годишна промена и придонес во промената од секторски аспект

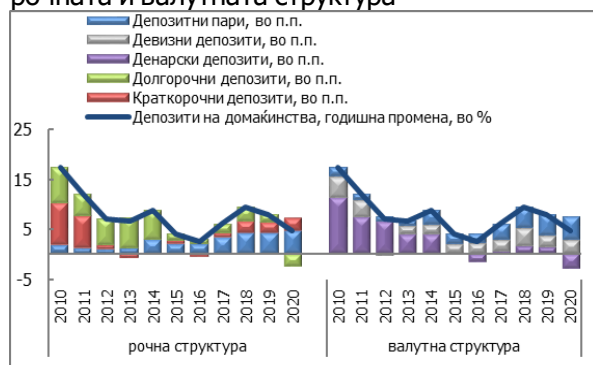

Извор: НБРСМ.

Депозитите на домаќинствата⁴⁴ забележаа годишен раст од 4,6% во 2020 година (7,9% во 2019 година). Анализирано од аспект на рочната и валутната структура, растот и оваа година во најголем дел произлегува од зголемувањето на депозитните пари. Воедно, продолжува и растот на штедењето на краток рок, при намалување на долгорочните депозити. Во текот на годината, домаќинствата покажаа поголема склоност кон штедење во странска валута, за разлика од претходната година кога преовладуваа денарските депозити (со вклучени депозитни пари).

Графикон 51

Вкупни депозити на домаќинствата, годишна промена и придонес во промената според рочната и валутната структура

Извор: НБРСМ.

Графикон 52

Вкупни депозити на претпријатијата, годишна промена и придонес во рочната и валутната структура

Во 2020 година депозитите на претпријатијата забележаа раст од 10,1% (14,6% во 2019 година). Најголем придонес во растот имаат депозитните пари, при раст и на краткорочните, и на долгорочните депозити. Од валутен аспект, девизните депозити

⁴⁴ Податоците за депозитите ги вклучуваат и депозитните пари.

придонесуваат за најголемиот дел од растот на вкупните депозити на претпријатијата, при значително помал позитивен придонес на денарските депозити (со вклучени депозитни пари) во однос на претходната година.

Имајќи ги предвид ваквите остварувања, степенот на евроизација, мерен преку учеството на депозитите со девизна компонента во вкупните депозити на банкарскиот систем, во 2020 година, умерено се зголеми на нивото од 39,8% (38,5% во претходната година). Кај депозитите на домаќинствата, учеството на депозитите со девизна компонента достигна 47,1% (46,4% во претходната година). Сепак зголемувањето на склоноста на домаќинствата кон штедење во странска валута е поумерено доколку го споредиме со кризната 2009 година, кога учеството на девизните депозити во вкупните депозити на домаќинствата се зголеми за 6,5 п.п. во однос на 2008 година и изнесуваше 65,3%.

3.5.2. Кредитна активност

Солидната кредитна поддршка на банкарскиот сектор кон домашната економија продолжи и во текот на 2020 година, но поумерено во однос на претходната година. Вкупните кредити во 2020 година забележаа годишен раст од 4,7%⁴⁵ и тој беше поумерен во однос на минатогодишниот (6,0%). Со оглед на негативните ефекти од пандемијата, Народната банка од почетокот на кризата ја намали основната каматна стапка и донесе низа мерки за олеснување на кредитните услови и за обезбедување дополнителна ликвидност во банкарскиот систем, заради поттикнување на кредитната активност. Показателот за учество на годишниот прираст на вкупните кредити во БДП на крајот на 2020 година изнесуваше 2,4 п.п., наспроти 2,8 п.п. во 2019 година, додека поради падот на економската активност, учеството на кредитите во БДП се зголеми на 53,8% (49,5% во претходната година).

Графикон 53
Вкупни кредити и активна каматна стапка

Извор: НБРСМ.

Графикон 54
Вкупни кредити, учество во БДП

Ваквите поместувања кај кредитирањето делумно соодветствуваат со согледувањата на банките за зголемени ризици, во услови на неизвесен макроекономски амбиент како резултат на здравствената криза. Имено, според анкетите за кредитната активност на Народната банка, во 2020 година се забележува нето-намалување на побарувачката за кредити од страна на домаќинствата и претпријатијата, при натамошно нето-олеснување на кредитните услови кај двата сектора. Од аспект на

⁴⁵ Со вклучување на состојбата на одобрените кредити од банката во стечај, кредитниот раст во 2020 година изнесува 6,4%.

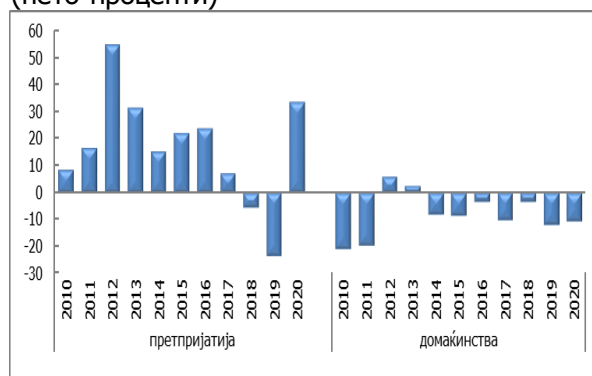
Кредитите одобрени на секторот „домаќинства“ и натаму се главниот носител на годишниот раст на вкупните кредити, а помал позитивен придонес има и кредитирањето на корпоративниот сектор. Во однос на кредитирањето на домаќинствата, анализата според индивидуалните типови кредити укажува дека носител на растот се станбените кредити, при забавување на растот на потрошувачките кредити. Од валутен и рочен аспект, годишниот раст на вкупните кредити во поголем дел е резултат на денарските кредити, како и на долгорочните кредити.

Графикон 56
Вкупни кредити на домаќинствата, годишна промена и структура по намена

*Во вкупните кредити на население не се вклучени кредитите на самостојните вршители на дејност со личен труд.

Графикон 58
Согледувања за ризикот од страна на банките
(нето-проценти)*

*Кај домаќинствата, прикажан е просек од нето-процентите на факторите на ризик коишто влијаат врз кредитните услови при одобрувањето на станбените и потрошувачките кредити.

се наоѓаат на интернет-страницата на НБРСМ.

43

IV. Макроекономскиот амбиент и монетарната политика во 2021 - 2023 година⁴⁷

Со макроекономските проекции на Народната банка од октомври 2020 година беше согледано дека пандемијата предизвикана од корона-вирусот и мерките преземени за заштита на јавното здравје во текот на 2020 година имаа силен негативен одраз како врз глобалната, така и врз домашната економија. Брзата, навремена и координирана реакција на монетарната и фискалната политика како одговор на кризата во глобални рамки, го ублажи првичниот удар врз реалниот сектор. Во услови на продолжено траење на пандемијата, појавата на вториот бран и мутации на вирусот, политиките беа приспособливи до крајот на годината, а се очекува дека таквата поставеност ќе се задржи подолг период, односно до одржливото закрепнување на реалниот сектор од кризната состојба.

Народната банка, водејќи приспособлива монетарна политика во текот на 2020 година, настојуваше да придонесе за ублажување на негативните ефекти од пандемијата на ковид-19 врз домашната економија, а во услови на солидно ниво на девизни резерви и отсуство на инфлациски притисоци. Олеснувањето на монетарната политика придонесе за поддршка на кредитните текови во економијата и зголемување на ликвидноста во банкарскиот систем. Исто така, со измените во банкарската регулатива се обезбеди поголема флексибилност на банките и одржување на кредитниот циклус.

Монетарната политика на Народната банка и натаму ќе биде насочена кон одржување на ценовната стабилност, како основна монетарна цел дефинирана согласно со законските одредби. Народната банка и во следниот период ќе придонесува за одржување стабилен и конкурентен банкарски сектор и ќе ја поддржува општата економска политика без да го загрози остварувањето на основната цел. За остварување на законски дефинираната цел, Народната банка ќе продолжи со примената на стратегијата на одржување стабилен номинален девизен курс на денарот во однос на еврото. Значењето на девизниот курс за одржување на ценовната стабилност и стабилните инфлациски очекувања на економските субјекти произлегува од карактеристиките на домашната економија, како мала и отворена, со висока увозна зависност. Оперативната рамка на монетарната политика, како и досега, ќе биде поставена на флексибилна основа, којашто ќе овозможи стабилна ликвидност и рамнотежа на девизниот пазар. На тој начин, монетарната политика ќе придонесува за одржување на вкупната макроекономска стабилност, како клучен фактор во создавањето поволен амбиент за одржлив економски раст.

Според макроекономските проекции на Народната банка од октомври 2020 година, спроведувањето на монетарната политика во периодот 2021-2023 година би се одвивало во амбиент на нагласена неизвесност. Последиците од кризата ќе се чувствуваат и во 2021 година, додека целосно закрепнување и надоместување на економските загуби се очекува во текот на 2022 година. Поголем успех на полето на вакцините и терапиите против корона-вирусот, како и дополнителен поттик од носителите на политиките, би можеле да ги подобрат изгледите за економско закрепнување. Имено, доколку вакцините се ефективни и против новите мутации на корона-вирусот, светот би можел да излезе од кризата со последици коишто би биле

⁴⁷ Во овој дел е даден осврт на макроекономските проекции на Народната банка од октомври 2020 година.

помали од тековните проценки. Од друга страна, со бавното спроведување на програмите за имунизација, помалата ефикасност на вакцините во однос на мутациите на вирусот, евентуалното предвременно повлекување на поддршката од носителите на политиките, како и евентуалното затегнување на финансиските услови, би можело сериозно да се забави патеката на економско закрепнување.

Во однос на активноста во македонската економија, за 2021 и 2022 година се очекуваат стапки на економски раст коишто ќе достигнат 3,9% и 3,6%, соодветно. Закрепнувањето на економската активност во 2021-2022 година би било поддржано од домашната побарувачка, во услови на стабилизирање на пазарот на труд, континуитет на кредитните текови, зголемување на довербата и закрепнување на личната потрошувачка, а особено на инвестициите. Воедно, импулс врз растот се очекува и од извозниот сегмент, којшто релативно брзо закрепнува, поддржан од нормализирањето на глобалните синџири на производство, а во следниот период и од закрепнувањето на странската побарувачка. За 2023 година, се очекува стапка на реален раст на домашната економија од 4%.

Во поглед на идната патека на движење на цените во домашната економија, се очекува задржување на амбиентот на стабилни цени и отсуство на позначителни инфлациски притисоци. Според октомвриските проекции, за 2021 година, се очекува дека стапката на инфлација умерено ќе забрза и ќе достигне 1,5%, при што треба да се има предвид дека тековните движења укажуваат на нагорни ризици. Со октомвриските проекции, се очекува инфлацијата да се приближи до нивото од околу 2% во 2022-2023 година, и тоа во услови на постепено закрепнување на побарувачката и умерен раст на увозните цени. Високата неизвесност во поглед на идната динамика на берзанските цени на примарните производи и понатаму е главниот фактор на ризик за проекцијата. Имено, оцените за цените на примарните производи се исклучително променливи и тековно се под нагласено влијание од случувањата поврзани со пандемијата, што создава поголема неизвесност околу нивната идна динамика, и на краток, и на подолг рок.

И покрај шокот предизвикан од пандемијата, надворешната позиција на економијата е сè уште стабилна. За следниот период, се очекува намалување на дефицитот во размената на стоки и услуги, при закрепнување на извозот, но и поголеми увозни притисоци во услови на подинамична економска активност. Од друга страна, нормализацијата на состојбата со пандемијата би довела до постепен раст на приливите од готовинските дознаки. Во вакви околности, дефицитот во тековната сметка би бил и натаму умерен, односно на нивото од 2,6% од БДП во 2021 година, а би се намалил на 1,6% од БДП во просек во следниот период. Во однос на финансирањето, се претпоставува непречен пристап до меѓународните финансиски пазари и се очекува дополнително надворешно задолжување и на јавниот и на приватниот сектор, но и прилив од странски инвестиции. Во периодот на проекциите, девизните резерви бележат раст, а показателите за адекватноста се во сигурната зона.

Кредитната активност на банкарскиот систем и натаму ќе биде еден од важните фактори за поддршка на економскиот раст. Придонес во овој поглед имаат и мерките на Народната банка од почетокот на кризата, насочени кон олабавување на монетарната политика и овозможување регулаторна флексибилност. Со постепено нормализирање на состојбите и стабилизирање на очекувањата, се предвидува постепено забрзување на растот на кредитната активност во наредниот период. Следствено, кредитниот раст за периодот 2021-2022 година во просек би изнесувал 6,3% и би достигнал 7,6% во 2023 година. Оцените за динамиката на кредитниот и депозитниот раст се засноваат на

очекувањата за стабилизирање на состојбите во домашната економија до крајот на 2021 година. Во 2021-2022 година, при оцени за постепено забрзување на растот на економијата и натамошно задржување на високата склоност за штедење во банките, се очекува годишен раст на депозитите во просек од 6,9%. За 2023 година се очекува депозитен раст од 8,2%.

Во фискалната сфера, на среден рок, се очекува постепена буџетска консолидација. Буџетскиот дефицит би се финансирал комбинирано од домашни и од надворешни извори. Поставената фискална политика е проследена со ризици коишто, исто како и кај монетарната политика, произлегуваат од изгледите за справувањето со пандемијата, како во домашната економија, така и во глобални рамки.

Народната банка и натаму ќе ги следи тековните движења и присутните ризици од домашниот и надворешниот амбиент и соодветно на нив, ќе ја оценува и ќе ја приспособува поставеноста на монетарната политика.

V. Монетарни инструменти

Променетото окружување предизвикано од пандемијата на ковид-19 во 2020 година наметна потреба од брза и релативно силна реакција на Народната банка преку монетарните инструменти, заради обезбедување зголемен пристап до ликвидни средства и ублажување на негативните економски последици од пандемијата на ковид-19. Имено, заради зголемена ликвидносна поддршка на банкарскиот систем, проширување на инвестициските можности на банките и поддршка на реалните текови во економијата, Народната банка во два наврати ослободи дел од вишокот ликвидни средства на банките преку намалување на износот на основниот инструмент за вкупно 15 милијарди денари, истовремено сведувајќи ја основната каматна стапка на историски најниското ниво од 1,5%. Поддршката на реалната економија беше овозможена и со повторното активирање на нестандардната мерка кај задолжителната резерва, којашто овозможува целна кредитна поддршка на најпогодените сектори. За дополнително зајакнување на солидната ликвидносна позиција на банкарскиот систем, Народната банка го прошири опфатот на инструменти коишто банките би можеле да ги користат при обезбедување денарска ликвидност од Народната банка.

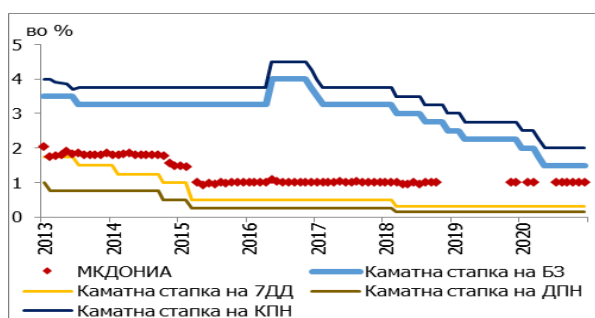
На почетокот на годината, Народната банка ја олабави монетарната политика преку намалување на основната каматна стапка за 0,25 процентни поени на 2,0%. Оваа одлука беше донесена во отсуство на притисоци во надворешниот сектор, натамошни поволни движења на девизниот пазар и продолжување на трендот на пораст на девизните резерви. Набрзо потоа, на почетокот на март, неочекуваното силно ширење на ковид-19 и воведувањето рестриктивни мерки за заштита на здравјето на населението во глобални рамки предизвикаа неизвесност и кај економските субјекти во земјата. Првите сигнали за специфичноста на кризата и неповолните очекувања беа видливи низ исклучително високиот раст на готовите пари во оптек⁴⁸ во услови на зголемена склоност на населението за набавка на добра за лична потрошувачка и држење поголем износ на денарска готовина. Специфичноста на кризата и нејзините ефекти беа потврдени и преку движењата на девизниот пазар, кадешто се засилија нето-продажбите на девизи од банките за нивните клиенти (прилог за девизниот пазар). Промените на овој пазарен сегмент произлегуваа главно од секторот „население“, којшто поради изразената неизвесност и глобалните мерки за ограничување на движењето, имаа намалени приливи и следствено пониска понуда на странска ефективна на менувачкиот пазар. Ваквите невообичаени случувања на девизниот пазар, коишто беа особено изразени на почетокот на кризата, ѝ ја наметнаа потребата на Народната банка да има зајакната комуникација со јавноста, но и да интервенира со продажба на девизна ликвидност на домашните банки. Интервенциите на Народната банка на девизниот пазар беа посилни во првата половина од годината (313,9 милиони евра, наспроти за половина помалиот износ во втората половина од годината) и придонесоа кон натамошно одржување на стабилноста на девизниот курс на денарот.

Имајќи предвид дека притисокот на девизниот пазар произлегуваше од понудата на девизи, Народната банка на самиот почеток на кризата изреагира брзо и со релативно силно монетарно олабавување преку сетот монетарни инструменти. Така, при очекувани изразено неповолни последици од пандемијата и заради олеснување на

⁴⁸ Во март и април состојбата на готовите пари во оптек се зголеми за 5,6 милијарди денари, објаснувајќи 84% од годишниот раст на денарската готовина за целата 2020 година (6,7 милијарди денари), којашто воедно беше и историски највисок.

условите за финансирање на реалниот сектор, во два наврати (во март и мај), основната каматна стапка беше намалена за дополнителни 0,50 процентни поени, на историски најниско ниво од 1,5%⁴⁹. Во април и мај, Народната банка го намали и износот на благајнички записи⁵⁰ за вкупно 15 милијарди денари, на ниво од 10 милијарди денари. Со намалувањето на понудата на благајничките записи, Народната банка ослободи 60% од ликвидните средства на банкарскиот систем повлечени преку овој инструмент и создаде простор за зголемена кредитна поддршка на домашната економија. Сетот антикризни мерки на Народната банка чијашто цел беше да обезбеди зголемен пристап до ликвидност на банките заради финансиска поддршка на реалниот сектор, вклучуваше и: 1) повторно активирање на нестандартната мерка кај задолжителната резерва, којашто овозможува целна поддршка за олеснување на кредитните услови, овојпат на секторите коишто беа најпогодени од пандемијата; 2) проширување на портфолиото на прифатливи хартии од вредност за обезбедување ликвидност на домашните банки од Народната банка, со вклучување на домашните државни обврзници со најдолга рочност и еврообврзниците издадени од страна на државата на меѓународните финансиски пазари. Исто така, ЕЦБ воспостави репо-линија за Народната банка за обезбедување девизна ликвидност во вкупен износ од 400 милиони евра. Оваа линија е достапна до март 2022 година и создава дополнителен простор за брзо и ефикасно дејствување на Народната банка доколку има потреба за обезбедување девизна ликвидност на евра за банките во земјата.

Графикон 59
Коридор на каматни стапки

* 7РД – седумдневни расположливи депозити; ДПН – депозити преку ноќ; КПН – кредит преку ноќ

Графикон 60
Благајнички записи и вишок ликвидни средства на банките⁵¹

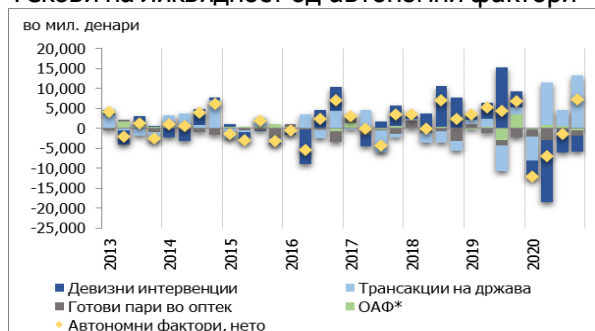
⁴⁹ Следствено, пониски каматни стапки се применуваа и на репо-аукциите за креирање ликвидност и на расположливите кредити преку ноќ, чијашто каматна стапка е еднаква, односно повисока за 0,5 процентни поени во однос на каматната стапка на благајничките записи, соодветно.

⁵⁰ На аукциите на благајнички записи, коишто се одржуваат на првиот ден од периодите на задолжителната резерва, се применува тендер со износи (ограничен износ на понуда и фиксно утврдена каматна стапка).

⁵¹ Вишокот ликвидни средства на банките се однесува на првиот ден од периодот на задолжителна резерва кога се одржува аукцијата на благајнички записи и го претставува вкупниот износ на средствата на редовните сметки на банките кај Народната банка, достасаниот износ на благајничките записи и расположливите депозити кај НБРСМ и побарувањата од пазарот на пари, намалени за обврските на пазарот на пари и износот на задолжителната резерва за претстојниот период.

Графикон 61

Текови на ликвидност од автономни фактори

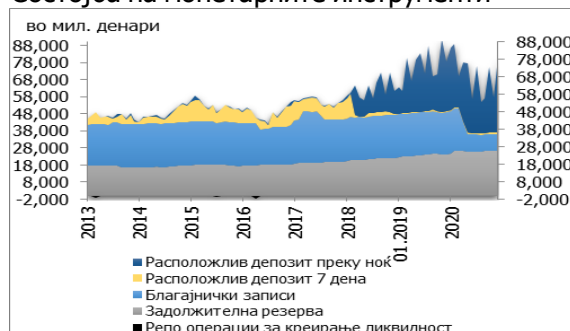

* ОАФ – Останати автономни фактори

Извор: НБРСМ.

Графикон 62

Состојба на монетарните инструменти

Во првата половина од годината, банките ја искористија ослободената ликвидност преку балајничките записи за премостување на временската неусогласеност помеѓу намалениот ликвидносен потенцијал на почетокот на кризата од една страна, и користењето на пакетот антикризни мерки на фискалната политика во мај и јуни, што придонесе за зголемување на вишокот денарски средства на банкарскиот систем, од друга страна. Висока флексибилност при управувањето со ликвидносните промени овозможија и расположливите депозити кај Народната банка⁵². Слично на претходните години, и во 2020 година банките активно ги користеа расположливите депозити преку ноќ, чијашто просечна состојба од април наваму, непосредно по активирањето на мерките на Народната банка, се задржа на релативно стабилно ниво (околу 31 милијарда денари). Токму поради високиот износ на слободни средства насочени кон овој инструмент, банките немаа потреба од обезбедување парични средства од Народната банка преку кредитите преку ноќ и преку репо-аукциите за креирање ликвидност, коишто се спроведуваат секој петок. Исто така, солидната ликвидносна позиција им овозможи на банките да имаат само повремена и ниска потреба за задолжување на меѓубанкарскиот пазар на необезбедени депозити (прилог за движењата на меѓубанкарскиот пазар на необезбедени депозити и секундарниот пазар на хартии од вредност).

На почетокот од втората половина на годината, постепено олеснување на мерките за спречување на ширењето на ковид-19 и нормализирањето на деловните процеси ширум светот позитивно се одразија во домашното окружување. Првите знаци за подобрени движења, повторно, се согледаа на девизниот пазар преку зголемени девизни приливи од приватни трансфери и намалена склоност на населението за странски парични средства. Овие околности, во второто полугодие, им овозможија на физичките лица постојан пораст на нето-понудата на девизи на девизниот и менувачкиот пазар (за околу 73% подобра во однос на првите шест месеци од годината). Тоа доведе до постепено намалување на притисоците на девизниот пазар. Поради овие движења, Народната банка од јули до крајот на годината само повремено и со двојно помал износ (158,6 милиони евра) учествуваше на девизниот пазар преку надоместување на повремениот потреби за девизна ликвидност на банките. При подобрени движења на девизниот пазар и натамошно стабилизирање на девизната ликвидност на банките, Народната банка во август ги активира и аукциите на девизни депозити. Со оглед на променливите и неизвесни движења на меѓународните финансиски пазари, овој инструмент им нуди можност на банките за безризични

⁵² Каматните стапки на расположливите депозити преку ноќ и со рочноста од седум дена во 2020 година беа задржани на нивото од 0,15% и 0,30%, соодветно.

пласмани во евра кај Народната банка со рочност од 1 и 3 месеци⁵³. Воедно, со помош на постојаното одржување и на девизната, и на денарската ликвидност на банкарскиот систем на соодветно ниво, Народната банка немаше потреба за користење средства од репо-линијата од ЕЦБ.

Во втората половина на годината, видливо беше и стабилизирањето на побарувачката за денарска готовина. Воедно, се продолжи и со примената на буџетските мерки за ревитализација на реалната економија, коишто доведоа до пораст на ликвидните средства на банките во домашна валута. И покрај постојаниот раст на слободните средства на банките во денари, во преостанатиот дел од годината Народната банка го задржа износот на благајнички записи на ниво од 10 милијарди денари. На тој начин се создаде простор за искористување на вишокот денарски средства за натамошна поддршка на кредитната активност. По надоместувањето на потребите на реалниот сектор, банките и натаму го насочуваа вишокот средства кон расположливите депозити преку ноќ кај Народната банка. Оттука, просечната состојба на овој инструмент постепено растеше и на крајот на годината достигна околу 34,4 милијарди денари, надминувајќи го преткризното ниво, од околу 31,3 милијарди денари⁵⁴.

Прилог 1. Движења на девизниот пазар⁵⁵ и интервенции на Народната банка

Девизниот пазар на банките со нивните клиенти⁵⁶ беше еден од првите пунктови на којшто беше видлив шокот од здравствената криза врз домашната економија. Овој пазар, којшто вообичаено има висока чувствителност во кризни периоди, во 2020 година имаше невообичаени трендови коишто го потврдија посебниот, неекономски карактер на кризата. Специфичноста на кризата првенствено се согледуваше преку значително намалената понуда на девизи од страна на физичките лица, на девизниот и на менувачкиот пазар. Ваквото однесување на физичките лица е спротивно од минатите кризни периоди, кога првите сигнали за неизвесноста и промената на расположението на населението се одразија преку зголемена и вообичаено краткотрајна побарувачка за девизи. **Намалувањето на понудата на странски ефективни пари од физичките лица беше поизразено на менувачкиот пазар, и тоа во трансакциите со менувачниците, што понатаму се одрази и на приливот на девизи во банкарскиот систем.** Надолното поместување на нето откупената ефективна на менувачкиот пазар главно се поврзува со рестриктивните мерки за спречување на ширењето на вирусот, коишто го намалија меѓународното движење на патници и соодветно придонесоа за поголема надолна корекција кај приливите на девизи преку неформалните дознаки. Ваквите промени, при изостанување на притисоците на страната на побарувачката, придонесоа за значително намалување (вкупно за 444,1 милиони евра, на годишна основа) на вишокот странски платежни средства којшто им го нудат менувачниците на домашните банки. Посебниот карактер на кризата се согледува и преку опстојувањето на пониската понуда на девизи од менувачниците кон банките. Имено, од почетокот на кризата до крајот на првата половина од годината, како резултат на глобалните мерки за ограничување на движењето на луѓето, понудата на девизи од менувачниците (којашто произлезе од трансакциите со странска ефективна на физичките лица) беше пониска за околу 50% на годишна основа. Во втората половина на годината, со постепено отворање на границите се забележува тренд на постепен пораст на понудата, што соодветно придонесе за подобрување и на девизниот потенцијал на банките.

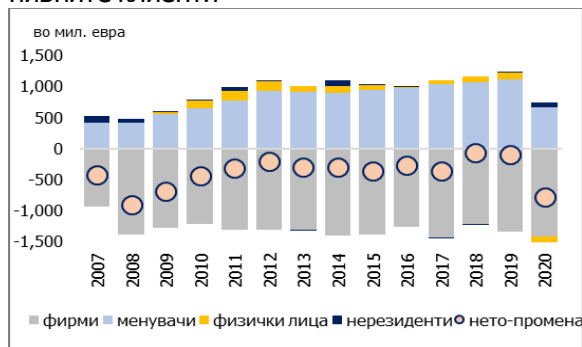
⁵³ Во текот на годината банките имаа умерен интерес за пласирање средства во овој инструмент на Народната банка.

⁵⁴ Пласманите во седумдневните расположливи депозити кај Народната банка во текот на годината беа релативно ниски и стабилни, во просек околу 820 милиони денари.

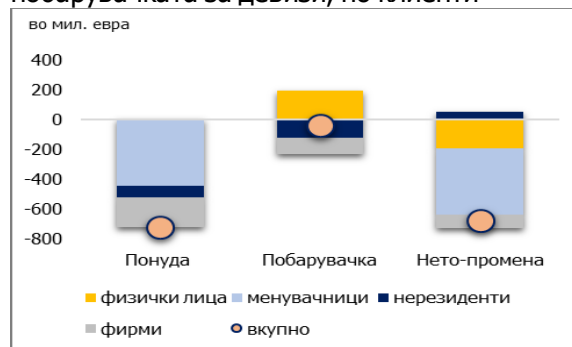
⁵⁵ Девизниот пазар во рамките на оваа анализа ги опфаќа трансакциите помеѓу банките и нивните клиенти и меѓубанкарското тргување.

⁵⁶ Клиентите на банките се класифицирани во следниве четири групи: фирми, менувачници, физички лица, нерезиденти.

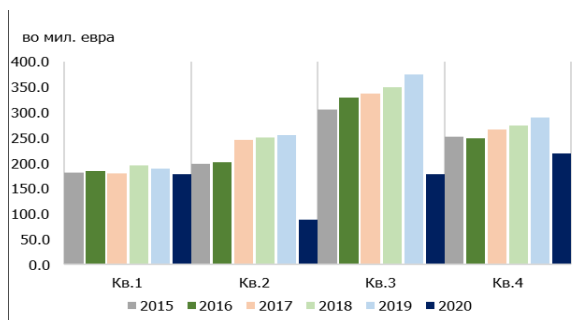
Графикон 63
Нето-продажба на девизи на банките за нивните клиенти

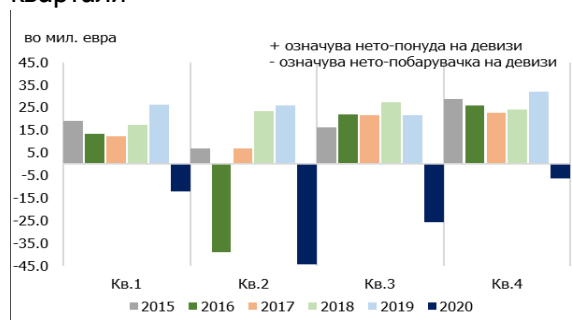
Графикон 64
Годишна промена во понудата и побарувачката за девизи, по клиенти

Графикон 65
Откуп на девизи на банките од менувачници, по квартали

Графикон 66
Нето-понуда/побарувачка на девизи од физички лица на девизниот пазар, по квартали

Извор: НБРСМ.

Во 2020 година физичките лица имаа нетипично однесување и на девизниот пазар, иако ефектите беа значително послаби во споредба со менувачкиот пазар. Имено, поради изразената неизвесност поврзана со кризата, во 2020 година банките за првпат остварија нето-продажба на девизи (89 милиони евра) на физичките лица. Ваквата неповолна позиција на банките со физичките лица произлегуваше од посилниот пораст на побарувачката за девизна ликвидност, иако само умерено забавување имаше и на страната на понудата на девизи. Динамички, нето-продажбите за физичките лица беа изразени во првите два месеци од кризата, кога се остварија околу 60% од годишната нето-продажба на девизи со овие клиенти, а до крајот на годината нето-потребите на физичките лица за девизна ликвидност се намалуваа, сигнализирајќи постепено нормализирање на тековите.

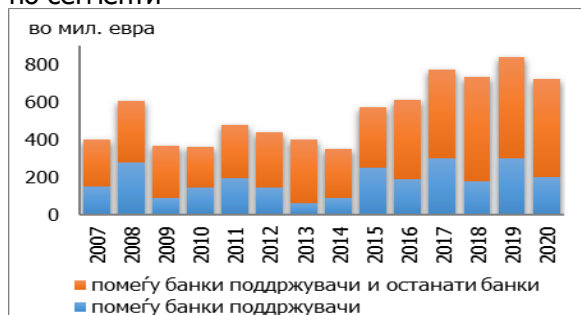
Здравствената криза влијаеше и врз тековите на понуда и побарувачка за девизи и од корпоративниот сектор. Имено, иако нето-продажбата на девизи за потребите на корпоративниот сектор (1.428 милиони евра) беше умерено повисока на годишна основа (за 92 милиона евра), од самиот почеток на кризата како резултат на падот на економската активност, видлив беше падот и на побарувачката, и на понудата на девизи од компаниите. Намалената потреба за девизна ликвидност од корпоративниот сектор главно произлегуваше од компаниите за производство и трговија со горива, со оглед на поволниот ефект на пониската цена на увезените количини на овој енергенс во текот на целиот период од почнувањето на кризата. Воедно, здравствениот карактер на кризата се одрази и со пораст на побарувачката за девизи од компаниите од фармацевтската и хемиската индустрија, како и од компаниите за трговија со информатичка опрема, но нивниот ефект беше далеку послаб во однос на пониската побарувачка за девизи од нафтените компании. Затворањето на глобалната и домашната економија предизвика затегнување и на трговските и производствените синџири, па се одрази со намален девизен прилив во економијата од компаниите ориентирани кон извоз од речиси сите дејности. Следствено, овие промени придонесоа за послаба понуда на девизна ликвидност од сите компании, со исклучок на компаниите за услуги од информатичкиот сектор и од металната

индустрија. Помеѓу клиентите на банките, единствено нерезидентите имаа умерено повисока годишна нето-понуѓа на девизна ликвидност (за 52 милиона евра во однос на претходната година), на ниво од 74 милиони евра. Подобрата позиција на банките со овие клиенти, покрај со еднократните ефекти во претходната година, главно се поврзува и со пониските исплати на дивиденди од домашниот финансиски сектор кон странските акционери.

Како резултат на сите споменати промени, во 2020 година, банките извршија нето-продажби на девизи за потребите на своите клиенти во износ од 776 милиони евра, што е највисоко ниво во последните дванаесет години⁵⁷. Имајќи предвид дека притисокот од некоекономскиот шок врз девизниот пазар беше најизразен до јуни, дел од потребните девизни ликвидни средства банките ги обезбедуваа од сопствените извори, но и на меѓубанкарскиот девизен пазар (промет од 858 милиони евра), каде што преовладуваше повисока побарувачка за девизни средства. Повисоката побарувачка, којашто делумно произлегуваше и од активниот пристап на управување на банките со нивната девизна ликвидност на меѓународните финансиски пазари, беше надоместена од Народната банка. Имено, Народната банка во првите шест месеци од годината интервенира со продажба на 313,9 милиони евра. Покрај интервенциите на спот-сегментот, Народната банка често делуваше и преку зајакната комуникација во заради нормализација на очекувањата на домашните субјекти и одбрана на девизниот курс на денарот во однос на еврото. Сигналите за постепено стабилизирање на движењата и враќање на довербата на економските субјекти присутни во втората половина од годината беа видливи и на меѓубанкарскиот девизен пазар, преку намалената потреба на банките за надоместување на краткорочната неусогласеност на приливите и одливите на девизна ликвидност од клиентите. Во такви околности, Народната банка во второто полугодие имаше намалено и повремено присуство, со продажба на речиси двојно понизок износ на девизи (158,6 милиони евра) на банките. На крајот на декември, при подобрени пазарни трендови и натамошно подобрување на девизната ликвидност на банките, Народната банка за првпат во годината оствари и мал откуп. Комотниот простор на Народната банка за постојано присуство на девизниот пазар со нето-продажба на вкупно 470,5 милиони евра во 2020 година беше поддржано од солидното ниво на девизни резерви, коишто во изминатите четири години постојано беа надополнувани преку повлекување на вишокот девизна ликвидност од банкарскиот систем.

Графикон 67

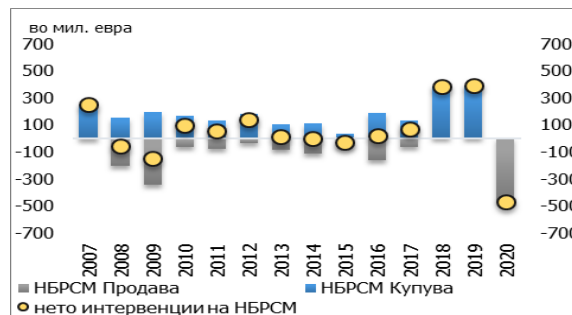
Промет на меѓубанкарскиот девизен пазар, по сегменти

Извор: НБРСМ.

Графикон 68

Интервенции на НБРСМ на девизен пазар

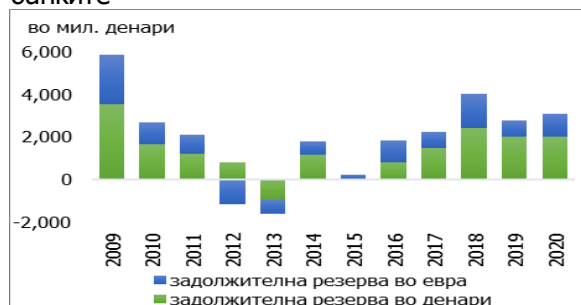

При управувањето со ликвидноста на банките, и во 2020 година беше користена задолжителната резерва. Притоа, покрај основната функција на овој инструмент, Народната банка повторно ја активира и нестандартната мерка со цел да делува стимулативно за непречена кредитна поддршка на претпријатијата од најранливите дејности. Со мерката се овозможува намалување на основата за обврската на банките за задолжителна резерва во денари, за износот на новоодобрени и реструктурирани

⁵⁷ За споредба, во претходните две години, клиентите имаа умерена нето-потреба за девизи (во просек околу 85 милиони евра), која што е надоместена од банките.

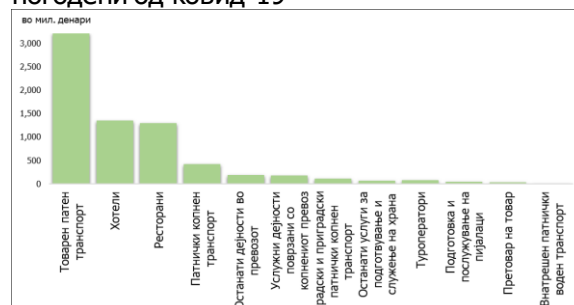
кредити одобрени на претпријатијата во дејностите коишто се најпогодени од здравствената криза. Од почетокот на примената заклучно со крајот на 2020 година, со мерката се опфатени вкупно 1.504 компании, коишто имаат користено кредити во вкупен износ од 6.953 милиони денари. Најголемиот дел од овие кредити (околу 46%) им се одобрени на компании од дејноста „товарен и патен транспорт“, по што следат дејностите „хотели“ и „ресторани“, коишто имаат подеднаква застапеност (по 19%). Ваквата кредитна активност кон целните сектори овозможи намалување на обврската на банките за издвојување задолжителна резерва кај Народната банка за 532 милиона денари. Нето ликвидносниот ефект од примената на нестандардната мерка⁵⁸, заедно со промените на денарските и девизните обврски на банките⁵⁹ придонесоа за релативно висок годишен раст на обврската на банките за задолжителна резерва, за вкупно 3.220 милиони денари. Најголемиот дел од оваа промена се објаснува со стабилен годишен раст на задолжителната резерва во денари (од 2.019 милиони денари, на ниво од 26.272 милиона денари).

Графикон 69
Промена на задолжителната резерва на банките

Извор: НБРСМ.

Графикон 70
Состојба на вкупните кредити по дејности погодени од ковид-19

Воедно, задолжителната резерва којашто банките ја исполнуваат во евра забележа значителен годишен раст (во противвредност за 1.201 милион денари), достигнувајќи 18.294 милиони денари на крајот од годината. Ваквите промени кај задолжителната резерва од валутен аспект се поврзани со релативно посилен прираст на девизните во однос на солидниот раст на денарските обврски на банките (подетално за промените на депозитната основа на банките во делот Монетарни агрегати).

Прилог 2. Движења на меѓубанкарскиот пазар на необезбедени депозити и секундарниот пазар на хартии од вредност⁶⁰

Во 2020 година, поради високиот износ на слободни денарски средства, банките имаа многу мала и повремена потреба за задолжување на домашните финансиски пазари, и покрај големите ликвидносни промени. Следствено, на меѓубанкарскиот пазар на необезбедени депозити, втора година по ред, имаше релативно ниска трговска активност од 6,65 милијарди денари, што е помалку за 84% во однос на просечната потреба на банките за надоместување на краткотрајните потреби за денарска ликвидност во периодот 2008-2018 година.

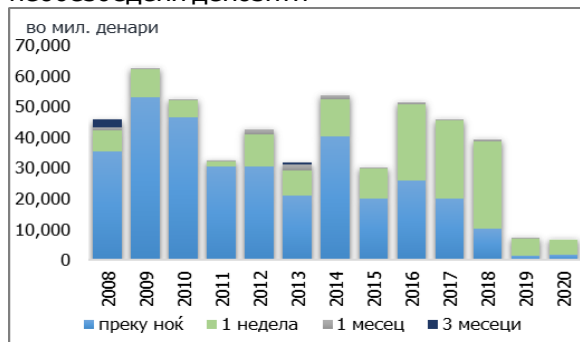
⁵⁸ На крајот од декември 2019 година прекина важноста на нестандардната мерка за стимулирање на кредитната активност на системски значајните сектори (нето-извозници и домашни производители на електрична енергија). Како резултат на тоа, во јануари 2020 година обврската на банките за издвојување средства врз основа на задолжителна резерва во денари се зголеми за 1.079 милиони денари.

⁵⁹ Во 2020 година, Народната банка не направи измени во стапките и основата на задолжителна резерва. На денарските обврски на банките и натаму се применува стапка на задолжителна резерва од 8%, за обврските во странска валута стапката на задолжителна резерва изнесува 15%, додека за износот на обврските на банките во денари со валутна клаузула банките имаат обврска да издвојат средства кај Народната банка на нивото од 50%.

⁶⁰ Анализата на пазарот на пари во Северна Македонија се однесува на следниве сегменти: пазар на необезбедени депозити, секундарен пазар на краткорочни хартии од вредност и долгорочни државни хартии од вредност (со исклучок на структурните обврзници), пазар на обезбедени депозити (репо-пазар).

Графикон 71

Промет на меѓубанкарскиот пазар на необезбедени депозити

Извор: НБРСМ.

Графикон 72

Вишок ликвидност во банкарскиот систем и задолженост на банките

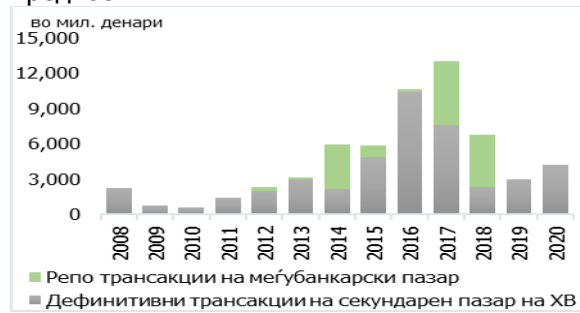
Слабата побарувачка за ликвидни средства на банките се одрази и на нивната просечна дневна задолженост (околу 65 милиони денари), којашто во 2020 година беше речиси двојно пониска на годишна основа. Дополнителен придонес за намалената потреба за задолжување имаше и рочната структура на тргувањето. Имено, трета година по ред банките го обезбедуваа најголемиот дел од потребните средства (78%) на рочност до една недела, со што се намалува потребата од пофреквентно тргување на пократките рочности. Во такви околности, заемите со рочност преку ноќ имаа релативно ниска застапеност.

Остварените каматни стапки на меѓубанкарскиот пазар на необезбедени депозити во 2020 година се задржаа на стабилно ниво. Просечната меѓубанкарска каматна стапка од сите трансакции (МБКС) на крајот на годината изнесуваше 1,1% и беше пониска за само 0,03 п.п. во однос на нивото во декември 2019 година. Најзастапените меѓубанкарски необезбедени заеми со рочност од 1 недела имаа релативно стабилна каматна стапка (во просек 1,13%), а на непроменето ниво (околу 1%) беше и каматната стапка на необезбедените депозити преку ноќ со коишто се тргуваше повремено. На ова ниво се одржуваше и меѓубанкарската каматна стапка за трансакциите преку ноќ (МКДОНИА).

Обемот на истргувани хартии од вредност на секундарниот пазар во 2020 година изнесуваше 4.190 милиони денари и беше повисок за 40% во споредба со претходната година. Од аспект на типовите трансакции, повисоката трговска активност во целост се должи на дефинитивните трансакции со хартии од вредност, со оглед на тоа дека втора година по ред, во услови на солидна ликвидносна позиција на банките отсуствува активноста на меѓубанкарскиот репо пазарен сегмент. Во 2020 година, банките склучија само една трансакција за купопродажба на благајнички записи во износ од само 100 милиони денари, а во остварениот промет преовладуваше тргувањето со државните хартии од вредност во износ од 4.090 милиони денари (или 97,6% од вкупниот остварен промет). Тргувањето со државните хартии од вредност главно се остваруваше со државните хартии со рочност до една година (во износ од 3.381 милион денари). Во сите трансакции со државните записи во 2020 година, најмалку еден учесник беше небанкарски субјект, што укажува дека пазарните учесници повремено ги користат овие трансакции при управувањето со ликвидносните потреби коишто произлегуваат од редовното работење. Сепак, и покрај годишниот пораст на обемот на истргувани државни хартии од вредност на секундарниот пазар, неговото учество во вкупниот износ на издадени државни хартии од вредност во земјата е многу ниско (0,01%) и упатува на натамошна слаба ликвидност на овие инструменти на домашните финансиски пазари.

Графикон 73

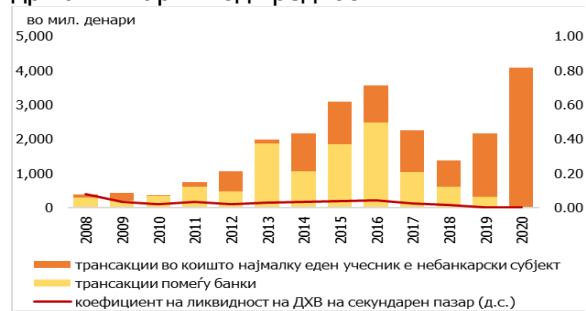
Промет на секундарниот пазар на хартии од вредност

Извор: НБРСМ.

Графикон 74

Структура на дефинитивните трансакции со државни хартии од вредност⁶¹

⁶¹ Коефициентот на ликвидност на ДХВ претставува сооднос помеѓу остварениот промет од трансакциите со ДХВ на секундарниот пазар во текот на годината и просечната состојба на издадените ДХВ во истиот период.

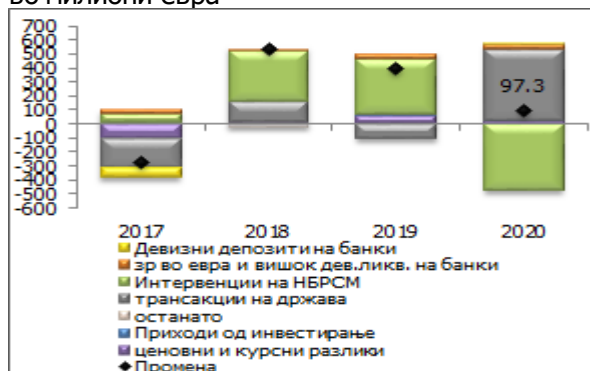
VI. Управување и инвестирање на девизните резерви

Во 2020 година, девизните резерви на Република Северна Македонија (во натамошниот текст: девизните резерви) забележаа годишен раст, којшто главно произлезе од приливите за државата, наспроти интервенциите на Народната банка за продажба на девизи на девизниот пазар. Народната банка ја пресретна кризата предизвикана од пандемијата со соодветно ниво на девизни резерви коешто обезбеди ликвидност во плаќањата кон странство и заштита на девизниот курс на денарот, оставајќи истовремено простор за дополнителна монетарна реакција. Управувањето со девизните резерви во 2020 година се одликуваше со претпазливост и приспособување на инвестициските одлуки кон променливите случувања на меѓународните пазари, што овозможи натамошно остварување на основните принципи: сигурност и ликвидност на девизните резерви, а беше постигната и одредена профитабилност.

6.1. Состојба и промени на девизните резерви

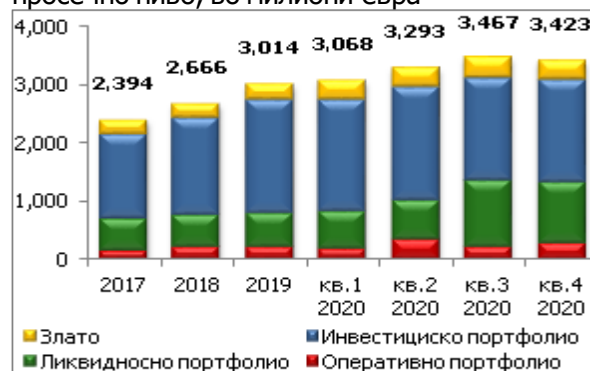
Во 2020 година, девизните резерви се зголемија за 97,3 милиони евра и на крајот на годината достигнаа 3.360 милиони евра. При интервенции на Народната банка на девизниот пазар со продажба на 470,5 милиони евра на домашните банки, растот на девизните резерви речиси во целост произлезе од нето-приливите на државата од странство во износ од 503,1 милион евра. Овие нето-приливи произлегуваа од издадената еврообврзница и задолжувањето кај Меѓународниот монетарен фонд и Европската комисија и во целост ги надминаа одливите за редовна отплата на надворешниот јавен долг. За раст на девизните резерви придонесе и пазарното вреднување на златото заради изразено високиот годишен раст на цената на златото (од 24,2%), додека намалувањето на вредноста на САД-доларот во однос на еврото за 8,9% на годишна основа имаше поумерено влијание во спротивна насока. За пораст на девизните резерви, но во релативно послаб износ, придонесоа и: повисоката издвоена задолжителна резерва во евра на банките (15,7 милиони евра), растот на средствата на домашните банки на сметките во МИПС-ЕУР (18,8 милиони евра), девизните депозити на домашните банки пласирани кај Народната банка (7 милиони евра) и приходите од инвестирање на девизните резерви (3,8 милиони евра).

Графикон 75
Фактори на промена на девизните резерви
во милиони евра

Извор: НБРСМ.

Графикон 76
Портфолија на девизните резерви
просечно ниво, во милиони евра

И во 2020 година, девизните резерви беа распределени во три портфолија (оперативно, ликвидносно и инвестициско портфолио), чиј обем беше активно приспособуван согласно со краткорочните потреби за ликвидни девизни средства на домашниот девизен пазар и идните отплати на надворешниот јавен долг. Во структурата на девизните резерви, преку посебно портфолио и натаму се управуваше и со златото, чијашто сигурност и ликвидност е особено изразена во услови на променливи движења на финансиските пазари.

6.2. Услови на меѓународните финансиски пазари и активен пристап на инвестирање на девизните резерви

Движењата на меѓународните финансиски пазари на почетокот на годината беа под влијание на неекономскиот шок, предизвикан од ширењето на вирусот ковид-19 и се карактеризираа со зголемена променливост на приносите на финансиските инструменти. Имено, брзината на ширење на вирусот и неизвесноста околу идните случувања поврзани со пандемијата придонесоа за зголемување на побарувачката за должничките хартии од вредност издадени од најразвиените економии (коишто имаат карактеристики на најсигурни и ликвидни инструменти) и соодветно за значително намалување на нивните приноси, длабоко во негативна територија. Во истиот период, приносите на инструментите коишто содржат премија за кредитниот ризик се зголемија, одразувајќи ја пониската побарувачка за овој тип инструменти. Овие трендови, сепак, беа присутни релативно краток период, со оглед на брзите и обемни мерки на монетарната и фискалната политика на развиените земји. Брзата реакција на централните банки, заедно со: постепеното олабавување на мерките за спречување на ширењето на вирусот, охрабрувачките вести за развивање вакцини, постигнувањето договор за Брегзит помеѓу Обединетото Кралство и Европската Унија и умереното подобрување на економските показатели, до крајот на годината, создадоа оптимизам кај инвеститорите на меѓународните финансиски пазари, видлив преку пренасочувањето на нивниот интерес од државните хартии од вредност кон поризичните финансиски инструменти.

Променливите случувања на меѓународните пазари наметнаа потреба од претпазливост и активно приспособување на инвестициските одлуки при управувањето со девизните резерви, овозможувајќи натамошно непречено постигнување на основните инвестициски принципи: сигурност, ликвидност и профитабилност. Водејќи се од принципот на сигурност на инвестициите на девизните резерви, којшто има највисок приоритет и доби уште поголемо значење со оглед на случувањата на меѓународните пазари, Народната банка ги направи следниве инвестициски одлуки во текот на годината: 1) новите инвестиции на девизните резерви ги насочи кон најбезбедните финансиски инструменти; 2) привремено ги ограничи пласманите кај деловните банки со оглед на неизвесното макроекономско окружување во кое делуваа деловните банки ширум светот и ризикот од значително намалување на нивната профитабилност и квалитет на актива согледани на почетокот на здравствената криза; 3) необезбедените депозити во злато коишто достасуваа во текот на годината беа орочувани или се чуваа неорочени кај централни банки, со оглед на неможноста со голема прецизност да се проценат последиците врз кредитната позиција на деловните банки; 4) привремено беше прекината примената на класичните репо и обратните репо-трансакции, со цел државните хартии од вредност коишто се даваат како обезбедување во овие трансакции да бидат расположливи за продажба во случај на потреба за ликвидни средства; 5) во втората половина од годината повторно се пристапи кон склучување репо-трансакции со хартии од вредност деноминирани во евра, а се започна со примена и на репо-трансакции со вкрстени валути; и 6) се пристапи кон склучување и обезбедени

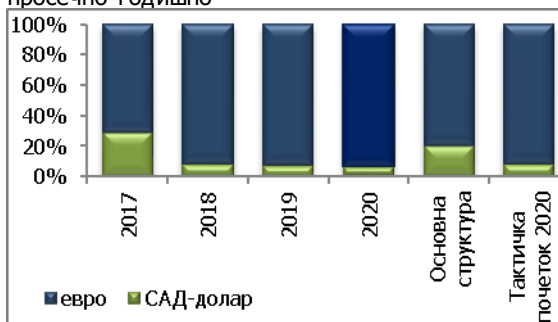
транзакции на злато (своп-транзакции), со САД-долари и јапонски јени. Подобрувањето на пазарното расположение уште на почетокот на втората половина на годината придонесе за согледување можен иден раст на приносите на државните обврзници од еврозоната, што ја поттикна Народната банка да ја преиспита и да ја промени каматната изложеност на портфолијата на девизните резерви. Имено, Народната банка ги намали тактичките приспособени времетраења на ликвидносното и инвестициското портфолио во евра за шест месеци, на 1,0 и 1,5 година, соодветно.

6.3. Структура на девизните резерви

Во 2020 година, во валутната структура на девизните резерви и натаму најзастапени беа средствата инвестирани во финансиски инструменти деноминирани во евра, со просечно учество од околу 93%, што е во согласност со потребата за располагање со средства за поддршка на монетарната стратегија на стабилен девизен курс на денарот спрема еврото. Останатиот дел од девизните резерви речиси во целост се однесува на инструментите во САД-долари (7%)⁶².

Графикон 77

Валутна структура на девизните резерви просечно годишно

Извор: НБРСМ.

Претпазливост и активен пристап на управување со девизните резерви којшто вклучуваше првенствено насочување на новите инвестиции кон најбезбедните финансиски инструменти, придонесе за пораст на просечното учество на инструментите издадени од издавачи/земји со **највисоки оценки за кредитен рејтинг** (од „AAA“ до „AA-“) (на околу 69%), коишто следствено имаат најниска изложеност на кредитен ризик и се сметаат за најсигурни инвестиции. Со оглед на негативните приноси на должничките хартии од вредност, а заради зачувување на вредноста на девизните резерви, значителен дел од инвестициите (или во просек околу 20%) беа инвестирани и во инструменти со оценка за кредитен рејтинг од „A+“ до „A-“. Овие инвестиции, исто така, се одликуваат со високо ниво на сигурност и ликвидност, но овозможуваат умерено повисок принос на средствата. Најголемиот дел од овие инструменти имаат пократка рочност и се издадени од реномирани деловни банки (15% од девизните резерви). Во 2020 година, Народната банка насочи мал дел од инвестициите во рамките на портфолијата во евра и во инструменти коишто поседуваат умерено понизок инвестициски кредитен рејтинг, но се издадени или се безусловно гарантирани од земји членки на еврозоната и ги користат придобивките од олабавувачката политика на ЕЦБ. Ваквата распределба соодветно се одрази и врз **географската структура** на пласманите на девизните резерви. Така, во 2020 година најголемиот дел од инвестициите беа насочени кон инструменти издадени од водечките економии од еврозоната (во просек 57,6%)⁶³, но исклучително ниските приноси на овие финансиски производи условија изложеност и кон останатите држави од еврозоната и од Европската Унија (19,9%)⁶⁴.

⁶² Валутната структура е анализирана во однос на состојбата на девизните резерви намалена за износот на златото.

⁶³ Се однесуваат на т.н. „јадро на еврозоната“, во коишто се вклучени: Германија, Австрија, Луксембург, Финска, Холандија, Франција и Белгија.

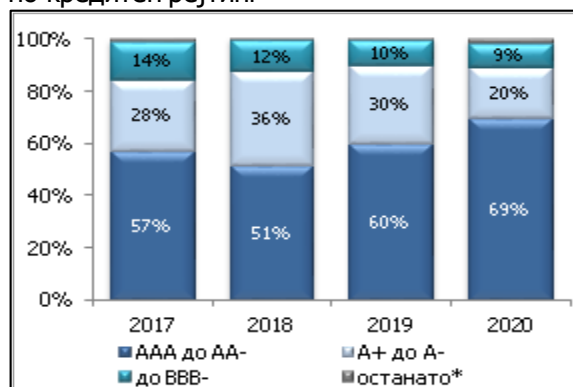
⁶⁴ Во „останати земји од еврозоната и ЕУ“ се опфатени: Шведска, Литванија, Полска, Чешка и Словенија.

Од аспект на **типовите инструменти во коишто се инвестираат девизните резерви**, и натаму најголемиот дел од средствата беа пласирани во хартии од вредност чиешто учество во 2020 година дополнително се зголеми на 78,6%. Помеѓу типовите хартии од вредност преовладуваа државните хартии од вредност и хартиите од вредност издадени со државна гаранција, коишто имаат карактер на најсигурни инвестиции и коишто со оглед на активниот пристап на управување со девизните резерви дополнително го зголемија учеството во вкупните инвестиции. Насочувањето кон најбезбедните инструменти, заедно со привременото стопирање на пласманите кај деловните банки, придонесоа за намалено просечно годишно учество на хартиите од вредност издадени од деловните банки. Дел од девизните резерви во 2020 година се одржуваше и на тековните сметки (просечно околу 8,4%), и тоа главно кај централните банки, а во мал дел и во странски деловни банки.

Во структурата на девизните резерви, просечното учество на **златото** умерено се зголеми, од 9,3% во 2019 година на 10,4% во 2020 година, што при непроменета количина, во целост е резултат на порастот на неговата пазарна цена. Имено, во услови на зголемен интерес на глобалните инвеститори за вложувања во побезбедни финансиски инструменти при загриженост предизвикана од пандемијата и поради депрецијацијата на САД-доларот, цената на овој благороден метал забележа висок годишен раст (од 24,2%) и на крајот на 2020 година изнесуваше 1.898 САД-долари за унца.

Графикон 78

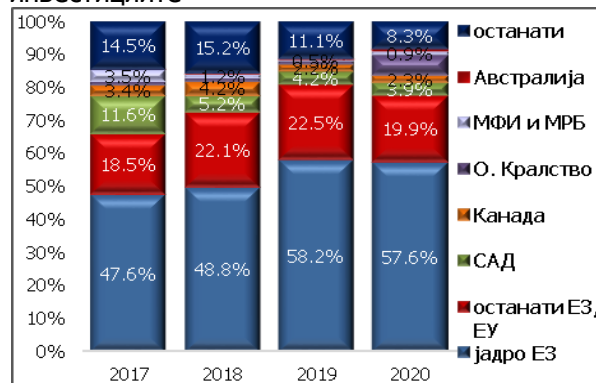
Просечна годишна структура на инвестициите по кредитен рејтинг

*во категоријата останати се класифицирани ММФ, БИС
Извор: НБРСМ.

Графикон 79

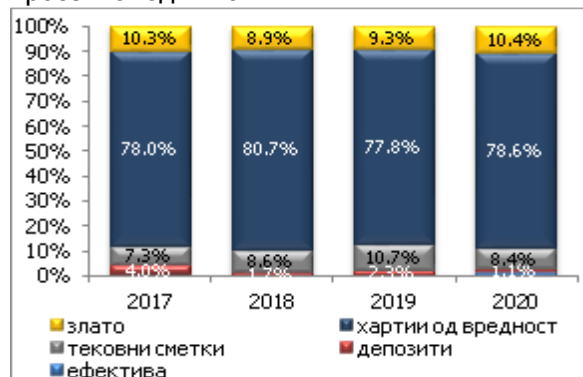
Просечна годишна географска структура на инвестициите

*МФИ и МРБ – меѓународни финансиски институции и мултилатерални развојни банки.

Графикон 80

Структура на инвестициите по инструменти просечно годишно

Извор: НБРСМ.

Графикон 81

Структура по типови хартии од вредност просечно годишно

6.4. Резултати од управувањето и инвестирањето на девизните резерви

Флексибилниот пристап на управување со девизните резерви согласно со условите на меѓународните финансиски пазари, заедно со повољните остварувања од инструментите коишто содржат кредитна премија (корпоративни инструменти на деловни банки и издавачи од периферијата на еврозоната) придонесоа за позитивниот поврат од управување со девизните резерви. **Вкупната стапка на поврат од инвестирање на девизните резерви за 2020 година изнесува 0,33%**, при што покрај остварените приходи од инвестирање вклучува и пресметани ценовни промени на хартиите од вредност и остварени курсни промени од арбитражи со девизи. Растот на цените на инструментите издадени од држави што се согледуваат како безбедни, имаа најголем придонес кон позитивните финансиски остварувања за целата година. Резултатите беа надополнети со изразениот раст на цените на обврзниците коишто содржат кредитна премија особено во вториот квартал од годината, како и од повољните остварувања од активното управување со девизните резерви.

Анализирано по портфолија, оперативното портфолио во евра има негативен придонес кон приходите од инвестирање на девизните резерви, со оглед на потребата од одржување на веднаш расположливи средства во евра на тековни сметки кај централните и деловните банки, а на коишто се применуваат негативни каматни стапки. Инвестициското портфолио во евра коешто опфаќа најголем дел од девизните резерви и вклучува инструменти со подолга рочност (и покрај најбезбедните инструменти содржи и инвестиции во инструменти коишто нудат премија за кредитниот ризик), под влијание на ценовните движења на инструментите имаше позитивни стапки на поврат. Наспроти тоа, инструментите во составот на ликвидносното портфолио во евра⁶⁵ се со пократко времетраење во споредба со инвестициското портфолио и во услови на преовладување на негативните приноси на инструментите во еврозоната, придонесоа за умерениот негативен поврат на ова портфолио. Остварувањата на сите портфолија во евра беа повисоки од соодветните референтни портфолија, коишто содржат само најбезбедни инструменти со значително негативни приноси⁶⁶.

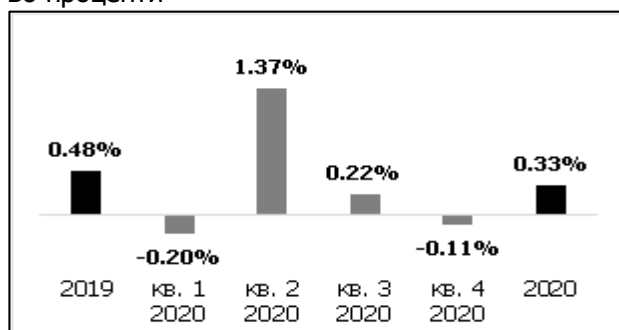
Ликвидносното портфолио во САД-долари имаше повисок поврат во однос на портфолијата во евра, заради позитивните приноси во САД, и покрај тоа што ФЕД во текот на годината го намали целното ниво на референтната каматна стапка за вкупно

⁶⁵ Коишто се наменети и за задоволување на сите договорни и потенцијални одливи во текот на една година.

⁶⁶ Државен долг издаден од земји членки на еврозоната со кредитен рејтинг од AAA до AA.

150 базични поени, на нивото од 0% - 0,25%. За позитивното остварување на ова портфолио придонесе и високиот раст на цените на американските државни хартии од вредност, предизвикан од зголемената побарувачка за овие инструменти, во услови на неизвесност на финансиските пазари на глобално ниво.

Графикон 82
Стапки на поврат на девизните резерви
Во проценти

Извор: НБРСМ.

Графикон 83
Стапки на поврат по портфолија во 2020 година

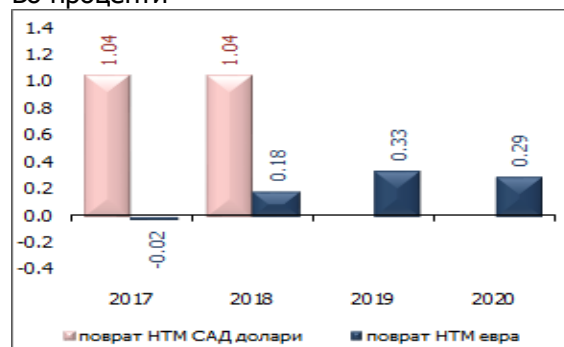
Дел од инвестициите на девизните резерви во рамките на инвестициското портфолио се насочени и кон хартии од вредност коишто се чуваат до достасување⁶⁷. Овие хартии од вредност, според своите карактеристики, имаат предвидлив и стабилен поврат и следствено ја намалуваат изложеноста на каматен ризик. Нивото на портфолиото до достасување во евра во текот на 2020 година беше релативно стабилно. Ова портфолио оствари позитивни стапки на поврат, со оглед на тоа дека беше составено од државни обврзници издадени од земји членки од еврозоната коишто имаат позитивен принос до достасување.

Графикон 84
Карактеристики на портфолијата до достасување во 2020 година
Во милиони евра

*НТМ (Held-to-maturity) - хартии од вредност до достасување
Извор: НБРСМ.

Во проценти

Прилог 3. Стручно усовршување и надградба на институционалниот капацитет

Процесот на управување со девизните резерви, почнувајќи од март 2020 година, беше приспособен на вонредните околности предизвикани од вирусот ковид-19. Во согласност со променетиот начин на спроведување на редовните активности, се промени и начинот на стручно оспособување и професионална надградба. Имено, во текот на годината се продолжи со унапредување на знаењата и градење на институционалниот капацитет во Народната банка преку учество на вработените вклучени во процесот на управување и инвестирање на

⁶⁷ Хартии од вредност класифицирани во финансиски инструменти коишто се мерат по амортизирана набавна вредност.

девизните резерви на специјализирани виртуелни работилници организирани од страна на Светската банка (во рамките на советодавната програма за управување со девизните резерви), централни и деловни банки, како и преку учество на видеоконференции. Сите учества на стручните работилници се користеа за продлабочување на знаењата и информациите околу случувањата на меѓународните финансиски пазари, начинот на приспособување кон променетите пазарни услови, како и за разгледување прашања од областа на управувањето со девизните резерви. Тоа е од исклучително значење за одржување високо ниво на ефикасност, професионализам и квалитет на човечките ресурси ангажирани во процесот на управувањето со девизните резерви.

VII. Платежни услуги и платни системи

Согласно со законските овластувања, Народната банка воспоставува, регистрира и врши надзор над сигурноста, стабилноста и ефикасноста на системите за плаќање, порамнување и клиринг. НБРСМ е сопственик и оператор на Македонскиот интербанкарски платен систем (МИПС)⁶⁸ за големи и итни плаќања во денари помеѓу неговите учесници, преку којшто се врши и порамнување на платните трансакции поврзани со спроведувањето на монетарната политика, се врши конечното порамнување на другите платни системи и системи за порамнување хартии од вредност, како и на платежните трансакции за државата и државните органи и другите учесници во системот. Истовремено, НБРСМ има надзорни надлежности над работењето на платните системи, како и супервизорски надлежности над банките и над другите субјекти коишто даваат платежни услуги во земјата. Регулаторната и катализаторска улога на НБРСМ е насочена кон хармонизацијата на националната регулатива со европската регулатива, следење на развојните тенденции и создавање амбиент за нивно спроведување во земјата во рамките на интеграцискиот процес кон ЕУ.

7.1. Усогласување на националното со европското законодавство

Во рамките на редовните активности за усогласување на националното со европското законодавство во областа на платежните услуги и платните системи, НБРСМ и Министерството за финансии го финализираа Нацрт-законот за платежни услуги и платни системи во којшто се транспонирани главните акти⁶⁹ од законодавството на ЕУ во оваа област. Новата правна рамка, којашто ќе овозможи влез на нови даватели на платежни услуги на домашниот пазар би довело до зголемување на конкурентноста и ефикасноста во платежната сфера и би го поттикнало процесот на дигитална трансформација на плаќањата. Воедно, Нацрт-законот обезбедува поголема транспарентност и информираност на корисниците на платежни услуги за надоместоците кај одделните даватели на услугите, висок степен на заштита на потрошувачите, преку законски дефинирани можности за разрешување на евентуалните поплаки, како и за вонсудски решавања спорови при што постапките и обврските на давателите на платежни услуги се јасно дефинирани согласно со современите практики во овој домен. Исто така, со одредбите на Нацрт-законот ќе се овозможи споредливост на надоместоците за платежните услуги и избор на најповолен давател на платежни услуги. Особена придобивка е што Законот овозможува ограничени заменски надоместоци со платежни картички, а за одредени категории потрошувачи ќе се овозможи отворање сметки со основни функции преку кои ќе може да се извршуваат одреден број бесплатни платежни трансакции.

Паралелно со активностите за финализирањето на Предлог-законот за платежни услуги и платни системи, Народната банка активно работеше на изготвувањето нацрт

⁶⁸ МИПС – Македонскиот интербанкарски платен систем е систем за бруто-порамнување во реално време (RTGS) на плаќањата во денари и главно се користи за плаќањата со висока вредност и за итните меѓубанкарски плаќања.

⁶⁹ Директивата за платежни услуги на внатрешниот пазар (2015/2366/ЕЗ), Директивата за конечност на порамнувањата (98/26/ЕЗ и 2009/44/ЕЗ), Директивата за електронски пари (ЕМД2 2009/110/ЕЗ), Директивата за споредливост на надоместоци за услуги поврзани со платежните сметки, пренос на платежни сметки и пристап до платежните сметки со основни функции (2014/92/ЕЗ), дел од одредбите од Петтата директива за спречување перење пари и финансирање тероризам (2018/843) коишто се однесуваат на воспоставување единствен регистар на сметки и сефови, Регулацијата за заменски надоместоци за платежни трансакции засновани на картички (2015/751) и Регулацијата за воспоставување технички и деловни барања за кредитни трансфери и директни задолжувања во евра (260/2012), во делот на одредбите поврзани со директните задолжувања.

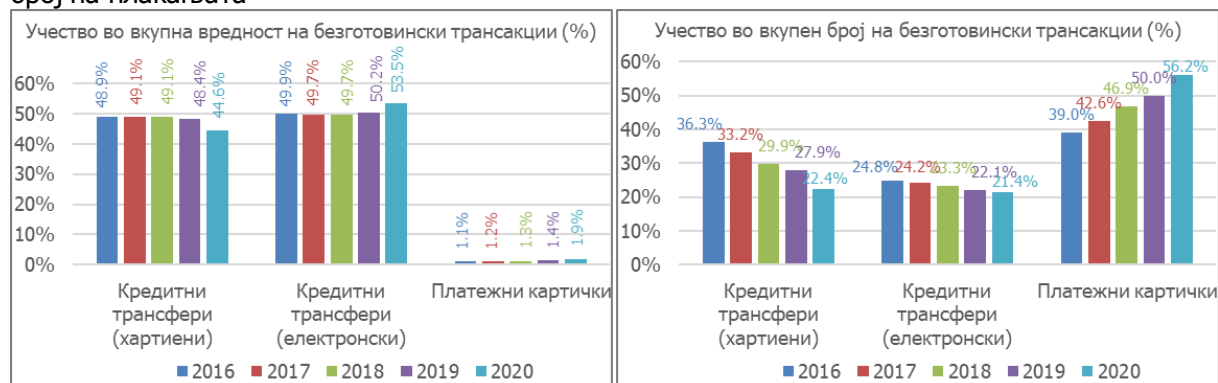
подзаконска регулатива за примена на Законот по неговото донесување. За овие активности беше обезбедена техничка помош од ЕУ⁷⁰ во чии рамки беа согледани практичните искуства и применетите стандарди и најдобри практики кај неколку централни банки од земјите членки на ЕУ.

7.2. Платен промет остварен со безготовински платни инструменти

Вкупната вредност на плаќањата⁷¹ во земјата во 2020 година забележа годишен пад од 5% и изнесуваше 3.859 милијарди денари, при извршени 140 милиони трансакции и остварен годишен раст на бројот на трансакции од 10,2%. Кредитните трансфери повторно преовладуваат (98,1%), при зголемено структурно учество за 3.3 п.п. на вредноста на кредитните трансфери иницирани електронски (учество од 53,5%) за сметка на намалувањето на учеството на кредитните трансфери иницирани на хартија за 3.8 п.п. (учество од 44,6%) и зголемен раст од 0,5 п.п. (или учество од 1,9%) на платежните картички во вкупната вредност остварена со безготовински платни инструменти.

Графикон 85

Структурно учество на безготовинските платни инструменти во вкупната вредност и вкупниот број на плаќањата

Извор: НБРСМ.

Промената во структурата на плаќањата се забележува особено кај бројот на извршени трансакции со одделните безготовински платни инструменти. Така, во 2020 година продолжи тенденцијата на раст на бројот на трансакции со платежни картички, достигнувајќи учество од 56,2% во вкупниот број на плаќања (раст на учеството од 6,2 п.п. на годишна основа), при речиси изедначено учество на кредитните трансфери иницирани на хартија или електронски (22,4% и 21,4%, соодветно). Промените во структурата, предизвикани од растот на учеството на платежите картички и годишниот пад на употребата на кредитните трансфери иницирани на шалтерите на банките (за 5.5 п.п) во значителен обем под влијание на корона-кризата, неспорно укажуваат на промена на навиките на граѓаните и компаниите, поточно сè почесто користење на придобивките од дигитализацијата на пазарот на платежни услуги.

⁷⁰ Проектот финансиран од ЕУ под називот „Јакнење на институционалните капацитети на Народната банка на Република Северна Македонија на патот кон нејзиното членство во ЕСЦБ“, се одвиваше во временски период од 18 месеци. Главната цел на овој проект беше поддршката на Народната банка во одржувањето на стабилноста на макроекономскиот и финансискиот систем, преку усогласување на законодавството, политиките, правилата и стандардите на работењето со барањата на Европскиот систем на централни банки.

⁷¹ Плаќањата се однесуваат на трансакциите на правните и физичките лица (без секторот монетарни финансиски институции). Платните инструменти што се користат за извршување на плаќањата во Република Северна Македонија се кредитните трансфери и платежните картички, додека чековите беа во употреба до 2007 година, а директните задолжувања сè уште не се воведени како платен инструмент. Воедно, и покрај законската можност, не постојат трансакции со користење електронски пари.

7.2.1 Кредитни трансфери

Вкупниот број плаќања извршени со кредитни трансфери во 2020 година изнесува 61,3 милиони трансакции и забележа годишен пад од 3,6%.

Табела 3
Кредитни трансфери како безготовински платен инструмент за физички и правни лица

Број на Кредитни трансфери (структурално учество) (2020 година)	Физички лица (%)	Правни лица (%)
<i>Според начинот на иницирање</i>		
хартени	69.3	43.9
електронски	30.7	56.1
<i>Според уредот на којшто се иницирани електронските кредитни трансфери</i>		
персонален сметач	66.7	98.5
мобилен телефон	32.6	1.5
банкомат	0.7	/

Извор: НБРСМ.

Во структурата на кредитните трансфери од аспект на корисникот и натаму преовладуваат правните лица со 71,2% (70,1% во 2019 година) додека, пак, остатокот од 28,8% се иницирани од физичките лица. Иако граѓаните за извршување на плаќањата со кредитен трансфер најчесто ги користеле шалтерите на банките (69,3%), сепак од почнувањето на корона-кризата па наваму, забележливо е дека физичките лица сè почесто ги користеле придобивките на електронското банкарство (учеството на овие трансакции е 30,7%, наспроти 22% претходната година). Притоа, 66,7% ги користеле персоналните сметачи, 32,6% апликациите на мобилен телефон, а незначителен процент од населението користеле банкомат и за таа цел. За разлика од физичките лица, правните лица претежно, или 56,1% од вкупните кредитни трансфери, ги извршиле електронски. Како и кај граѓаните, така и кај правните лица од електронските канали преовладува употребата на персоналниот сметач, и тоа дури со 98,5%, а само 1,5% за таа цел ги користеле мобилните банкарски апликации.

Иако електронскиот начин на иницирање на плаќањата заради неговата ефикасност, практичност и брзина сè повеќе се прифаќа во земјата, сепак споредбените податоци покажуваат дека во Република Северна Македонија има релативно пониско структурно учество на бројот на електронски иницирани трансакции со кредитни трансфери (48,7%), во споредба со старите земји членки на ЕУ⁷² и земјите од ЦИЈЕ⁷³, каде што учеството на електронски иницирани кредитни трансфери во вкупниот број трансакции со кредитни трансфери изнесува 94% и 89%⁷⁴, соодветно.

7.2.2 Платежни картички

Вкупниот број трансакции со платежни картички издадени од домашни издавачи на уредите лоцирани во земјата во 2020 година изнесува 106,4 милиони трансакции и забележа годишен раст од 15,6%. Притоа, и во оваа како и во изминатите години, расте структурното учество на бројот на трансакции на физичките места на продажба за 3 п.п. достигнувајќи 70%, за сметка на намаленото учеството за 6 п.п. на трансакциите за повлекување готовина од банкоматите (23%). Менувањето на навиките на граѓаните заради условите коишто ги наметна пандемијата на ковид-19 придонесе и за значителен раст на употребата на платежните картички на домашните виртуелни (интернет) места на продажба, коешто изнесува 7%, но е сепак сè уште релативно ниско, а мала е и употребата на картичките за депонирање готовина на банкоматите во земјата.

⁷² Австрија, Белгија, Германија, Грција, Данска, Ирска, Италија, Обединето Кралство, Португалија, Финска, Франција, Холандија, Шведска и Шпанија.

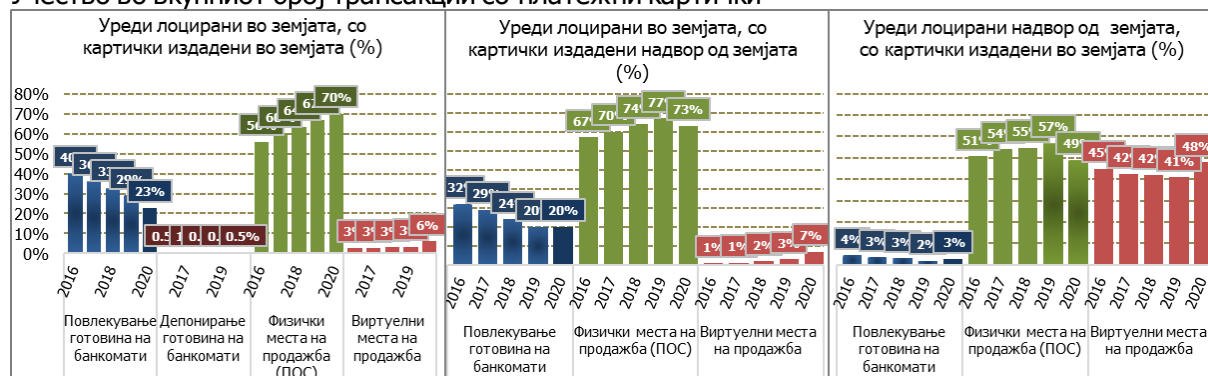
⁷³ Бугарија, Естонија, Кипар, Латвија, Литванија, Полска, Република Чешка, Романија, Словачка, Словенија, Унгарија и Хрватска.

⁷⁴ Последните расположливи податоци за земјите членки на ЕУ се однесуваат на 2019 година.

Во 2020 година на уредите лоцирани во земјата, со платежни картички издадени од странски издавачи се извршени 4,4 милиони трансакции (годишен пад од 35,6%). Намалувањето на овие трансакции е очекувана појава поради затворањето на границите и намалените патувања како последица на глобалната здравствена криза. Сепак, од аспект на структурата и навиките на употребата на странските платежни картички во земјата, сè уште е видлива нивната сè поголема употреба за плаќања на физичките места на продажба (учество од 73%), при стабилна и непроменета употреба за повлекување готовина од банкоматите (учество од 20%). Притоа, евидентиран е годишен раст од 4 п.п., односно учество од 7% на употребата на странските платежни картички за плаќање на домашните виртуелни (интернет) места на продажба.

Графикон 86

Учество во вкупниот број трансакции со платежни картички

Извор: НБРСМ.

Со платежните картички издадени од домашни издавачи на уредите лоцирани надвор од земјата, во 2020 година се извршени 5,7 милиони трансакции, што претставува значително намалување за 31,5% во однос на минатата година пред сè како резултат на затворањето на границите и процедурите за напуштање на земјата во време на пандемија. За разлика од големата употреба на банкоматите во земјата за подигање готовина со платежните картички од домашните издавачи, но и од странските издавачи, имателите на картички издадени од домашни издавачи при патувањето надвор од земјата не ги користат често странските банкомати и не подигаат значителни износи на готовина (учество од 3% во бројот на вкупните трансакции со картички од домашни издавачи на уреди надвор од земјата). Во услови на пандемија, очекувана е и зголемената употреба на платежните картички од домашни издавачи за плаќање на виртуелните (интернет) места на продажба на странски субјекти (48,4%), коешто забележа раст од 7 п.п. во однос на 2019 година, со што речиси се изедначи со учеството на плаќањата на физичките места на продажба (48,6%).

7.3. Платежна инфраструктура

Вкупниот број трансакциски сметки во земјата отворени кај деловните банки на крајот на 2020 година изнесува 3,82 милиона, од кои 95% се на физички лица, додека остатокот од 5% се сметки на правни лица. Речиси секое четврто физичко лице депонент поседува сметки преку кои може да врши електронски плаќања, додека, пак, за правните лица, 36% од вкупниот број трансакциски сметки овозможуваат електронски плаќања, што претставува зголемување за 5 п.п. во однос на крајот на 2019 година.

Вкупниот број платежни картички издадени од домашните субјекти на крајот на 2020 година изнесуваше 2,1 милион картички и во споредба со крајот на 2019 година бележи раст од 14,6%. Најголемиот придонес во годишниот пораст на бројот на платежните картички во циркулација се должи на издавањето на домашната платежна картичка, како една од мерките на Вадата на Република Северна Македонија за ревитализацијата на македонската економија во услови на ковид-19. Во 2020 година, издавачите на платежни картички во земјата продолжија со примената на напредните технологии на коишто се заснова работењето со платежните картички во светски рамки. Во тој контекст, покрај новите издадени платежни картички во рамките на владиниот проект, забрзано се вршеше замена на контактните картички со картички со контактнo-бесконтактната технологија, вклучително и замена на платежните картички чијшто рок сè уште не беше истечен, со што на крајот од 2020 година учеството на контактнo-бесконтактните картички изнесуваше значителни 62%, од вкупниот број картички со платежна функција што претставува зголемување од 9 п.п., во споредба со учеството на крајот на 2019 година. Во 2020 година е забележан напредок во делот на понудата на виртуелни паричници преку интеграција на бесконтактната картичка со мобилната апликација.⁷⁵ Со ваквата технолошка иновација, кога сите неопходни елементи за безбедно и ефикасно извршување на плаќањето се интегрираат со мобилната апликација, домашниот пазар на платежни услуги се збогатува со модерен, удобен и сигурен начин за извршување на плаќањата, којшто ја исклучува физичката употреба на пластичната платежна картичка.

За примена на бесконтактната технологија, паралелно со растот на бројот на контактнo-бесконтактните картички од 34,5% на годишна основа во 2020 година, забележлив е и годишен раст од 16% (или двојно поголем годишен раст од оној којшто беше евидентиран на крајот од 2019 година) на бројот на инсталирани уреди на продажните места коишто покрај контактна поддржуваат и бесконтактна технологија, со што достигнаа високо учество од 73% во вкупниот број уреди за електронски плаќања на физичките места на продажба на крајот на 2020 година (24.466 инсталирани контактнo-бесконтактни уреди од вкупно 33.699 уреди). Зголемена понуда и употреба на современи дигитални уреди за вршење на плаќањата во 2020 година се забележува и преку годишно зголемување од 18% на бројот на банкоматите со дополнителна функција за депонирање готовина (193 банкомати), додека, пак, бројот на банкомати со дополнителна функција за иницирање кредитен трансфер (359) е релативно стабилен.

На крајот на 2020 година, при незначителен годишен раст од 0,1%, вкупниот број трговци во земјата коишто прифаќаат плаќања со платежни картички достигна 13.256, при што најголемо учество од 90,4% имаат трговците што ги прифаќаат плаќањата на физичките места на продажба (11.987), додека 9,6% или 1.269 се трговци коишто ги прифаќаат плаќањата со картичка на виртуелните места на продажба. Како резултат на корона-кризата, социјалната дистанца и потребата од заштита на граѓаните, компаниите започнаа со отворање голем број виртуелни продавници, па така во споредба со минатата година, е забележан значителен годишен раст на бројот на трговци коишто прифаќаат плаќања со картичка на виртуелните места на продажба (за 45%), при умерен пад на бројот на трговците коишто прифаќаат плаќања со картичка на физичките места на продажба (3,1%).

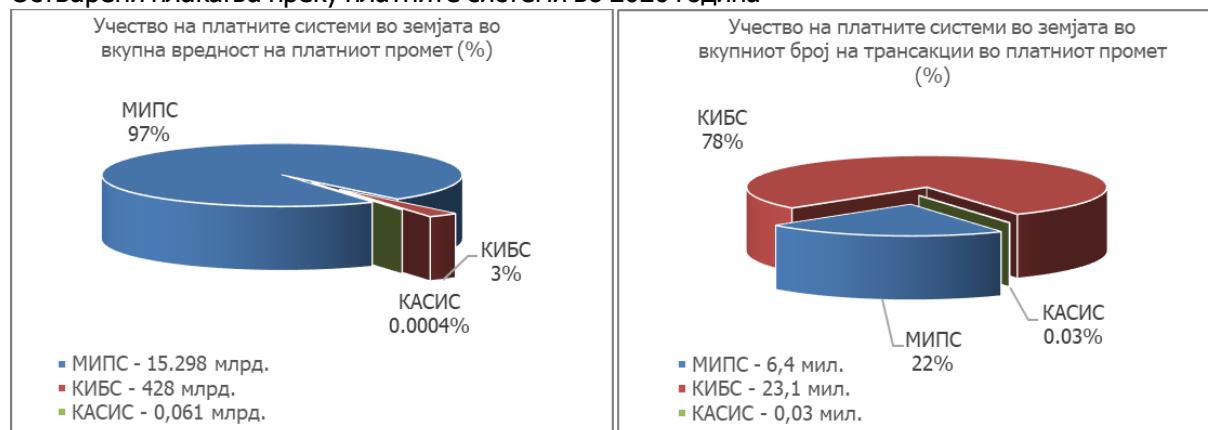
⁷⁵ Во 2020 година уште една банка понуди виртуелен паричник заснован на интеграција на бесконтактната картичка со мобилната апликација, со што ваквата услуга веќе ја нудат три банки.

7.4. Платни системи во земјата

Во 2020 година вкупната вредност на трансакциите во земјата преку платните системи достигна 15.729 милијарди денари, забележувајќи годишен раст од 10,9%, при остварени 29,6 милиони трансакции, коишто остварија умерен годишен пад од 3,6%. Од аспект на вредноста на трансакциите, најголемиот дел се извршени преку платниот систем МИПС, и тоа 97%, додека останатиот дел од 3% од вкупните плаќања се извршени преку платниот систем КИБС⁷⁶. Незначителен дел е извршен преку платниот систем КАСИС⁷⁷. Во структурата на бројот на трансакции во истиот период, најголемо учество забележа платниот систем КИБС (78%), по што следува платниот систем МИПС со 22%, додека КАСИС има мало учество (0,03%).

Графикон 87

Остварени плаќања преку платните системи во 2020 година

Извор: НБРСМ.

Нето-порамнувањата на плаќањата преку платниот систем КИБС и платниот систем КАСИС се вршат на редовна основа преку системот за порамнување МИПС, којшто во 2020 година работеше 247 дена и овозможи достапност за учесниците во системот од 99,97%.

7.5. Надзор на платните системи во согласност со меѓународно прифатените стандарди

Активностите за надзор на Народната банка вклучуваат надзор на операторите на платните системи и анализа на податоците и информациите обезбедени од страна на операторите, во согласност со националната правна рамка којашто го регулира надзорот⁷⁸ во која се преточени меѓународно прифатените стандарди за надзор⁷⁹. Народната банка го врши надзорот на платните системи непосредно, со увид кај операторот којшто управува и раководи со платниот систем и посредно, преку редовно вонтеренско следење на работењето на платниот систем. Овие активности пред сè имаат за цел да ги идентификуваат потенцијалните ризици во работењето со чие

⁷⁶ Клириншката куќа „Клириншки интербанкарски системи“ АД Скопје е оператор на платниот систем за мултилатерално одложено нето-порамнување за обработка на мали плаќања, чиј износ не надминува 1.000.000 денари.

⁷⁷ Интернационалниот картичен систем АД Скопје (КАСИС) претставува систем за мултилатерално одложено нето-порамнување на плаќањата со домашни брендови на платежни картички.

⁷⁸ Одлука за начинот и методологијата на надзор на платните системи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 17/16) и Одлука за критериумите и стандардите за работењето на платните системи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 17/16).

⁷⁹ „Принципи за инфраструктурата на финансиските пазари“ (ПИФМ) на Комитетот за системи за плаќање и порамнување и Технички комитет на Меѓународната организација на комисији за хартии од вредност.

соодветно управување ќе се овозможи ефикасно, непречено и сигурно функционирање на платните системи.

Во таа смисла, во текот на 2020 година Народната банка го заврши теренскиот дел од непосредниот делумен надзор на операторот на платниот систем КИБС за проценка на усогласеноста на работата на овој платен систем со барањата од преостанатите седум принципи за значајните платни системи⁸⁰. Во тек се последователните активности за подготовка на извештајот со утврдените наоди и негова достава до КИБС за натамошно постапување. Со завршувањето на овој надзор, ќе се заокружи надзорот над платниот систем КИБС според сите барања од принципите коишто се применливи за значајните платни системи. Исто така, завршен е теренскиот дел од непосредниот делумен надзор на операторот на платниот систем МИПС за проценка на усогласеноста со девет принципи.

При крајот на 2020 година, Народната банка започна со непосреден делумен надзор на платниот систем МИПС со преостанатиот дел од барањата за системски значајни платни системи и започна со непосредниот целосен надзор на операторот на платниот систем КАСИС за проценка на усогласеноста со сите барања од принципите коишто се применливи за други платни системи. Извештаите со наодите од извршениот непосреден делумен надзор над платните системи МИПС и КАСИС ќе бидат изготвени во текот на 2021 година, со што ќе се заокружи надзорот на сите платни системи според сите соодветно применливи принципи.

Истовремено, на редовна основа се спроведуваше вонтеренски надзор на платните системи, врз основа на кој беше утврдено дека во текот на 2020 година платните системи во Република Северна Македонија работеа со високо ниво на оперативност, достапност и ефикасност, без забележани падови и нарушувања. Ова е особено значајно во услови кога земјата се соочи со корона-кризата и е резултат на претходно поставени и тествани процедури за обезбедување непрекинатост во работењето согласно со стандардите за нивно работење пропишани од Народната банка. Во услови на пандемија, Народната банка превзеде низа мерки обезбедувајќи високо ниво на информациска сигурност, како и заштитни мерки за вработените, обезбедувајќи непрекинатост на работењето на критичните работни процеси поврзани со операциите на платните системи. Општо земено, платните системи во 2020 година и покрај предизвиците произлезени од пандемијата на ковид-19 којашто го промени начинот на кој се извршуваа работните процеси (работа од дома и со ротирачки смени во работните простории на оперативните места), работеа ефикасно со што обезбедија непречено и стабилно извршување на плаќањата во Република Северна Македонија.

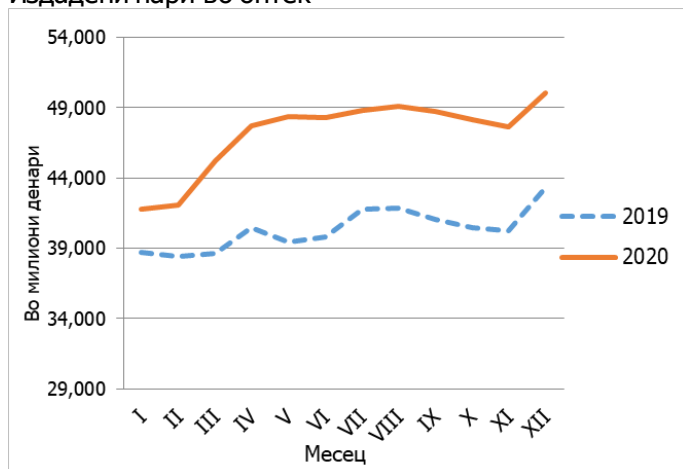
⁸⁰ Надзорот на КИБС за проценка на усогласеноста на работата на овој платен систем со барањата од останатите 6 применливи принципи за значајни платни системи се изврши со два делумни надзори. Првиот којшто се однесува на два принципа започна во ноември 2017 година и заврши со исполнување на сите препораки од страна на операторот КИБС во ноември 2019 година. Вториот делумен надзор чија цел беа четири принципи започна во декември 2018 година и заврши со исполнување на соодветните препораки во декември 2020 година.

VIII. Издавање и управување со книжните и кованите пари на Република Северна Македонија – трезорско работење

8.1. Издадени пари во оптик

Со состојба на 31.12.2020 година, вкупниот износ на издадените пари во оптик е 50.029 милиони денари и во однос на крајот од 2019 година тие бележат зголемување од 6.706 милиони денари, или 15,5%⁸¹. Структурата на парите во оптик укажува дека на крајот на годината, книжните пари учествуваат со 97,8%, а кованите пари со 2,2% од вкупната вредност. Од аспект на бројот на издадени пари во оптик, учеството на книжните пари изнесува 28,6% (110,3 милиони парчиња), а на кованите пари 71,4% (275,2 милиона парчиња).

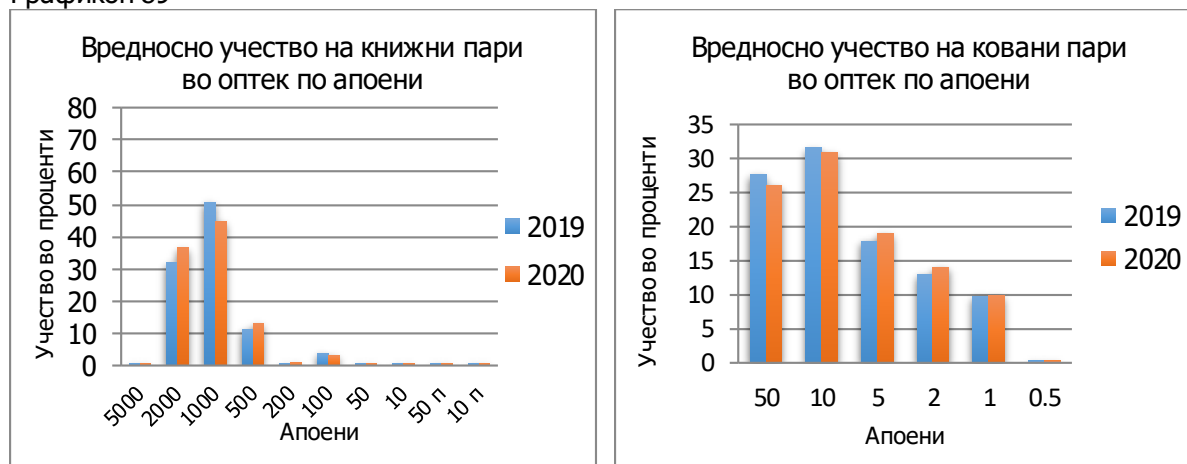
Графикон 88
Издадени пари во оптик

Извор: НБРСМ.

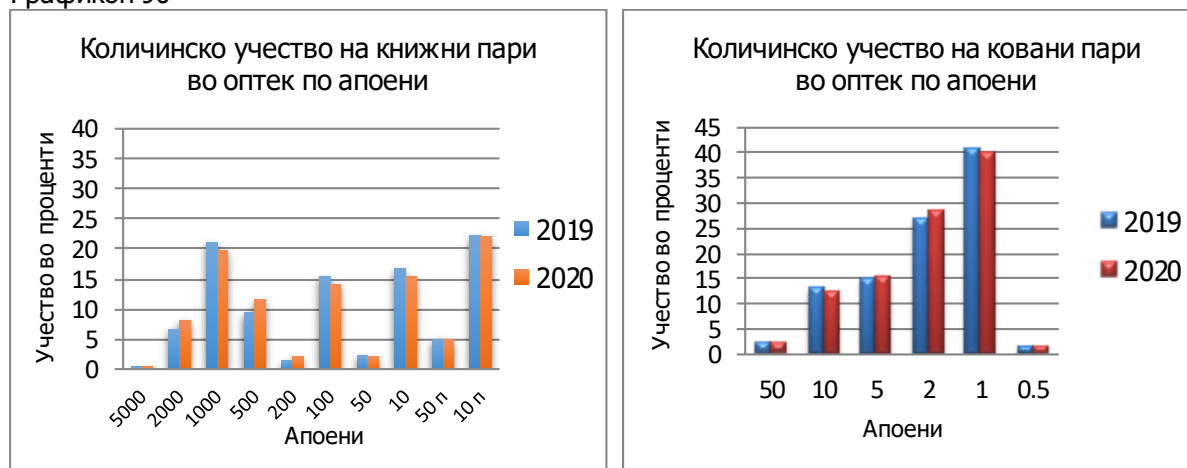
Најголемо учество во вкупната вредност на емитираните книжни пари имаат книжните пари во апоен од 1000 денари (44,7%), 2000 денари (36,5%) и 500 денари (13,1%). Останатите книжни пари учествуваат со 5,7% во вкупната вредност. Во 2020 година, најголемо учество во вредноста на кованите пари имаат апоените од 10 денари (30,9%), 50 денари (26,1%) и 5 денари (18,9%).

⁸¹ Во прикажаните податоци за издадените пари во оптик, не се вклучени количините и вредноста на кованите пари за колекционерски цели, коишто Народната банка од уметнички, културни и промотивни причини ги изработи и ги пушти во оптик. Кованите пари за колекционерски цели се достапни првенствено во странство, но и во Република Северна Македонија. Вредноста на кованите пари за колекционерски цели во оптик, со состојба на 31 декември 2020 година, изнесува 11,2 милиона денари.

Графикон 89⁸²

Извор: НБРСМ.

Графикон 90

Извор: НБРСМ.

Во структурата на парите во оптек според бројот на парчиња, најголемо учество имаат книжните пари во апоен од 10 денари – полимер (22,1%), 1000 денари (19,8%), 10 денари (15,4%) и 100 денари (14%). Останатите книжни пари учествуваат со 28,7% во вкупната количина на книжните пари во оптек. Најголемо учество на кованите пари во оптек има апоенот од 1 денар (40,1%) и 2 денари (28,4%).

Полимерните пари во структурата на издадените пари во оптек имаат занемарливо вредносно учество (1%) во однос на останатите книжни пари, при што треба да се има предвид нивната мала номинална вредност и релативно краткиот период на циркулација. Според количината, учеството на полимерните пари во вкупниот број книжни пари во оптек е забележително и изнесува 27%, имајќи ја предвид нивната значајна улога во малопродажбата.

⁸² Со буквата „п“ во графиконите се обележани полимерните пари.

8.2. Снабдување на банките и центрите за готовина со книжни и ковани пари

Народната банка, во текот на 2020 година, изврши издавање готовина на банките и центрите за готовина⁸³ во износ од 26.599 милиони денари (зголемување од 17,9% во однос на 2019 година). Истовремено, е примена готовина од банките и центрите за готовина во износ од 20.256 милиони денари (зголемување од 6,3% во однос на 2019 година). Анализата на апоенската структура на книжните и кованите пари укажува дека, во вкупниот промет, кај книжните пари најголемо учество се забележува кај апоенот од 1000 денари од 25,5% во 2020 година (односно 25,7% во 2019 година), а кај кованите пари преовладува апоенот од 2 денари со учество од 40,9% во 2020 година (наспроти 29,9% во 2019 година).

Графикон 91

Извор: НБРСМ.

8.3. Обработка и поништување книжни и ковани пари

Во текот на 2020 година, во процесот на контрола на квалитетот на книжните пари коишто биле во оптек, се обработени вкупно 36,6 милиони парчиња од кои заради несоодветност за оптек се уништени 4,1 милион парчиња (12,7 милиони книжни пари во 2019 година). Најголемо учество во уништените книжни пари имаат апоените од 100 (52,1%) и 500 (23,2%) денари. Во 2020 година се обработени и 3,7 милиони парчиња ковани пари во апоени од 1, 2, 5, 10 и 50 денари, од кои 16 илјади парчиња се повлечени како несоодветни за оптек.

8.4. Експертиза на сомнителни / фалсификувани пари

Во рамките на своите надлежности, како единствена овластена институција за утврдување на автентичноста на книжните и кованите пари деноминирани во денари и во странски валути, Народната банка и во текот на 2020 година успешно ја извршува функцијата на експертиза на доставените сомнителни пари. Во рамките на зајакнување на капацитетите за прецизно откривање на фалсификуваните пари кај субјектите коишто секојдневно ракуваат со готовина, Народната банка во текот на 2020 година имаше намера да ги зајакне специјализираните обуки на вработените во банките и центрите за готовина, но заради мерките за превенција од ширење на вирусот ковид-

⁸³ Во текот на 2020 година во активностите поврзани со процесот на снабдување со готовина натаму остануваат активно да функционираат двата центри за готовина каде се пренесоа дел од готовинските операции од деловните банки.

19, ги одложи. Одложени беа и обуките планирани согласно со националниот план за обуки, во чии рамки, експертите на Народната банка требаше да обезбедат обуки за полициските службеници и вработените во останатите институции вклучени во борбата против фалсификување на парите.

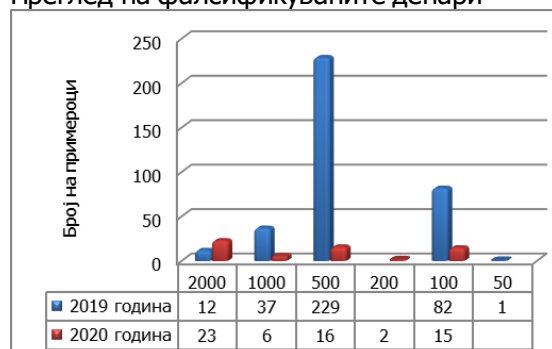
Што се однесува до бројот на експертизи извршени во текот на 2020 година, од вкупно извршени 62 експертизи на доставените сомнителни книжни пари деноминирани во денари, е утврдено дека сите примероци се фалсификати, што претставува намалување за 83% во однос на утврдените фалсификувани книжни пари откриени во текот на 2019 година. Во вкупниот број откриени фалсификувани книжни пари во 2020 година, најзастапен е апоенот од 2000 денари (23 парчиња), или 37,1% од вкупниот број фалсификати, потоа следат апоенот од 500 денари (16 парчиња), или 25,8% од вкупниот број фалсификати и апоенот од 100 денари (15 парчиња), или 24,2% од вкупниот број фалсификати. Вкупната вредност на фалсификуваните денари во 2020 година изнесува 61.900,00 денари и има незначително учество во однос на вкупната вредност на парите во оптик.

Во рамките на своите овластувања, а заради утврдување на можноста за замена врз основа на пропишаните критериуми, Народната банка во овој временски период изврши и стручно вештачење на 164 примероци оштетени книжни пари доставени од банките и центрите за готовина.

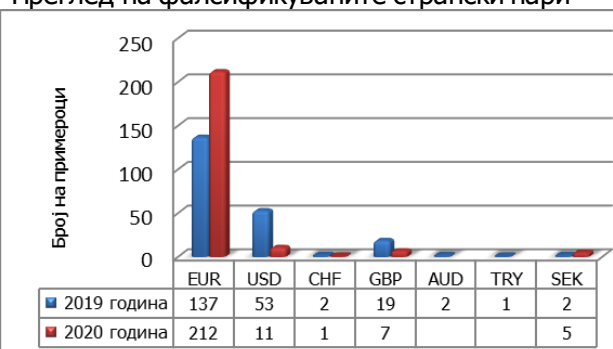
Исто така, Народната банка во текот на 2020 година вршеше замена на оштетените книжни и ковани пари коишто ги доставуваа физичките лица, како и замена на парите коишто се повлечени од оптик, а за кои не постои временско ограничување за нивна замена. Вкупно е извршена замена на 1.053 книжни пари и 17.698 парчиња на книжните пари повлечени од оптик.

Графикон 92

Преглед на фалсификуваните денари

Преглед на фалсификуваните странски пари

Извор: НБРСМ.

Во однос на извршените експертизи на доставените сомнителни книжни и ковани пари деноминирани во странски валути во 2020 година, од вкупно 279 направени анализи се утврдени 236 фалсификувани пари и 43 оригинални пари. Во вкупниот број фалсификувани книжни пари, најзастапени се книжните пари во евра (212 парчиња) и американски долари (11 парчиња). Како и претходните години, бројот на забележани фалсификувани ковани пари е незначителен и се сведува на вкупна количина од 3 парчиња фалсификувани ковани пари во апоен од 2 евра. Општата оценка е дека фалсификуваните книжни и ковани пари имаат релативно лош квалитет на изработка,

што овозможува едноставно и лесно откривање и утврдување на нивните карактеристики⁸⁴.

Во октомври 2020 година, Народната банка склучи [Договор за соработка со Европската централна банка \(ЕЦБ\) во сферата на заштитата на банкнотите во евра од фалсификување](#). Со ова, се заокружува рамката на соработката во однос на заштитата на еврото од фалсификување, имајќи го предвид и Договорот со Европската комисија за соработка во сферата на заштитата на кованите евра од фалсификување, којшто беше склучен минатата година.

8.5. Контрола на примената на стандардите и критериумите за готовинско работење кај банките и центрите за готовина

Почитувајќи ги мерките за превенција од ширење на вирусот ковид-19, Народната банка во текот на 2020 година им се посвети на посредните контроли на податоците за видот и бројот на машините за обработка на пари, локациите каде што се сместени тие и количината на парите обработени преку машините за обработка и парите обработени рачно, коишто, квартално, банките и центрите за готовина ги доставуваат до Народната банка.

Во референтниот период се спроведени вкупно 30 редовни тестирања на машини за обработка на книжни и ковани пари, заради изминување на временската рамка на важноста на потврдите со кои се докажува способноста на машините за вршење соодветна обработка на парите.

8.6. Продажба на ковани пари за колекционерски цели

Кованите пари за колекционерски цели се уникатни, репрезентативни и со извонредна уметничка вредност којашто придонесува за промоција на Република Северна Македонија во странство. Иако, првенствено продажбата на кованите пари за колекционерски цели е наменета и се одвива во странство, се бележи интерес за нив и во земјава⁸⁵. Во 2020 година, се продадени вкупно 90 примероци од кованите пари за колекционерски цели, од кои преку Народната банка се продадени 69 парчиња, додека преку комисионерот 21 парче.

⁸⁴ При експертизата на техниката на изработка на фалсификуваните книжни пари, утврдено е дека тие се изработени главно на обична хартија, без доволно заштитни елементи, со користење компјутерска техника (скенирање и печатење) или, пак, со користење фотокопир во боја.

⁸⁵ Заради зголемениот интерес за овие ковани пари и овозможување нивна поголема достапност за набавка, во попладневните часови и во неработните денови, Народната банка овозможи нивна комисиона продажба преку Националната установа „Спомен кука на Мајка Тереза“, Скопје.

IX. Внатрешна ревизија

Во 2020 година, Дирекцијата за внатрешна ревизија (ДВР) целосно ја спроведе својата програма за работа. Преку систематско оценување и давање препораки за подобрување на процесот на управувањето со ризиците, соодветноста и ефективноста на внатрешните контроли, како и на процесите на управување, внатрешната ревизија ги остваруваше своите основни цели, давајќи уверување за:

1. ефикасната и економичната употреба на ресурсите;
2. безбедното чување и заштита на средствата;
3. веродостојноста и интегритетот на финансиските и другите информации; и
4. усогласеноста на работењето со законските и подзаконските акти, интерните политики и процедурите за работа.

Во 2020 година, беа извршени вкупно 17 ревизии (14 редовни ревизии и 3 вонредни ревизии), при што беа опфатени 17 работни процеси. За утврдените наоди беа дадени вкупно 22 препораки за подобрување на системот на интерни контроли. На редовна квартална основа се следеше спроведувањето на дадените препораки, при што сознанијата од извршените следења укажуваат на тоа дека препораките главно се почитуваат и се остваруваат во зададените рокови. Нивото на остварување на вкупно 28 дадени препораки, од минатите години (12) и од 2020 година (16), со рок на остварување во 2020 година изнесува 82%, односно само 5 препораки не се остварени и за нив е определен нов рок за остварување.

Покрај редовните, внатрешната ревизија имаше дополнителни активности преку примена на Програмата за потврдување на квалитетот и унапредување на работењето на ДВР. Од овој аспект, во рамките на оваа програма, во текот на 2020 година се изврши ревидирање и се донесе нов Правилник и ново Техничко упатство за работа на внатрешната ревизија, се изработи Упатство за извршување ревизии на проекти и соодветна методологија за процена на ризичноста на проекти, како и други активности од доменот на внатрешната ревизија.

Работењето на ДВР беше поблиску надгледувано од Комитетот за ревизија, којшто одржуваше редовни седници во текот на 2020 година.

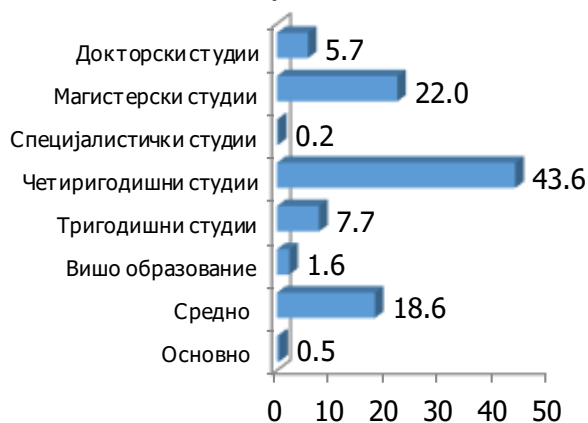
Х. Управување со човечките ресурси

Управувањето со човечките ресурси е еден од клучните фактори за успешно функционирање на секоја организациска целина. Народната банка на Република Северна Македонија е институција којашто постојано се грижи и инвестира во своите вработени, заради јакнење на нивните вештини и компетенции и зголемување на стручните знаења, со цел да се создаде високостручен кадар којшто соодветно ќе им одговори на предизвиците за успешно остварување на целите на работењето.

На крајот од 2020 година, бројот на работници⁸⁶ во Народната банка изнесува 434 и се бележи негово намалување во однос на крајот на 2019 година (440 вработени). Согласно со тоа, се забележува и мала промена во половата структура на работниците во Народната банка во однос на претходната година. Имено, женската популација во 2020 година изнесува 57,6%, а машката популација 42,4% од вкупните вработени, наспроти 58,3% на женската популација, односно 41,7% на машката популација во 2019 година.

Графикон 93

Квалификациска структура на работниците во Народната банка според Националната рамка на квалификации на РСМ (во проценти, со состојба на 31.12.2020 година)

Извор: НБРСМ.

Од аспект на квалификациската структура, највисоко учество од 43,6% бележат работниците со високо образование (четиригодишни студии), а потоа следат работниците со магистерски студии со 22%. Во однос на старосната структура, просечната старост на работниците во 2020 година изнесува 44,8 години, наспроти просечната старост од 44,2 години, во 2019 година.

Процесите на стручното усовршување, годишното оценување на успешноста во работењето и наградувањето, се процеси коишто Народната банка ги применува со цел да делува врз професионалниот развој

на работниците и нивната кариера. И оваа година беа спроведени советувања на ниво на организациските единици (оваа година виртуелно), поврзани со начинот на спроведувањето на процесот на оценување на успешноста во работењето, предизвиците со кои се соочуваат оценувачите, препораките на оценувачите во врска со процесот на оценување, како и поврзаноста помеѓу процесот на оценувањето и постигнувањето ангажираност кај работниците.

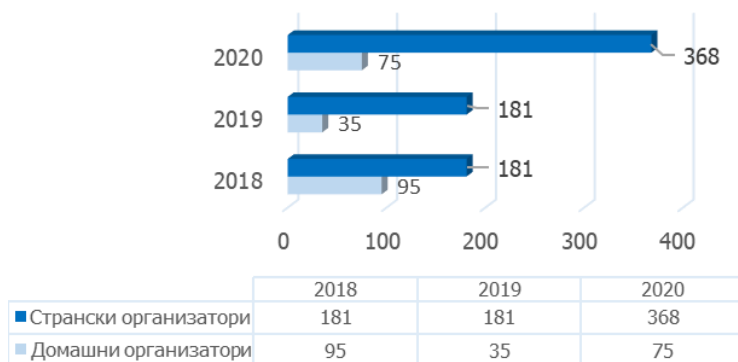
Народната банка постојано инвестира во стручното усовршување на работниците, заради исполнување на стратегиските цели, мисијата и визијата на институцијата. Во текот на 2020 година се остварени вкупно 443 стручни оспособувања во земјата и во странство.

⁸⁶ Заедно со бројот на работници ангажирани од Агенцијата за привремени вработувања, вкупниот број на вработени изнесува 440. Графиконите во овој дел се изработени според вкупниот број вработени.

Во однос на претходната 2019 година, може да се забележи дека вкупните стручни оспособувања во 2020 година бележат малку повеќе од двојно зголемување, што во најголема мера се должи на нивниот начин на организација. Имено, заради приспособување кон новите услови на функционирање, како одговор на пандемијата, организаторите на стручното усовршување значителен дел од настаните предвидени да се одржат со физичко присуство, ги изведоа во виртуелен формат, што создаде простор за поголем број учесници.

Графикон 94

Број на остварени стручни оспособувања во земјата и во странство

Извор: НБРСМ.

Притоа, стручните оспособувања организирани и од страна на странски и од домашни организатори забележале двојно зголемување во 2020 година во однос на претходната 2019 година. Притоа, во вкупните 443 остварени стручни оспособувања се вбројуваат е-курсеви, семинари, работилници, вебинари (вкупно 128 остварени вебинари во земјата и во странство). Истовремено, и бројот на

работници коишто посетиле стручно оспособување, во 2020 година, бележи пораст за 19,3%, во споредба со претходната 2019 година. Зголемувањето на бројот на работници коишто посетиле стручно оспособување се должи на зголемениот број стручни усовршувања, како и на учеството на повеќе работници на ист виртуелен настан.

Главните надворешни организатори на стручните оспособувања се европските централни банки, Меѓународниот монетарен фонд во соработка со Здружениот институт на Виена, Банката за меѓународни порамнувања, со кои Народната банка интензивно соработува преку програмите за меѓусебна соработка. Исто така, значителен број стручни оспособувања се остварени во рамките на проектите финансирани од претпристапните фондови на Европската Унија. Како главни организатори на стручните оспособувања во земјата се јавуваат домашните центри за едукација, од областа на заштитата на личните податоци и промената на законските регулативи, во доменот на работата на Народната банка.

Покрај ова, заради ширење на знаењето и искористување на внатрешниот човечки капацитет заради зајакнување и унапредување на дигиталните вештини на работниците, во 2020 година во Народната банка беа спроведени и специјализирани е-обуки, со интерен предавач, што ќе продолжи како практика и во 2021 година.

XI. Извршување на Програмата за работа за 2020 година

Вовед

Во текот на 2020 година, Народната банка во Република Северна Македонија ги остваруваше стратегиските цели во вонредни и отежнати услови како последица на здравствената пандемија на ковид-19. Притоа, во склад со мерките за заштита од ширење на вирусот, како и практиките на меѓународните финансиски институции и на централнобанкарската заедница, Народната банка презеде повеќе конкретни активности првенствено за заштита на здравјето на граѓаните, вклучително и на своите вработени. Преземените активности и мерки воедно овозможуваа непрекинато работенето на Народната банка и секојдневно извршување на нејзините законски цели и функции.

Заради ублажување на потенцијалните ефекти врз економијата предизвикани од пандемијата на ковид-19, Народната банка донесе повеќе одлуки и мерки во согласност со своите надлежности за одржување на монетарната и финансиската стабилност, како и за подобрување на целокупниот амбиент за работа на компаниите и поддршка на македонската економија. Со тоа, Народната банка остана доследна во одржувањето на стабилноста на цените и домашната валута, а банкарскиот систем покажа дека успешно се справи со шокот од корона-кризата. И во услови на пандемија од ковид-19, Народната банка активно работеше и на остварувањето на предвидените програмски активности, а со тоа и на јакнењето на својот институционален капацитет.

[Програмата за работа на Народната банка за 2020 година](#) (во понатамошниот текст: Програмата за работа) претставува детална разработка на еднаесетте стратегиски цели предвидени со [Стратегискиот план на Народната банка на Република Македонија за периодот 2020-2022 година](#) (во понатамошниот текст: Стратегискиот план). Програмата за работа содржи 151 програмска активност, при што најголемиот дел од програмските активности опфаќаат редовни работни процеси коишто се непосредно поврзани со стратегиските цели и законските задачи на Народната банка и се остваруваат во текот на целата година. Исто така, имаше и вонредни активности коишто произлегоа од новонастанатите услови на работење. Во текот на годината се изведоа и поголем број проекти, коишто овозможуваат остварување на предвидената визија на Народната банка, а тоа е да биде препознаена како независна, одговорна, професионална и транспарентна институција чијшто кредибилитет и интегритет постојано се потврдуваат.

Стратегиска цел 1 – Одржување на ценовната стабилност преку стабилен курс на денарот во однос на еврото

Во 2020 година, активностите за одржување на монетарната стабилност се извршуваа во услови коишто бараа добро осмислени, навремени и соодветни одлуки коишто овозможуваа ублажување на негативните ефекти врз економијата предизвикани од пандемијата на ковид-19 и обезбедување услови за нормално функционирање на банкарскиот систем и компаниите во земјата. Во однос на **спроведувањето на монетарната политика**, Народната банка редовно ги спроведуваше монетарните операции, имајќи ги предвид вонредните околности поврзани со ширењето на ковид-19. Заради зголемување на ликвидноста на банкарскиот систем и поддршка на кредитните текови во економијата, Народната банка **врз основа на постојано следење и анализа на можностите за обезбедување ликвидни средства на банките преку**

основниот сет монетарни инструменти, изврши повеќе измени кај монетарните инструменти коишто овозможија ликвидносна поддршка на банкарскиот систем и домашната економија. Исто така, во август 2020 година, заради задоволување на евентуалните потреби за ликвидност во евра, во услови на нарушувања на пазарот заради шокот од ковид-19, ЕЦБ ѝ овозможи на Народната банка на Република Северна Македонија **репо-линија** во износ од 400 милиони евра за обезбедување девизна ликвидност во евра за финансиските институции во Република Северна Македонија преку централната банка.

Во процесот на оперативно спроведување на монетарната политика, **вниманието на Народната банка беше насочено и кон случувањата на девизниот пазар, сè со цел да се обезбеди натамошно одржување на стабилноста на девизниот курс на денарот во однос на еврото**. Во тој контекст, беа преземени бројни **активности заради задржување на стабилноста на девизниот курс на денарот**, коишто вклучуваа: сеопфатни анализи и активно следење на случувањата и трендовите на домашниот девизен пазар; дневни комуникации со банките за обезбедување дополнителни информации потребни за подобро осознавање на движењата; реактивирање на можноста на домашните банки за пласирање девизни депозити во евра кај Народната банка; и присуство на Народната банка на девизниот пазар преку интервенции со банките поддржувачки.

Најголемиот дел од програмските активности во доменот на поставеноста на монетарната политика поврзани со подготовката на макроекономските проекции, редовните анкетни истражувања и анализи коишто се користат при донесувањето на одлуките на монетарната политика се одвиваа со редовната динамика и придонесуваа за **одржувањето на ценовната стабилност преку стабилен курс на денарот во однос на еврото**, како основна стратедиска цел на Народната банка.

Програмските активности за натамошно развивање на аналитичката инфраструктура на макроекономските проекции редовно се остваруваа. Покрај вообичаените проверки и унапредувања на постојните модели, беа спроведени активностите поврзани со конструкција на моделот ДСГЕ за анализа на политиките во Северна Македонија со помош на техничка мисија од Чешката народна банка.

Во текот на 2020 година, е направено ажурирање на основните показатели на коишто се заснова постојната монетарна стратегија, преку реоценување на монетарната трансмисија преку каматни стапки и оцена на усогласеноста на реалниот ефективен девизен курс со неговите фундаменти со примена на двата пристапа (БЕЕР и ФЕЕР)⁸⁷. Во текот на годината беа разгледани и показателите за ранливоста на македонската економија и за одделните земји во регионот, а беше извршена и редовната ревизија на одржливоста на надворешниот долг, како и на одржливоста на јавниот долг. На редовна основа беа спроведени Анкетата за кредитната активност, како и Анкетата за инфлациските очекувања и за очекувањата за движењето на реалниот БДП заради добивање важни влезни елементи при прогнозирањето на идните макроекономски текови. За потребите на проекцијата на билансот на плаќања, беа спроведени анкети за деловните планови на најголемите извозници и увозници.

Со цел да се согледаат најновите движења во македонската економија во целина и во одделните сектори на домашната економија, како и оценување на нивните влијанија врз монетарната политика, беа изготвени **редовните месечни и квартални извештаи, како и годишниот извештај за работењето на Народната банка**. Заради обезбедување транспарентност на монетарната политика, редовно се изготвуваа

⁸⁷ BEER-Behavioral Equilibrium Exchange Rate; FEER-Fundamental Equilibrium Exchange Rate.

и се објавуваа соопштенија и презентации за јавноста во кои беше даден детален осврт на очекувањата за следниот период и нивните ефекти врз монетарните одлуки.

Со оглед на неизвесното окружување во 2020 година и неговото влијание врз економијата, се подготвија повеќе презентации, интерни анализи и истражувања на актуелни теми од областа на макроекономијата. Застапени беа и анализите поврзани со новата вирусна инфекција ковид-19 и можните ефекти врз домашната економија, согледувањата на банките и влијанието на каналот на доверба врз депозитите на населението и побарувачката за девизи. Истовремено, беа објавени неколку макроекономски анализи, во вид на [аналитички прилози](#) во рамките на редовните квартални извештаи, а дел од нив беа поврзани со ефектите од пандемијата врз менувачкиот пазар и врз економијата во целина.

Стратегиска цел 2 – Одржување стабилен и сигурен банкарски систем, како основен предуслов за финансиска стабилност и за одржлив економски раст на земјата

Во текот на 2020 година, Народната банка и натаму ја **унапредува законската регулатива од доменот на банкарското работење и супервизија** согласно со одредбите на директивите на ЕУ⁸⁸ и препораките на оценувачката мисија на Меѓународниот монетарен фонд и Светската банка, ФСАП⁸⁹. Исто така, дел од **измените на подзаконските акти беа поврзани и со ефектите од корона-кризата заради приспособување на новите услови на работа**⁹⁰. Така, во април, 2020 година, се донесоа регулаторни измени со коишто на банките и штедилниците им се овозможува со промена на договорните услови да им го олеснат финансискиот товар на кредитокорисниците, а во мај 2020 година [се укина надоместокот за издавање податоци на физички лица од Кредитниот регистар](#) за нивната задолженост кон банките и штедилниците, со што се придонесе за намалување на нивниот финансискиот товар.

Во текот на годината, се изработени Нацрт-законот за решавање банки и Нацрт-законот за макропрудентен надзор, како и нацрт подзаконски акти за решавање банки и два нацрт подзаконски акта коишто произлегуваат од Законот за платежни институции и платни системи. Исто така, е изработен Законот за финансиска стабилност, а се работеше и на подзаконската регулатива од областа на [ликвидносниот ризик, утврдување поврзани лица и за лимитите на изложеноста, кредитниот ризик, методологијата за управување со ризиците, методологијата за идентификување системски значајни банки](#) и на [адекватноста на капиталот](#).

Прилог 4 Унапредување на регулативата заради хармонизација со одредбите на Европската регулатива за капитални барања и на ефикасноста на анализите на банкарскиот систем и финансиската стабилност

Во текот на годината беше изработена нова регулатива за **управување со ликвидносниот ризик** со која се воведе стапката на покриеност на ликвидноста (англ. Liquidity Coverage Ratio), како краткорочен ликвидносен стандард што банките го следат и го почитуваат, почнувајќи од 1 јануари 2021 година. Во изработката на новата регулатива се следеа барањата од европската регулатива за капиталните барања на кредитните институции и инвестициските друштва, вклучувајќи ги и измените на оваа регулатива од мај 2019 година, како и соодветните акти на Европската комисија. Покрај оваа новина, со новата регулатива се овозможува натамошно унапредување на начинот на управување со ликвидносниот ризик, пред сè во доменот на следењето на ликвидносниот ризик преку следење на стапката на покриеност со

⁸⁸ Директивата за капитални барања - Capital Requirements Directive CRD и Директивата за закрепнување и решавање на банките – Bank Recovery and Resolution Directive.

⁸⁹ ФСАП (англ.: FSAP – Financial sector assessment program).

⁹⁰ [Одлука за методологијата за управување со кредитниот ризик](#), [Одлука за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот](#), [Одлука за содржината и начинот на функционирање на Кредитниот регистар](#), [Упатството за спроведување на оваа одлука](#).

ликвидност на збирно ниво и според секоја значајна валута, воспоставување и одржување соодветна рочна структура, следење на изворите на средства и на нивната концентрација, следење на расположливите неоптоварени средства и утврдување, следење и одржување на интерните ликвидносни показатели. Се изработија нови извештаи за ликвидносниот ризик согласно со новата Одлука за управување со ликвидносниот ризик. Исто така, во однос на донесените одлуки за методологијата за управување со ликвидносниот ризик, како и Одлуката за начинот на утврдување поврзани лица и за лимитите на изложеноста, беше извршено ажурирање на дадените одговори на прашалникот добиен од ЕБА во однос на усогласеноста на домашната со европската регулатива. Со измените и дополнувањата на Одлуката за методологија за утврдување на адекватноста на капиталот, се обезбедува посоодветна примена на одредбите од Европската регулатива за капиталните барања.

Во 2020 година, НБРСМ постојано работеше и на унапредување на **ефикасноста на анализите на банкарскиот систем и финансиската стабилност** во доменот на следењето на потенцијалните извори на **остварување на кредитниот ризик** во работењето на банките. За таа цел, се предвидува создавање податочен склад од податоци од Кредитниот регистар којшто ќе овозможи сеопфатен и флексибилен преглед на сите податоци, коишто се внесуваат во Кредитниот регистар.

Во текот на годината беа спроведени повеќе активности за **унапредување на системските анализи** како поддршка на макропрудентните политики заради одржување на финансиската стабилност. Оттука, се финализираа активностите за ревидирање и потпишување на меморандумите за размена на податоци со другите регулатори на финансиски институции, заради зголемување на фреквентноста на анализите за останатите финансиски институции⁹¹. Исто така, се воведе практика за одржување состаноци на редовна основа, при што беа остварени неколку средби со Министерството за финансии и Комисијата за хартии од вредност. Во април, 2020 година заради зајакнување на координацијата за финансиската стабилност беше склучен нов [Меморандум за меѓуинституционална соработка на регулаторите](#), во согласност со препораките на Меѓународниот монетарен фонд и Светската банка. Со склучувањето на Меморандумот за соработка се зајакнува институционалниот капацитет и нивото на соработка помеѓу финансиските супервизорски органи во следењето на состојбите во финансискиот систем, навременото идентификување на системските ризици и преземањето соодветни мерки и активности за спречување и намалување на нивното влијание врз финансискиот систем, со што дополнително се зајакнува отпорноста на финансискиот систем на шокови. Исто така, согласно со одредбите на Меморандумот, се унапредува улогата и се проширува составот на Комитетот за финансиска стабилност⁹² (со вклучување на сите финансиски регулатори⁹³ и Фондот за осигурување депозити), по примерот на Европскиот одбор за системски ризици. Заради следење на системскиот ризик се дефинираа и се изработи листа на показатели за рано предупредување, а во рамките на твинингот-проектот⁹⁴ со централната банка на Хрватска се изработи нацрт-регулатива за продажба на побарувања.

За следење на движењата во банкарскиот и финансискиот систем, редовно се објавуваа податоците за банкарскиот систем и се подготвуваа [кварталните извештаи](#) за ризиците во банкарскиот систем. Поврзано со финансиската стабилност, се следеа

⁹¹ Изработена е анализа на движењата кај финансиските друштва, пензиските фондови и осигурителните друштва.

⁹² Во рамките на Комитетот, се формираа и два поткомитета, како оперативни тела – Поткомитетот за следење на системските ризици и предлагање макропрудентни мерки и Поткомитетот за подготовка за управување со финансиска криза. Во 2020 година, Комитетот за финансиска стабилност има одржано три седници, додека поткомитетите имаат одржано по две редовни седници.

⁹³ Народната банка, Министерството за финансии, Комисијата за хартии од вредност, Агенцијата за супервизија на осигурување, Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување и Фондот за осигурување на депозити.

⁹⁴ [„Јакнење на институционалниот капацитет на Народната банка на патот кон нејзиното членство во ЕСЦБ“.](#)

индексите за финансиската стабилност, а содржината на [Извештајот за финансиската стабилност](#) беше подобрена и збогатена со нови прилози коишто се однесуваа на: Анкетата за оцена на ризиците за финансиската стабилност во Република Северна Македонија и [Анкетата за согледувањата на банките за деловните активности и ризиците од работењето](#) којашто се спроведува еднаш годишно, кон крајот на првиот квартал од годината и ги одразува оцените и очекувањата на банките за натамошниот период од годината.

Два значајни проекта на кои се работеше во текот на 2020 година се: Проектот за [изработка на Стратегија за примена на финансиски технологии](#) и Проектот за [активности за заштита на потрошувачите](#). Со техничка и финансиска помош од ЕФСЕ, во рамките на втората фаза од активностите поврзани со стратегијата, беше спроведено [анкетно истражување](#) заради мапирање и скенирање на финтек-екосистемот во земјата, а изработена е [студија на остварливост за развој на финтек-секторот во земјата](#), којашто ќе послужи како основа за развој на националната финтек-стратегија во наредниот период.

Во однос на активностите за заштита на потрошувачите, треба да се истакне Предлог-стратегијата за финансиска едукација и финансиска инклузија, којашто е во финална фаза на разгледување, вклучува повеќе предлог-мерки за заштита на потрошувачи. Остварени се контакти и со неколку здруженија од граѓанскиот сектор активни во овој домен, а со едно од нив е склучен Меморандум за соработка. Од средината на 2020 година, во Народната банка е формирана Работна група, со претставници на различни организациски единици, којашто одржува редовни средби и во изминатиот период оствари активности за подобрување на информираноста на клиентите на банките и анализа на искуствата на одделни земји во овој сегмент.

Во текот на годината, редовно беа спроведувани вонтеренските супервизорски активности, подготовката и следењето на корективните мерки врз основа на утврдени неусогласености и неуредности во работењето на банките и штедилниците, одржување годишни редовни состаноци со друштвата за надворешна ревизија и со членовите на управниот и надзорниот одбор на банките, оцената на ПИК⁹⁵ на банките, како и активностите за лиценцирање на банките, штедилниците, менувачниците и давателите на услуги на брз трансфер на пари. За натамошно приближување на супервизорските практики до насоките на ЕБА и практиките на ЕЦБ, во текот на годината се работеше на понатамошно унапредување на интерната методологија за оцена на деловните модели на банките. Притоа, по извршените тестирања и анализи, беше финализиран процесот на изработка на алатка за анализа на одржливоста на деловните модели на долг рок, којашто би се користела при годишната супервизорска оцена на ризиците за 2021 година. И оваа година продолжија активностите на унапредување на севкупниот процес на оценување на ризиците и во тој контекст, се работеше и на јакнење на институционалниот капацитет за оценување на процесот на утврдување интерна ликвидност од страна на банките, активност којашто се одвиваше во рамките на твининг-проектот поддржан од Европската Унија. Активностите придонесоа за изработка на супервизорска алатка за оценување на овој процес, односно Народната банка изработи интерна методологија, којашто содржи принципи, насоки со кои ќе се тежнее кон конзистентна примена на пристапот при супервизорското оценување на овој процес, како и унапредување на рамката и управувањето на овој процес кај банките. Во врска со активностите за вонтеренско следење на движењата кај системски значајните банки, во завршна фаза е и проект којшто се остваруваше во соработка со експерти на Светската банка, а се однесува на

⁹⁵ Процес на утврдување на интерниот капитал на банките.

целокупниот процес на оценка на плановите за закрепнување, којшто вклучува и изработка на интерна методологија за нивна оценка.

Табела 4

Разгледани барања за издавање претходна согласност во 2020 година

Вид на дозвола/согласност (банки)	издадени	одбиени	запрени
Согласност за стекнување акции во банка	/	/	1
Согласност за отпочнување со вршење финансиска активност	3		/
Согласност за измена и дополнување на статут	12	/	1
Согласност за именување член на надзорен одбор	44	/	4
Согласност за именување член на управен одбор	19	/	1
Согласност за вклучување добивка во редовниот основен капитал	4	/	/
Вид на дозвола/согласност (штед илници)	издадени	одбиени	запрени
Согласност за именување на управител	1	/	/
Вкупно	83	0	7

Имајќи ја предвид новонастанатата ситуација во врска со опасноста од ширењето на ковид-19, **редовните теренски контроли** во текот на 2020 година беа спроведувани со почитување на сите издадени препораки за спречување на негативните последици од пандемијата. Така, во текот на 2020 година, се спроведени вкупно 9 контроли во деловните банки, како и две контроли кај два даватели на услугата брз трансфер на пари.

Во текот на 2020 година, се **унапреди методологијата за оценка на ризиците при теренските контроли**, преку унапредување на интерните процедури за оценување на поодделните ризици кај деловните банки, при што се изврши и нивно усогласување со најновите измени од законската и подзаконската регулатива, како и со правилата на ЕЦБ. Во рамките на усогласувањето на супервизорските практики и следењето на примерот на ЕЦБ, како и другите централни банки од Европската Унија, изработена е методологија за утврдување на агрегатното ниво на ИТ-ризиот (ПСОР-ИТ – Процес на супервизорско оценување на ризиците) кај деловните банки. Методологијата ги содржи општите насоки за воспоставување ефикасни практики при супервизорско оценување, со акцент на ИТ-ризиот. За исполнувањето на оваа цел, беа испратени прашалници до деловните банки и преку анализа на одговорите се пристапи кон нивна споредба и приспособување на алатката којашто се користи во процесот на супервизорска оценка на ИТ-ризиците.

Во врска со активностите за зајакнување на рамката за спречување перење пари и финансирање тероризам, во 2020 година успешно е завршен проектот за **јакнење на капацитетите на небанкарските финансиски институции**, остварен со поддршка од Глобалната програма за борба со нелегални финансиски текови при Германското друштво за меѓународна соработка (ГИЗ). Во рамките на овој проект, беа спроведени обуки за давателите на услугата брз трансфер на пари и нивните субагенти и за овластените менувачи. Посебен дел од обуките им беше посветен на резултатите од **Националната проценка на ризикот, како и на промените на Законот за СППФТ** коишто ќе следат како резултат на усогласувањето на овој закон со Петтата директива на Европската Унија за спречување перење пари и финансирање тероризам СППФТ. Целта на ваквите обуки е зголемување на свесноста и капацитетот на давателите на услугата брз трансфер на пари и нивните субагенти и на овластените менувачи за спроведување на своите обврски во овој сегмент на работењето.

Стратегиска цел 3 – Чување и управување со девизните резерви во согласност со принципите на сигурност и ликвидност и обезбедување оптимален поврат

Поради зголемената променливост на движењата на меѓународните финансиски пазари **согласно со променетите пазарни услови**, дојде до **активно управување со портфолијата на девизните резерви**, како и постојано активно следење и навремена реакција на Народната банка за ублажување на последиците од ризиците коишто произлегуваа од променетите пазарни случувања и последиците од здравствената криза врз банкарскиот сектор кај развиените економии. За таа цел, беше изготвена анализа за оценка на обемот на фискална поддршка и влијанијата на фискалните мерки во земјите во коишто се инвестираат девизните резерви, изгледите за наредниот период и сигурноста на банкарските системи во услови на вонредни монетарни, фискални и регулаторни олеснувања. Како резултат на анализите се обновија пласманите кон деловните банки. Исто така, се направи и анализа на потенцијалните последици од Брегзит врз управувањето и инвестирањето на девизните резерви, коишто беа основа за идните инвестициски одлуки околу пласманите на девизните резерви. Во рамките на процесот на инвестирање на девизните резерви и заради искористување на поволните инвестициски можности, беа **воведени и активно применувани и нови финансиски инструменти** (репо-трансакции со вкрстени валути и своп-трансакции со злато и јапонски јени).

Стратегиска цел 4 – Зголемување на ефикасноста на системот на снабдување и обработка на книжните и кованите пари и зголемување на квалитетот и функционалноста на готовите пари во оптек⁹⁶

Во текот на 2020 година, Народната банка, како **единствена одговорна институција за снабдување на банките и центрите за готовина со книжни и ковани пари, продолжи со редовното извршување на своите активности**. Притоа, поради специфичните услови на работење предизвикани од здравствената криза, се водеше сметка за ефикасноста на воспоставениот систем на снабдување со готовина, како и навремено преземање соодветни мерки. Согласно со мерките за справување со пандемијата, **контролата на примената на стандардите и критериумите за готовинско работење** кај банките и центрите за готовина се ограничи на посредни контроли, сè додека не се создадат целосни безбедносни услови за извршување на овие активности преку непосредните теренски контроли. Во однос на проектите поврзани со унапредувањето на софтверските решенија коишто овозможуваат поефикасно спроведување на процесите, активностите се одвиваат со предвидената динамика⁹⁷. Во рамките на редовните активности, Народната банка ја следеше побарувачката на ефективни странски пари за потребите на Народната банка, државните институции и органите на управа и навремено интервенира за соодветно задоволување на потребите.

Заради мерките за заштита од пандемијата, одложени се активностите за спроведување на стандардизираната платформа за обука на кадрите на банките и центрите за готовина за проверка на автентичноста и соодветноста на парите за оптек, како и за остварување на националниот план за обука, согласно со препораките од спроведениот лесен твининг-проект „Јакнење на капацитетите на системот за борба

⁹⁶ Подетално во главата VIII. Издавање и управување со книжните и кованите пари на Република Северна Македонија – трезорско работење.

⁹⁷ Завршен е проектот за збогатување на функционалностите на апликативниот систем за готовинско работење. Со воведеното проектно решение, овозможено е преземање на податоците за машините за обработка на пари од претходен период и нивна корекција доколку е потребна. Исто така, овозможени се и нови извештајни форми по барање на клиентите и прегледи на различно ниво на пристап.

против фалсификување на евра“. Овие активности ќе продолжат кога ќе се создадат услови за одржување вакви обуки со присуство на повеќе учесници.

Стратегиска цел 5 – Сигурно и ефикасно функционирање на платните системи и развој на пазарот на платежни услуги

И во услови на пандемија, Народната банка успешно ја извршуваше **оперативната улога**, со што обезбеди **сигурно и непречено функционирање на платните системи во земјата**, обработка и порамнување на трансакциите поврзани со спроведувањето на монетарната политика и управување со девизните резерви и извршување на платниот промет со странство за државните органи. Со ваквиот пристап и преземените заштитни мерки за отпорност на дигиталниот простор, Народната банка ги примени најдобрите практики карактеристични за современите централни банки.

Од аспект на **надзорната улога во платните системи, операторите на платните системи и во вонредни услови непречено ги извршуваа своите операции**. Тоа се должи на претходно поставени и тестирани процедури за обезбедување непрекинатоство во работењето, согласно со пропишаните стандарди за нивно работење од Народната банка. Исто така, се следеше работењето на платните системи во кризни услови. Со оваа активност ќе се продолжи и во наредниот период, сè до стабилизирањето на состојбата поврзана со здравствената криза ковид-19.

Во рамките на својата **развојна и катализаторска улога во доменот на платните системи**, Народната банка во соработка со Министерството за финансии беше активно вклучена во комплетирањето на Предлог-законот за платежни услуги и платни системи, при што продолжи консултативниот процес со банкарскиот сектор и други засегнати страни и државни институции. За зајакнување на капацитетите за оваа стратешка цел, Народната банка оствари голем број е-обуки во соработка со централни банки од членки на ЕУ (Белгија, Романија, Португалија, Словачка, Германија, [Литванија](#), [Хрватска](#)) во рамките на **твининг-проектот на ЕУ**, којшто се поддршка во изработката на подзаконската регулатива за спроведување на Законот со којшто се очекува влез на нови даватели на платежни услуги, а пред сè од финтек-секторот, како и поттикнување на дигиталната трансформација на постојните даватели на платежни услуги.

Стратегиска цел 6 – Поддршка на развојот на домашните финансиски пазари

Поддршка на развојот на домашните финансиски пазари се остваруваше преку повеќе активности, и тоа: редовно следење меѓубанкарското тргување со депозити, тргувањето со девизни средства, како и секундарниот пазар на хартии од вредност, како и објавување податоците и информациите за движењата на финансиските пазари на официјалната интернет-страница. Со оглед на постојаните промени на трендовите на девизниот пазар, редовните анализи беа надополнети со детални осврти за движењата со менувачниците и физичките лица, како и следењето на девизната позиција на банките во контекст на потребата за интервенции на девизниот пазар. Оттука, дополнително е зајакната соработката со деловните банки во доменот на навремено, дневно комуницирање за основата на поголемите трансакции за откуп и/или продажба на девизи за сите типови клиенти. Постојано се одвиваше и стручна соработка со АЦИ Македонија – Здружение на финансиски пазари, а во ноември 2020 година, Народната банка зеде активно учество на Годишното собрание на ова здружение.

Стратегиска цел 7 – Поттикнување и натамошен развој на истражувачката дејност во областите коишто се од клучно значење за ефикасно остварување на целите на Народната банка

Истражувачката дејност од областа на монетарната политика, финансиската стабилност и прудентната регулатива се од клучно значење за ефикасно остварување на целите на Народната банка. Затоа, една од единаесетте стратегиски цели е посветена токму на поттикнувањето и натамошниот развој на истражувачката дејност. Со тоа, Народната банка се вбројува меѓу централните банки коишто постојано вложуваат во истражувачката активност и во постојано јакнење на аналитичката инфраструктура во согласност со современите текови. Истражувањата и анализите се основа при носењето многу одлуки од секојдневното работење на Народната банка и се прагматичен придонес за соодветно формулирање на монетарната политика и јакнење на финансиската стабилност и супервизорската функција на централната банка. Оттука, се остварија повеќе активности. Така, се завршија работни материјали поврзани со истражувањата за мерење на ефектите од монетарната политика преку користење на пристапот ФАВАР⁹⁸, анализа на ефектите од монетарната политика врз стапките на инфлација специфични за различни доходовни групи на домаќинства, оценката на рамнотежната каматна стапка, истражувањето за ефикасноста и ефективноста на монетарната наспроти макропрудентната трансмисија и оцената на оптималното ниво на евроизираност и детерминантите на евроизацијата во нашата економија. Се испитуваа ефектите од трговијата со услуги врз економскиот раст, влијанието на капиталните текови врз домашните инвестиции на селектирани транзициски земји, како и ефектите од зголемувањето на минималната плата врз остварувањата на фирмите. Исто така, беше направена анализа за предизвиците за монетарната политика во развиените земји, за меѓународната инвестициска позиција на земјите во регионот, со посебно внимание на македонската економија, како и други анализи потребни при процесот на носење одлуки.

Во рамките на твининг-проектот „Јакнење на институционалниот капацитет на Народната банка на патот кон нејзиното членство во Европскиот систем на централни банки“, се работеше на истражување на врската помеѓу реалните и финансиските циклуси во македонската економија, преку примена на динамичкиот стохастичен модел на општа рамнотежа (модел ДСГЕ) со делумна евроизација⁹⁹. Истражувањето засновано на овој модел е релевантно за носителите на политиките бидејќи овозможува опсежна анализа на економскиот циклус во нашата држава во последните 15 години. Воедно, претставува прв од ваков вид со што ќе биде значајна референца за натамошни истражувања и анализи на влијанието на движењата во финансискиот сектор врз економијата. Заради зајакнување на транспарентноста на Народната банка, во изработка е и анализа на степенот на разбирливост на комуникацијата на Народната банка на Република Северна Македонија со јавноста. Покрај овие, во фаза на изработка се и уште неколку работни материјали од областа на макроекономијата¹⁰⁰.

Кај истражувачките активности за изработка на аналитички трудови за потребите на **финансиската стабилност**, изработен е краток труд за пазарот на недвижности, но активностата ќе продолжи и следната година. Исто така, се изработија и две анкети:

⁹⁸ FAVAR model - Factor-augmented vector autoregressive (FAVAR) model.

⁹⁹ Трудот е насловен „Динамички стохастичен модел на општа рамнотежа (ДСГЕ-модел) со делумна евроизација: случајот на македонската економија“. Тој беше презентиран на [38-та сесија на Клубот на истражувачите](#).

¹⁰⁰ Индикации од Анкетата за кредитната активност за вишокот капитал за земјите од ЕМУ и споредба со земјите од Западен Балкан; Анализа на меѓусебна поврзаност и увозна компонента на клучните економски сектори во македонската економија преку користење на табели со влезни и излезни компоненти; Мерење на кредитниот јаз со примена на мултииваријабилниот филтер на Ходрик и Прескот; Дали ниската инфлација во ЦИЈЕ може да се објасни со стареењето на работната сила; Ефекти на монетарната политика преку VAR со променливи параметри низ времето.

Анкета на новите производствени капацитети и Анкета за ангажираноста на членовите на надзорните одбори на банките. Беше изработена и анализа за штедењето во услови на ниски каматни стапки, како и анализа за финансиската писменост и финансиската инклузија.

Областа „зелени финансии“ претставува поле на истражување коешто станува сè позначајно и се поврзува со стратешката улога и визија на Народната банка, како општествено одговорна институција, имајќи ги предвид значењето и актуелноста на зелениот и одржливиот раст во светски рамки. Ова ќе биде карактеристика и на дел од истражувањата коишто во следниот период ќе се изготвуваат во Народната банка.

Народната банка продолжи со промовирањето на **истражувачката активност** и преку организирање на [Клубот на истражувачите](#)¹⁰¹, каде што се презентираа работни материјали и истражувања за капиталните текови и домашните инвестиции, кредитна анализа на банките, како и теми поврзани со пазарот на трудот. Исто така, за поттикнување на развојот на научната мисла во земјава, како и заради афирмација на младите стручни кадри, четиринаесетта година по ред во рамките на обележувањето на годишната од монетарното осамостојување на земјава, Народната банка **ја додели Годишната награда за млади истражувачи**. Наградениот труд беше презентираан на [36 сесија на Клубот на истражувачите](#).

Стратегиска цел 8 – Обезбедување квалитетни статистички податоци, целосно усогласени со меѓународните и европските статистички стандарди, водејќи сметка за товарот на известување и нивната ефикасна, навремена и едноставна дисеминација до корисниците

Во текот на 2020 година, постојано се прибираа, се изготвуваа и се објавуваа статистички податоци од доменот на монетарните и екстерните статистики. Воедно, во текот на годината, активно се работеше на понатамошен развој и надградба во одделни сегменти, поврзани со дисеминацијата на статистичките податоци и нивното методолошко унапредување. Особено значајно е што **негативниот шок заради пандемијата на ковид -19 немаше влијание на квалитетот и континуитет на процесот на подготовка, а со тоа и дисеминација на статистичките податоци на Народната банка**. Следствено, податоците беа објавени во согласност со Календарот за објавување на податоците, без временски доцнења, а опфатот и квалитетот на изворите и производството на податоците се непроменети, во однос на периодот пред пандемијата.

И покрај специфичните околности, Народната банка го збогати портфолиото со објавување податоци за статистиката на финансиските сметки и оствари повеќе активности за понатамошно унапредување на комуникацијата со корисниците на статистичките податоци, што води кон исполнување на највисоките статистички барања и примена на меѓународните принципи и правила во статистиката. Позначајни активности коишто ја одбележаа 2020 година во областа на статистиката се:

- **Во декември 2020 година, за првпат, се објавени податоци за годишните [финансиски сметки](#) на македонската економија**. Статистиката на финансиските сметки, како исклучително важна и воедно една од најкомплексните статистики, е значајна аналитичка алатка и важен извор на информации за согледување на финансиското однесување на секторите во националната економија и главните канали за стекнување и инвестирање финансиски средства во националната економија. На веб-страницата на

¹⁰¹ Клубот на истражувачите поради пандемијата имаше прекин, па потоа продолжи да се одржува виртуелно.

Народната банка, податоците за финансиските сметки, состојби се објавени во стандардизирани извештајни табели (временска серија за периодот 2013-2019 година), на неконсолидирана основа. Истовремено, се објавени и методолошки објаснувања и презентација, коишто содржат подетални информации за дефиницијата и класификациите на институционалните сектори и на финансиските инструменти, како и на изворите на податоци и применетите методи при подготовката на финансиските сметки.

- **Натамошно усогласување на статистиката на директни инвестиции со барањата на ЕУ**, преку доставување нови статистички извештаи до Еуростат, согласно со однапред дефинирана детална структура на податоците. Унапредувањето е постигнато кај извештаите за доход од директни инвестиции, при што податоците се прикажани по земји и дејности, како и кај извештаите за директни инвестиции – состојби и движења, по економски и географски зони.

Во областа на **статистиката на финансиските сметки**, во рамките на твининг-проектот на Народната банка, компонента 3 „Понатамошно усогласување на статистиката на финансиските сметки во Народната банка со стандардите на ЕЦБ“, беа изведени три технички мисии со експерти од централните банки на Хрватска и Романија, со главен фокус на кварталните финансиски сметки и годишните текови, како и на развојот на нов софтверски систем на подготовка на финансиските сметки во НБРСМ.

Во областа на **екстерните статистика**, од октомври 2020 година се започна со редовно објавување нови подетални прегледи со податоци за состојбата на вложувањата на резидентите во странски хартии од вредност. Новите прегледи се вкрстен приказ на податоците за портфолио-инвестициите според институционалниот сектор и земјата на издавачот на странската хартија од вредност, како и според институционалниот сектор на домашниот инвеститор и институционалниот сектор на издавачот на странската хартија од вредност, за одредена група земји. Со вкрстеното прикажување на податоците по наведените обележја, значајно се зголемува аналитичката вредност на објавените податоци за портфолио-инвестициите – средства. Воедно, новите прегледи се доставени и до Меѓународниот монетарен фонд (ММФ), во рамките на истражувањето за портфолио-инвестиции (КППИ¹⁰²), како дел од статистичкиот стандард СДДС плус. Во рамките на КППИ, Народната банка, исто така, учествуваше во пилот-проектот на ММФ за прва годишна размена на секторски информации за издавачите на хартии од вредност.

За воспоставување ефикасен систем на известување за потребите на екстерните статистики, во текот на 2020 година, се работеше на неколку **проекти за рационализација на процесот на прибирање податоци** (за кредитните работи со странство и директните инвестиции), преку воведување електронско известување, како и на зголемување на степенот на автоматизација на работните процеси (за кварталното известување за вложувањата од странство).

Во областа на **монетарната статистика**, во рамките на долгорочниот проект за воспоставување интегриран систем на известување за потребите на статистиката и супервизијата ИСИДОРА, преземени се повеќе активности, пред сè поврзани со унапредување на концептуалното решение за користењето на податоците од кредитниот регистар за потребите на статистиката и негово идно надградување за извештајните потреби на Народната банка во целина.

Во текот на годината продолжи меѓуинституционалната соработка на Народната банка, Министерството за финансии (МФ) и Државниот завод за статистика (ДЗС) во

¹⁰² Координиран прашалник за портфолио-инвестиции – CPIS, Coordinated Portfolio Investment Survey, IMF

областа на статистиката на финансиските сметки, фискалната статистика за преку мерен долг и дефицит, како и во заедничките проекти за техничка помош за натамошно развивање на повеќе статистички домени. Посебно е значајно учеството на Народната банка во Проектот за владина статистика на ММФ со МФ и ДЗС, како и учеството во проектот ИПА 2017 на ДЗС за статистика на надворешна трговија со услуги, чија основа цел е замена на постојниот извор на податоци за извозот и увозот на услуги и воведување директно известување.

Во текот на 2020 година, **одржани се настани за јакнење на транспарентноста и унапредување на комуникацијата со јавноста, како и за унапредување на соработката со централните банки од регионот:**

- Во рамките на проектот за унапредување на достапноста и разбирањето на соопштенијата, информациите, податоците и анализите на Народната банка, одржана е [првата е-работилница за новинарите](#) посветена на податоците и соопштенијата за позначајните движења кај останатите финансиски институции (ОФИ);
- На иницијатива и во организација на Народната банка, одржана е [виртуелна регионална статистичка работилница](#), посветена на предизвиците за статистиката коишто ги наметнува пандемијата на ковид-19. На работилницата, статистичарите од централните банки во регионот ги разменија досегашните искуства и практики и понудија решенија за надминување на предизвиците што произлегоа од корона-кризата.

Стратегиска цел 9 – Подготовка на Народната банка за приклучување и членство во ЕСЦБ

Во изминатата година, и покрај пандемијата на ковид-19, активностите поврзани со стратегиската определба на Народната банка за усвојување на најдобрите европски практики се одвиваа непречено. Продолжија редовните активности околу организација и координација на учеството на Народната банка во подготовката на Националната програма за усвојување на правото на ЕУ (НПАА), Економската програма за реформи (ЕРП), како и во спроведувањето на Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА) преку учество во два поткомитета. Исто така, Народната банка ги следеше наодите и препораките од Извештајот на Европската комисија за напредокот за Република Северна Македонија. Нашата земја имаше [најдобри резултати во регионот](#) во однос на препораките на Европска комисија од Програмата за економски реформи, за периодот од мај 2019 година до јануари 2020 година, коишто се однесуваа на реформските мерки за јакнење на финансиската стабилност и отворање работни места.

Покрај редовните активности, се одвиваа и проектни активности. Во рамките на твининг-проектот „Јакнење на институционалниот капацитет на НБРСМ на патот кон нејзиното членство во ЕСЦБ“, којшто започна во последниот квартал од 2019 година, по пауза од три месеци (април-јуни) заради почетокот на пандемијата, активностите непрекинато успешно се одвиваа во виртуелна форма. Во текот на годината беа одржани пет состаноци на управниот комитет на твининг-проектот и беа подготвени и објавени 3 изданија на редовниот квартален билтен за проектот, преку кои се следи остварувањето на предвидените активности¹⁰³. Проектот се заокружи на 11 март 2021 година, при што на [завршната конференција на проектот](#), подетално беа претставени остварувањата постигнати во рамките на четирите проектни компоненти – платежни

¹⁰³ Билтените се достапни на интернет-страницата на Народната банка: [Македонски - Билтени за проекти \(nbm.mk\)](#)

услуги и платни системи, банкарска регулатива и супервизија, статистика на финансиските сметки и анализа на политиките.

И во рамките на Регионалната програма за централните банки на земјите од Западен Балкан, активностите се спроведуваа по виртуелен пат. Во рамките на оваа програма се одржа и подготвителен состанок за спроведување на билатералната мерка со Централната банка на Хрватска, насочена кон зајакнување на функцијата меѓународни односи во Народната банка. Поради пандемијата со ковид-19, времетраењето на програмата е продолжено за девет месеци, односно се предвидува програмата да заврши во декември 2021 година.

Во рамките на Програмата за статистичка соработка финансирана од Повеќекорисничката програма на ИПА 2017, во текот на 2020 година претставници од Народната банка во соработка со Државниот завод за статистика и ЕУРОСТАТ учествуваа на проекти од доменот на статистиката. Преку инструментот за краткорочна техничка помош Таиекс, во 2020 година виртуелно беше остварена една експертска мисија, во областа на функцијата на усогласеност.

Во текот на пандемијата, билатералната техничката соработка на Народната банка со останатите централни банки се одвиваше во намален обем. Сепак, беа остварени три проекти со централната банка на Турција, како и по еден проект со централните банки на Холандија и на Германија преку видеоконференција, додека, пак, со централните банки на Белгија и на Полска беа изведени проекти за размена на мислења и знаење преку електронска кореспонденција.

Стратегиска цел 10 – Натамошно унапредување на корпоративното управување, транспарентноста и општествената одговорност на институцијата

Остварувањето на програмските активности поврзани со унапредувањето на корпоративното управување, транспарентноста и општествена одговорност опфаќа повеќе аспекти на работењето на Народната банка¹⁰⁴.

11.1. Односи со јавноста, соработка со домашните и странските институции, издавачки работи

Во 2020 година продолжија активностите на Народната банка за зголемување на **транспарентноста и подобрување на комуникацијата со јавноста** (медиуми, новинари, бизнис-заедница, граѓани, општа и стручна јавност, релевантни меѓународни организации). Активностите во сферата на комуникацијата со јавноста дополнително се засилија по започнувањето на корона-кризата, заради заложите на Народната банка преку повеќе канали на комуникација¹⁰⁵ навремено да ја информира јавноста за начинот и мерките коишто ги презема централната банка за справување со пандемијата на ковид-19, а се во доменот на нејзиното работење. Притоа, Народната банка успешно се соочи со предизвикот и сите активности околу комуникацијата со јавноста ги приспособи кон новонастанатите услови. Цело време комуникацијата се одвиваше непречено и со зголемен интензитет и обем, имајќи ја предвид важноста на транспарентната комуникација на централната банка со јавноста во услови на здравствена и економска криза.

¹⁰⁴ Активностите поврзани со внатрешната ревизија и човечките ресурси што се дел од оваа стратешка цел се опфатени во деловите IX и X од Годишниот извештај на НБРСМ.

¹⁰⁵ Соопштенија, изјави, обраќања, едукативни материјали, вклучително и преку редовни објави на својата интернет страница и своите страници на социјалните мрежи.

Покрај предвидените редовни активности, во доменот на односите со јавноста, Народната банка оствари низа проектни активности насочени кон приближување и подобро разбирање на улогата, функцијата и политиките коишто ги спроведува централната банка. Оттука, Народната банка вовела нова практика на организирање тематски работилници за новинари од економските редакции. Заради пандемијата на ковид-19, оваа активност се изведуваше преку серијал е-работилници на коишто се обработуваат актуелни теми коишто произлегуваат од централнобанкарското работење. Првата од серијалот е-работилници ѝ беше посветена на статистиката на останатите финансиски институции (ОФИ).

11.2. Финансиска едукација и инклузија

Народната банка, како општествено одговорна институција, продолжи со вложување во финансиската едукација на популацијата и во 2020 година. Влогот во финансиската едукација е и влог во остварувањето на една од законските цели – одржувањето на финансиската стабилност. Оттука, беа спроведени проекти за возрасната популација, односно се продолжи со едукативните текстови од серијалот „Економија за секого“, а се објавија и новите видеоматеријали [од серијалот анимирани видеоматеријали „Со Народната банка во светот на финансиите“](#), којшто е изготвен со поддршка од Европскиот фонд за Југоисточна Европа (ЕФСЕ). Новите видеоматеријали главно се однесуваа на користењето на платежните картички и другите современи начини на плаќања, како и користење и заштита од ризици при електронското банкарство, што придонесе за поголема информираност на населението при зголемена ориентација кон користење на овие услуги, во услови на пандемија и потреба од заштита на здравјето.

Во однос на настаните поврзани со финансиската едукација, класичните едукативни презентации за учениците од основните училишта со физичка посета на Народната банка поради корона-кризата беа заменети со виртуелни презентации. Во периодот од февруари до јуни 2020 година беа остварени активности за [„Европскиот квиз на парите“](#), меѓу кои е и одржана работна средба со наставници и професори за подготовка за овој квиз. Во октомври беше организиран традиционалниот конкурс за творби на учениците од основното и средното образование по повод Светскиот ден на штедењето, којшто и оваа година наиде на голем интерес кај младата популација. Во рамките на „Деновите на финансиската писменост“, во ноември, беа изведени три виртуелни презентации – за монетарната политика, за финансиската стабилност и за платните системи и платежните услуги, коишто беа проследени од страна на поголем број граѓани коишто се пријавија на јавниот повик. Во ноември, се одржа и првата обука за обучувачи кои ќе се ангажираат околу едуцирањето на населението, со што се очекува проширување на мрежата на финансиската едукација и зајакнување на ефектите од ширењето на знаењата од оваа област. Оваа активност се спроведува во соработка со граѓанскиот сектор, имајќи предвид дека соработката меѓу финансиските регулатори и граѓанските организации е од исклучително значење за постигнување уште повидливи резултати.

Во рамките на техничката помош од Министерството за финансии на Холандија и Меѓународната мрежа за финансиска едукација при Организацијата за економска соработка и развој (ИНФЕ-ОЕЦД), се објавија [резултатите од мерењето во 2019 година за нивото на финансиската писменост на возрасното население во регионот на Југоисточна Европа](#).

Графикон 95

Показатели за финансиска писменост според компоненти
Во заградите е прикажана вкупната оцена за ниво на финансиска писменост

извор: ОЕЦД.

Населението во Северна Македонија и во 2018 и во 2019 година оствари 56% од максимумот (агрегатен показател 11,8, од којшто во 2019 година, 3,9 за финансиските знаења, 5,1 за финансиското однесување и 2,8 за финансиските ставови). Овие резултати се околу просекот на ниво на Југоисточна Европа (агрегатен показател 12), односно 57% од максимумот, што е пониско од постигнатите резултати на земјите од ЕУ и ОЕЦД (64% и 65%, соодветно). Резултатите ја нагласуваат потребата од натамошни напори во оваа сфера, што ќе се преточат и во конкретни мерки во рамките на Националната стратегија за финансиска едукација и финансиска инклузија којашто е во фаза на завршување.

11.3. Музејско работење, библиотека и архив

Во текот на 2020 година беше обезбеден пристап до електронски бази на податоци, списанија и весници за потребите на вработените заради нивно информирање и спроведување на работните задачи. Библиотечниот фонд на Народната банка редовно се збогатуваше со нови наслови за што вработените беа информирани преку објавување на Билтен. Во текот на 2020 година, се обработи архивскиот материјал собран од минати истражувања бидејќи немаше објективни можности за соработка со имателите на архивски материјал. Со тоа беа дополнети податоците за формираните фондови во апликацијата Дигитален историски архив. Соработката со имателите на архивски материјал, како и активностите поврзани со нумизматичката збирка и музејската едукација ќе продолжи по нормализирање на условите.

11.4. Стратегија и превенција

Канцеларијата за стратегија и превенција, како посебен независен организациски дел во Народната банка за **втора линија на заштита**, во текот на 2020 година и во вонредни околности продолжи со остварувањето на своите функции на стратегиско планирање, управување со оперативните ризици, обезбедување непрекинатоство во работењето, сигурност на информацискиот систем, заштита на личните податоци и класифицираните информации, како и контролата на усогласеноста во работењето. Од почетокот на глобалната криза со корона-вирусот, **Народната банка презеде конкретни активности за заштита на здравјето на своите вработени, вклучително и на заедницата, како и мерки за ублажување на ризикот од прекин на работните процеси заради загуба на клучен персонал.** За таа цел беше **активиран Планот за непрекинатоство во работењето (ПНР)** на Народната банка со одредени приспособувања. Имено, се обезбеди целосна оперативност на сите работни процеси, се воведе флексибилна локација за извршување на работните процеси, поделба на клучниот персонал во тимови за извршување на работните процеси и нивно распределување на различни локации (примарна локација, резервна локација и работа во домашни услови), како и приспособувања во однос на информатичката опрема и софтвер за работа во домашни услови. Народната банка

активно ги следеше состојбите со ширењето на заразата¹⁰⁶, оперативните ризици што можат да настанат и носеше одлуки за нивно ублажување. **Од почетокот на кризата досега се обезбеди непрекинатост на сите работни процеси.**

Заради подигнување на свеста на вработените за **сигурноста на информацискиот систем, заштитата на личните податоци и безбедноста на класифицираните информации**, во текот 2020 годината, беа спроведени обуки на повеќе од 200 вработени во Народната банка. Редовно се контролира усогласеноста на работењето со прописите за заштита на личните податоци, состојбата и безбедноста на класифицираните информации, како и на усогласеноста на Народната банка со задолжителните безбедносни контроли кај клиентите на СВИФТ¹⁰⁷. Податоците за усогласеноста на Народната банка со сите задолжителни контроли утврдени во Рамката за безбедносните контроли кај клиентите на СВИФТ беа навремено објавени во соодветен регистар¹⁰⁸.

Со цел да се обезбеди усогласеност со одредбите од новиот Закон и подзаконските акти за заштита на личните податоци, се изврши идентификување на интерните и подзаконските акти на Народната банка коишто треба да бидат проверени од аспект на нивната усогласеност. Се подготви Акциски план за постигнување усогласеност, согласно со кој контролата на актите би завршила најдоцна до крајот на март 2021 година, а целосно усогласување со новиот закон би се постигнало во определениот законски рок.

Во 2020 година, Народната банка продолжи со остварувањето на својата мисија и визија врз основа на Стратегискиот план за периодот 2020-2022 година¹⁰⁹. **Климатските промени**, како една од најголемите глобални закани, добиваат сè поголемо значење и во активностите на централните банки, како општествено одговорни институции. Имајќи ги предвид овие трендови, Народната банка го дополни Стратегискиот план за периодот 2020 -2022 година¹¹⁰ со вклучување активности за следење и управување со ризиците од климатските промени, како и анализа на влијанието на ризиците коишто произлегуваат од климатските промени врз банкарскиот систем. Со тоа, Народната банка како општествено одговорна институција, ќе се стреми да биде пример и даде придонес кон создавањето „зелена“ и одржлива економија, што во крајна линија би обезбедило повисок животен стандард и унапредување на квалитетот на животот на граѓаните. Со оглед на вонредните околности во коишто работеше Народната банка во текот на 2020 година, се изврши преиспитување на остварувањето на програмските активности за 2020 година по одделни стратегиски цели, при што се забележа дека нема позначителни отстапувања во однос на предвиденото, односно се очекува дека поголемиот дел од програмските активности ќе биде остварен. Со програмските активности¹¹¹ се утврдија поконкретно работните процеси и проектните активности, коишто се однесуваат на остварувањето на стратегиските цели. Заради ефикасно остварување на проектите коишто се главна поддршка за остварување на целите и задачите на Народната банка се изврши унапредување на регулативата за

¹⁰⁶ Во периодот од март до декември 2020 година, Кризниот штаб на Народната банка одржа 14 седници.

¹⁰⁷ (CSCF Assessment Template for Mandatory Controls 2020 v3).

¹⁰⁸ KYC Registry Security Attestation.

¹⁰⁹ Во април беше преиспитана поставеноста на подготовката и ревидирањето на стратегискиот план во контекст на искуствата и практиката на други централни банки во овој домен. Врз основа на направената анализа, се направија измени во Правилникот за стратегиско и оперативно планирање, така што наместо годишно ревидирање на стратегискиот план се определи временската рамка на стратегискиот план на Народната банка да биде во важност од 3 години, а доколку во периодот на неговото траење настанат позначителни промени во окружувањето, се предвидува можност за преиспитување, односно донесување нов Стратегиски план.

¹¹⁰ [Стратегиски план на Народната банка за 2020 – 2022 година.](#)

¹¹¹ [Програма за работа за 2021 година.](#)

раководење со проекти преку воведување критериуми за селекција и користење агилен метод кај проектите за развивање софтверски решенија.

Во однос на управувањето со **оперативните ризици**, во 2020 година, се изврши длабинска проценка на изложеноста на работењето на Народната банка на оперативните ризици. Со тоа се изврши преиспитување и оценка на големината на ризиците, врз основа на веројатноста и можните последици при ризичен настан, а се дефинираа и планови со мерки за справување со оперативните ризици, заради превенција од настаните коишто можат да влијаат врз остварувањето на целите, финансискиот резултат и репутацијата на Народната банка. Во согласност со препораките од техничката соработка со ММФ беа направени измени на рамката за управување со оперативните ризици за поагилно следење на изложеноста на оперативни ризици. Оттука, согласно со најдобрите практики во корпоративното работење се предвидуваат и натамошни активности за унапредување на ефикасноста на рамката за управување со оперативните ризици.

Функцијата усогласеност работеше на изготвување на интерните акти за работењето на функцијата усогласеност и на актите за заштитено внатрешно пријавување во Народната банка. Таа го координира и активно учествуваше во процесот на изготвување нов Етички кодекс на Народната банка во согласност со искуствата на ЕЦБ, други европски централни банки и во согласност со националната регулатива. На редовна основа укажуваше на евентуалниот ризик од неусогласеност на предлог подзаконската регулатива на Народната банка и на барање на раководството на Народната банка изготвуваше правни мислења. Во периодот на вонредната состојба во РСМ, се наметна потребата од засилено следење и редовно информирање на раководството и вработените за донесените нови законски решенија коишто го засегаат работењето на Народната банка, за кои функцијата усогласеност навремено доставуваше информации.

Функцијата усогласеност спроведе проверки на усогласеноста на работењето со прописите и даде препораки за подобрување на работењето во нивни рамки. Воедно, направи следење на дадените препораки од проверки на усогласеноста од претходните години. Свој придонес оствари и во процесот на проценка на оперативните ризици на Народната банка во 2020 година, особено од аспект на ризиците коишто произлегуваат од етичката или правната неусогласеност.

Заради унапредување и развој на функцијата усогласеност во Народната банка, во ноември 2020 година, се оствари експертската мисија на ТАИЕКС од централните банки на Словенија и Австрија на тема „Зајакнување на усогласеноста со Европските етички стандарди и принципи“. Во согласност со препораките од техничката соработка се презедоа активности за понатамошно подобрување и развивање на функцијата усогласеност во Народната банка.

Заради отчет и транспарентност кон Советот на Народната банка, за преземените активности и работењето на функцијата усогласеност, како и за усогласеноста во Народната банка во периодот 2019-2020 година, функцијата усогласеност изготви Годишен извештај за усогласеноста на ниво на Народната банка којшто беше доставен до Советот.

11.5. Останати корпоративни активности

Во доменот на **сметководствената евиденција и финансиското известување**, во текот на 2020 година, постојано се унапредуваше работењето, така што се изработија предлог-измени и дополнувања на сметководствените политики и правила на Народната банка. Исто така, се изврши измена на дел од интерните акти

коишто го регулираат процесот на оперативното планирање, како и на актите коишто имаат директна поврзаност со процесот на финансиско планирање и контрола. Во врска со **проектите**, беше остварен Проектот за ревизија на поставеноста на Комитетот за ревизија и усогласување со меѓународните препораки и најдобри практики за улогата и задачите на ова тело во централните банки. Изработена е компаративна информација за поставеноста на Комитетот за ревизија во централните банки, меѓународните финансиски институции и Народната банка. За унапредување на процесот за попис кај Народната банка беа согледани искуствата за начинот на вршењето попис на средствата и обврските кај повеќе централни банки, по што беше донесен нов правилник.

Во текот на 2020 година, **јавните набавки** се спроведуваа тековно и навремено заради непречено функционирање на работењето во Народната банка, притоа водејќи сметка за рационалното и ефикасно искористување на средствата на Народната банка. Посебно внимание се обрна на транспарентноста, поттикнувањето на конкуренцијата и обезбедувањето еднаков третман на економските оператори, како основни принципи на овој процес, пропишани со закон. Годишниот план за јавни набавки (ГПЈН) за 2020 година беше објавен на Електронскиот систем за јавни набавки. Во март 2020 година, беше донесено ново Упатство за спроведување на набавките во Народната банка, со кое се изврши усогласување со новиот Закон за јавни набавки („Службен весник“ бр. 14/19) и подзаконските акти од оваа област. Согласно со новото Упатство за спроведување на набавките во Народната банка се засилија механизмите за интерни контроли при соработката на вклучените организациски единици, а детално беа предвидени и начинот на спроведување на набавките коишто претставуваат исклучок од Законот за јавни набавки. Во делот на планирањето се зацртани појасни насоки во однос на роковите за планирање на постапките, како и подобрување во опфатот на податоците преку кои се следи остварувањето на планот. На крајот на 2020 година, беше подготвен и донесен Годишниот план за јавните набавки за 2021 година.

Правната поддршка се одвиваше постојано, преку правна помош при изготвување и разгледување на законските и подзаконските прописи, општите и поединечните правни акти, меморандумите за соработка, протоколите, спогодбите и договорите на Народната банка, како и конзистентни правни мислења за одделни потреби.

Активностите за **техничко одржување и физичко обезбедување**, како логистичка поддршка на другите функции на Народната банка, се одвиваа согласно со новонастанатите услови заради корона-кризата. Беа преземени низа специфични мерки во доменот на безбедноста и здравјето при работа, преку давање насоки до вработените согласно со мерките и препораките на Владата и Кризниот штаб на Народната банка. Активностите за надградување и подобрување на регулативата од доменот на обезбедувањето преку ажурирање, измени и дополнувања на актите, се започнати и се очекува дека ќе се заокружат во текот на 2021 година.

Стратегиска цел 11 – Одржување стабилен информатички систем и негова надградба согласно со постоечките капацитети и меѓународните стандарди

И во година на исклучително вонредни услови за работа, Народната банка ги презеде сите потребни активности за одржување **стабилен информатички систем**, со што обезбеди висок степен на достапност на информациските системи и овозможи непречено функционирање и редовно спроведување на работните задачи во рамките на сите организациски единици во Народната банка. Со ширењето на корона-вирусот во земјата, уште на почетокот на 2020 година, Народната банка се соочи со вистински

предизвик за релативно краток период да се овозможи работа од дома за поголемиот број вработени¹¹², како нов начин на работа којшто беше воведен по започнувањето на пандемијата. Исто така, заради непречено функционирање на работењето, а истовремено водејќи сметка за заштитата на здравјето на вработените, се воведе нова услуга: соби за телеконференции. Со тоа се намалија контактите, бидејќи состаноците се одвиваа преку интернет. Во текот на годината се појави потреба и за итна и непланирана измена во некои од постоечките апликации заради нивно приспособување кон мерките за надминување на корона-кризата (пр. одложувањето на плаќањето на ратите на кредитите), што се оствари квалитетно и за релативно кратко време. Се работеше и на **проекти за изработка на софтвер**, а покрај тековните и вонредните активности поради здравствената криза, **се продолжи со унапредувањето на инфраструктурата на СВИФТ**, согласно со препораките на СВИФТ и со редовните годишни одржувања. Во врска со одржувањето висок степен на информатичка сигурност преку поставување и унапредување на мерките за заштита од евентуални информатички напади, **Народната банка продолжи со активностите за тестирање на сигурноста на ИТ-системот**, при што не беше утврдена ниту една можност за пробивање на системот од надвор. Покрај тоа, продолжија и внатрешните контроли коишто придонесуваат за зајакнување на сигурноста на банката и проверката на ранливоста на системот преку автоматизирана алатка.

¹¹² Преку 300 вработени, односно над 68,2% имаат можност да работат од дома со достапност на потребните апликации за тековно извршување на задачите.